

ADOLPHE CHAUVEAU
FAUSTIN HELIE

A bűnrészesség

GONDOLAT

A büntetés

JOGTÖRTÉNETI ÉRTEKEZÉSEK 35.

Sorozatszerkesztő
MEZEY BARNA

ADOLPHE CHAUVEAU FAUSTIN HELIE

A bűnrészesség

Gondolat Kiadó • Budapest

A kötet az ELTE Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszékén működő MTA-ELTE Jogi Kutatócsoportjának kutatási programja keretében jelent meg.

A fordítás alapjául szolgált:

De la complicité. In: *Théorie du Code pénal*. 6.ième édition. Paris, 1887

Fordította:
MÉSZÁROS ÁDÁM

Lektorálta:
GYIMESI TÍMEA

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

© Szerzők, 2008

Hungarian translation © Mészáros Ádám, 2008

A kiadásért felel Bácskai István
Szöveggondozó Békéssi Bernadett
Műszaki szerkesztő Pintér László
Tördelő Janković Milán

Nyomta és kötötte a Robinco Nyomda
ISSN 1586-8265

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
A BŰNRÉSZESSÉG	15
I. §. A részesség általános szabályai	17
II. §. A törvény rendszere és rendelkezései	39
III. §. A törvény rendelkezései a gyakorlatban	46
IV. §. A bűnelkövetőkés a bűncselekményből származó dolgok elrejtése	67
BŰNCSELEKMÉNY-FOGALOM ÉS RÉSZESSÉG CHAUVEAU ADOLPHE ÉS FAUSTIN HÉLIE RENDSZERÉBEN (a fordító utószva)	87
ZÁRÓGONDOLATOK	103
JEGYZETEK	107
HIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE	117
FÜGGELÉK	119

ELŐSZÓ

A 19. századi büntetőjogi irodalom egyik legjelentősebb alkotása a két neves francia szerző, Adolphe Chauveau¹ és Faustin Hélie tollából napvilágot látott *Théorie du Code pénal*. A két méltán elismert szerző a jogtudomány más területein is jelentős eredményeket ért el, és elméleti felkészültségét a gyakorlatban is sikerrel kamatoztatta.

Adolphe Chauveau (1802–1868) jogi tanulmányait követően előbb ügyvédként dolgozott, majd a toulouse-i jogi kar jogtanára (1838), később dékánja lett. A büntetőjogon kívül polgári eljárásjoggal, közigazgatási joggal és kereskedelmi joggal is foglalkozott, és e területeken is jelentős sikereket ért el. E körben legfontosabb műveinek a *Principes de compétence et de juridiction administratives*² (1841–1848), a *Les lois de la procédure civile*³ (1843–1844), illetve a *Formulaire général et complet de procédure civile, commerciale et administrative*⁴ tekinthetők.

Faustin Hélie (1799–1884) talán még fényesebb karriert tudhatott magáénak. A Semmítőszéknél (Cour de cassation) előbb a büntetőköllégium

¹ A fordítás alapjául vett kiadás címlapján a szerző neve M. Chauveau Adolphe-ként szerepel, ezért a címben szerző nevét így tüntettem fel. Azonban valójában Chauveau a vezetőknév, s a francia névhasználat szerint ez a keresztnév után áll, lásd a másik szerző, Faustin Hélie esetén.

² A hatáskör és bírászkodás közigazgatási alapelvei.

³ A polgári eljárásjogi törvények.

⁴ A polgári, a kereskedelmi és közigazgatási eljárási iratminták általános és teljes gyűjteménye.

tanácsosa (1849), majd a kollégium elnöke (1872) lett. 1855-ben a Szellemi és Államtudományok Akadémiája jogtudományi szekciójának, később a Francia Tudományos Akadémiának a tagja. 1879-től öt éven keresztül látta el az Államtanács (Conseil d'État) elnöki teendőit. Tudományos felkészültségét hűen jellemzi, hogy a *Théorie du Code pénal* előtti első jogi értekezését a marne-i Tudományos és Szépirodalmi Akadémia aranyéremmel jutalmazta. Az anyagi büntetőjog mellett büntetőeljárás joggal is foglalkozott, e területen összefoglaló munkája a *Traité de l'instruction criminelle*⁵ címet viseli, amely 1845 és 1860 között kilenc kötetben jelent meg. 1853-ban egyik alapító tagja a *Revue critique de législation et de jurisprudence* című folyóiratnak, ahol több cikket publikált a bizonyítás a büntetőeljárásban és a büntető törvény értelmezése tárgyában.

A Chauveau és Hélie első ízben 1829-ben dolgozott együtt a *Journal du droit criminel* című folyóiratban. Ezt követte legjelentősebb közös vállalkozásuk, a *Théorie du Code pénal*. A francia büntetőjogot több kötetben feldolgozó művet az itáliai Francesco Carrara „programjával”⁶ lehet párhuzamba állítani, amely kilenc kötetben ismerteti a szerző büntetőjogi tanait. A *Théorie* első füzetét 1834 közepén jelent meg, ezt 1835-ben további öt füzet követte, s ezek alkották a sorozat első kötetét. A második kötet szintén füzetek formájában látott napvilágot 1836-ban. A harmadik 1837-ben egyben jelent meg, a nyolcadik, s egyben utolsó 1842-ben. A nagy sikerre való tekintettel a *Théorie* több kiadást élt meg.

A sorozat első kötete a büntetőjog általános részi kérdéseivel foglalkozik. A szerzők előbb a büntetési jog eredetére és céljára kialakult fel fogásokat tekintik át, majd az ún. közvetítő irányzathoz csatlakoznak,⁷ amely a büntetőjog alapja tekintetében az igazságosság és a hasznosság elveit egyesíti. A kötet ezt követően két nagyobb részre osztható. Az első a büntetésekkel, azok alkalmazásának általános szabályaival foglalkozik, a második pedig azzal, hogy a különböző cselekmények erkölcsi értéké-

⁵ *A büntető eljárásjog magyarázata.*

⁶ *A büntető jogtudomány programja.* Budapest, MTA, 1878. (A kilenckötetes mű I. és II. kötetét Beksics Gusztáv fordította magyarra.)

⁷ Ez az álláspont a 19. század közepére egyre elterjedtebbé vált, hazai viszonylatban a Csemegi-kódex is erre az elvi alapra épült. Lásd: Lőw Tóbiás (szerk.): *A magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878: V. t. cz.) és teljes anyaggyűjteménye.* Budapest, Pesti Könyvnyomda, 1880. 27.

nek és a felelősség különböző fokának figyelembevételével a korábban ismertetett büntetések milyen fokozata terheli az egyes elkövetőket. Ennek keretében tárgyalják a szerzők a kísérlet, a részesség, az ún. mentésgek és a büntetőjogi felelősséget kizáró okok szabályait.

A további hét kötet lényegében a törvény különös részének rendszerét követve kommentálja a törvényi rendelkezéseket. Ennek során a szerzők kitérnek a történeti előzményekre, s bemutatják a vonatkozó elméleti hátteret, illetve annak a gyakorlatban történő alkalmazását is.

Az alábbi fordítás a *Théorie* részességről szóló fejezetét tartalmazza. A 19. századi francia büntetőjog elkövetőkkel kapcsolatos eredményeiről és a mű részletes elemzéséről a fordítás végén külön tanulmány gondoskodik. E helyütt ezért csak a mű főbb vonalaira térek ki, s értékelem röviden.

Chauveau és Hélie, mint minden témakört, ezt is szinte monografikus mélységgel dolgozza fel. Előbb széleskörűen ismertetik a részességi kategóriák történeti előzményeit, e körben a római jog, illetve a „régii” francia jog eredményeit, és a fontosabb európai jogrendszerek (osztrák, olasz, angol) megoldásait is. Ezzel kapcsolatban arra érdemes felhívni a figyelmet, hogy a hangsúlyt mindvégig a korábbi francia jogtudósok és olasz „praktikusok” (Prosper Farinacius, Julius Clarus) ismertetésére helyezik, a német szerzőket lényegében negligálják, és az 1871-es birodalmi büntető törvénykönyv vonatkozó részei is csak lábjegyzetben szerepelnek, míg a brazil törvényt a főszövegben ismertetik. Chauveau-ékkal párhuzamosan a kortárs Carrara is csak szolidan hivatkozik a német eredményekre. Ezzel szemben az elkövetők témakörében a 19. századi legismertebb hazai szerző, *Wlassics Gyula* monográfiájának⁸ jelentős részét a német jogfejlődés és a német szerzők álláspontjainak ismertetése teszi ki.

A tettesség- és részesség-tan általános problémáinak felvetése után Chauveau és Hélie saját elméletét mutatja be, melyben a bűncselekmény résztvevőit két csoportra osztják: fő- és mellékes közreműködőkre (participation principale et secondaire). A „főközreműködőket” a 19. században Tittmann nyomán,⁹ illetve német hatásra előszeretettel nevezték bűnszerzőknek (Urheber), s ezen a tulajdonképpeni tettetést vagy társtettetést,

⁸ *A bűnkísérlet és a bevégzett bűncselekmény. A tettesség és részesség tana.* Budapest, MTA, 1885.

⁹ Carrara: i. m. 287–288.

illetve a felbujtót értették. Magyar viszonylatban az 1843. évi Deák-féle javaslat is ezt a kategóriát tartalmazta (50. §). Azonban előbb Mittermaier, majd Carrara, illetve Wlassics is fölhívta a figyelmet, hogy nem szabad összevegyíteni és egy kategória alatt tárgyalni a tettest és a felbujtót.¹⁰ Chauveau és Hélie viszont még a bűnszerzőség tanának hatása alatt állva írta a részességről szóló fejezetet. Az elkövetők elhatárolására az ún. kauzalitások teóriát alapul véve főközreműködőnek azokat tekintették, akik a bűncselekmény okát vagy egyik okát szolgáltatták, s mint azt kifejtették, ez a tettes és a felbujtó. E ponton egy terminológiai problémára kell felhívni a figyelmet. A Code pénal szövege és a francia büntetőjogászok az elkövetők megjelölésére az „auteur” illetve a „complice” kifejezéseket használták. Az utóbbi általános értelemben „részest”-t, de más vonatkozásban „segéd”-et jelent, az előbbi pedig egyaránt jelenthet „(bűn)szerző”-t és „tettest”-t. A Code pénal 59. cikke a „complice”-t az „auteur”-rel azonosan rendelte büntetni. A következő cikk azonban „comme complices” büntette a felbujtókat és a bűnsegédeket. A törvény szövegében tehát a „auteur” kifejezés a tulajdonképpeni tettest, a „complice” pedig a részeseket mint felbujtókat és segédeket jelenti. Chauveau és Hélie viszont a törvénytől eltérő rendszert épített fel, s ebben főközreműködőnek az „auteurs”-t tekintette, amely kategória tartalmilag a tettesre és a felbujtóra vonatkozik. Ezzel szemben a „complice”, mint mellékes közreműködő, a tulajdonképpeni segédi kategóriára vonatkozik. Ennek megfelelően a szerzők az elkövetőket – terminológiailag is – bűnszerzőkre és segédekre osztották.

A részesség járulékosága kapcsán Chauveau-ék az ún. minimális járulékoság talajára helyezkedtek, s ennek megfelelően a részesség fennállásához olyan tettesi alapcselekményt követeltek meg, amely (objektíve) tényállásszerű. Ebből következően a tettes bűnösségének hiánya nem eredményezi (legalábbis nem feltétlenül) a részesség fogalmi kizártságát.

Az elkövetői alakzatok kifejtése kapcsán két dologra kell felhívni a figyelmet. Az egyik, hogy a tettesek fogalmát – hasonlóan a többi 19. századi szerzőhöz, illetve büntető törvénykönyvhöz, így a Csemegi-kódexhez is – a szerzők – és a törvény – nem határozták meg, azt – mint aki a különös részi tényállást megvalósítja – adottnak tekintették. A hangsúlyt mind

¹⁰ Carrara: i. m. 287–288. illetve Wlassics: i. m. 6.

a törvény, mind az elmélet inkább a részesek, illetve a részességi alakzatok tényállási elemeinek meghatározására fektette. Chauveau és Hélie ennek során, mint utaltam rá, a törvénytől eltérő kategóriákat alkalmaztak, azonban nem tudtak teljesen elszakadni a törvényi rendelkezésektől, így a bűnszerzők és segédek kibontásakor a törvényi elkövetési módokra is támaszkodtak. A Code pénal ugyanis a részesség szabályozása kapcsán – akár csak a korabeli belga vagy német büntetőtörvény, illetve hazai vonatkozásban az 1843. évi Deák-féle javaslat – felsorolta azokat a módokat, amelyek a rábírást, mint részesi magatartást büntetendővé tették. Míg azonban a Csemegi-kódex, illetve a későbbi német StGB szakított e hagyománnyal, addig a belga és francia büntető törvénykönyvek e tekintetben máig változatlanok maradtak.¹¹

Chauveau és Hélie több esetben illette kritikával a törvény szövegét. Ennek legjelentősebb példája a Code pénal 59. cikkének szigorú parifikációs elvével szembeni fellépésük. A parifikáció a tettesség-részesség vonatkozásában a bűncselekmény elkövetőinek azonos büntetési tétel alá vonását jelenti.¹² E megoldást – az igazságosság követelményére hivatkozva – nemcsak a két szerző, de más nemzetek büntetőjogászai is élesen kritizálták.¹³ Csemegi Károly például úgy fogalmazott, hogy a francia törvény a legnagyobb igazságtalanságot emelte törvénnyé, midőn nem tett különbséget az elkövetők büntetése között.¹⁴ Chauveau és Hélie szintén az igazságosságra alapozva jelentette ki, hogy a bűncselekményben kü-

¹¹ Belgiumban ma is az 1867. június 8-i törvény van hatályban, az idézett részt a 66. cikk 4. bekezdése tartalmazza, lásd *Code pénal*. 5ième édition. Bruxelles, Bruylant, 2003. 156. Franciaországban a büntetőkódexet 1994-ben átfogóan módosították, de a felbujtás módjait illetően nem történt változás, lásd 121–7. cikk 2. bekezdés: *Code pénal*. 100ième édition. Paris, Dalloz, 2003. 88.

¹² Franciaországban mind a mai napig ez érvényesül. Az ezzel szembeni megoldás a differenciált büntetési elv, amely az elkövetők között különbséget téve csupán a felbujtót rendelte a tettesi bűncselekmény büntetési tételének maximumával büntetni, a bűnszegedekre azonban a törvény rendelkezése folytán ennél enyhébb büntetés volt irányadó. A német megoldásra a 19. századtól kezdve ez jellemző. Hazai viszonylatban az 1843. évi Deák-féle büntetőjogi törvényjavaslat és a Csemegi-kódex is a differenciált büntetési elv talaján állt, ezen azonban az 1950. évi II. törvény (Btá) változtatott, s napjainkban is a parifikációs megoldás érvényesül.

¹³ Lásd Carrara: i. m. 285 illetve Wlassics: i. m. 19.

¹⁴ Edvi Illés Károly – Gyomai Zsigmond: *Csemegi Károly művei*. Második kötet. Budapest, Franklin-társulat, 1904. 134.

lönböző fokban közreműködők büntetésének bűnösségük foka szerint különbözőnek kell lenni.

A parifikációt előíró 59. cikk¹⁵ szembeni kritika a legélesebben talán az ún. személyes körülmények tana¹⁶ tárgyalása kapcsán nyilvánul meg. A különleges körülmények között a korszakra jellemző módon megkülönböztették a büntetben rejlő súlyosító körülményeket a kizárólag a tettes személyes súlyosító körülményeitől.¹⁷ E két kategóriát azonban eltérően ítélték meg a büntetés tekintetében, szembehelyezkedve ezzel a törvény szigorú asszimilációs elvével és az arra épülő joggyakorlattal. Ez utóbbi ugyanis a törvény szövegére támaszkodva minden esetben felelőssé tette a részeseket a súlyosító (minősítő) körülményekért, még akkor is, ha nem is vettek részt bennük, illetve még ha nem is tudtak róluk. Chauveau és Hélie ezt csak a büntetben rejlő minősítő körülményekre nézve ismerte el. A szerzők szerint a tettes személyes körülményeiért, mint például az atyai, gyámi minőség, a részes nem tartozhat felelősséggel, mivel igazságtalan volna valakit olyan kötelezettség megszegéséért felelősségre vonni, amely nem terhelte.

Végül a „nem sikerült felbujtás” és a bűncselekmény le nem leplezésének kérdése érdemel említést. Az előbbit illetőleg, Carrarához és Wlascichhoz hasonlóan, ahhoz a haladó nézethez csatlakoztak,¹⁸ amely szerint ez büntetlen előkészületnek minősül. A bűncselekmény stádiumai tekintetében az előkészületet a kísérlettel aszerint határolták el, hogy a kísérleti szak a végrehajtás megkezdésével (*commancement d'exécution*) kezdődik. Így tehát a sikertelen felbujtás csupán előkészületi cselekménynek

¹⁵ Eszerint: „A büntett vagy vétség részesei ugyanazzal a büntetéssel büntetendők, mint az adott büntett vagy vétség tettese, kivéve, ha a törvény eltérően rendelkezik.”

¹⁶ A személyes tulajdonságok tana azt vizsgálja, illetve arra a kérdésre próbál választ kapni, hogy a bűncselekményt elkövetők egyikének személyes tulajdonsága érinti-e, illetve mennyiben a többi elkövető büntetőjogi felelősségét. Személyes tulajdonságon vagy körülményen az ember személyében rejlő, attól elválaszthatatlan tulajdonságait, illetve más személyekhez vagy dolgokhoz való viszonyát kell érteni.

¹⁷ Ez a fajta megkülönböztetés (kiegészülve az ún. vegyes körülményekkel) máig ismert a francia jogtudományban Lásd Stefani, Gaston – Levasseur, Georges – Bouloc, Bernard: *Droit pénal général*. 16ième édition. Paris, Dalloz, 1997. 272–274, illetve Telliott, Line – Urbansky, Pascale: *Droit pénal général*. Bréal, 2002. 109–110.

¹⁸ Ezzel szemben volt olyan álláspont, amely a nem sikerült felbujtásban kísérletet vélt megállapítani, így például Hälschner és Zachariä tanaiban.

(acte purement préparatoire) minősül, s így nem büntetendő. Ez alól kivételt csak az jelent, mikor a törvény a nem sikerült felbujtást sui generis bűncselekményként rendeli büntetni.

A bűncselekmény fel nem jelentését vagy le nem leplezését, akárcsak Carrara, nem tekintették részességnek, arra való tekintettel, hogy részesi magatartás csak tevékenység lehet. Ennek következtében nem ismerték a mulasztásos bűnségély kategóriáját sem. A bűncselekmény fel nem jelentése tehát szintén csak delictum sui generisként lehet büntetendő.

A mű jelentőségével kapcsolatban azt lehet röviden kiemelni, hogy kétségtelenül hatást gyakorolt mind a különböző országok büntetőjoga, mind a magyar büntetőjog fejlődésére. Hazai viszonylatban Csemegi Károly az első frott büntető törvénykönyv elméleti megalapozása során a francia megoldások ismertetésénél gyakran támaszkodott Chauveau és Hélie munkájára, de számos hivatkozást találunk Angyal Pál tanulmányaiban, illetve a részességet monografikusan feldolgozó Wlassics Gyula munkájában is.

Végezetül magáról a fordításról. A *Théorie du Code pénal* mind ez idáig magyar nyelven nem jelent meg, s francia kiadásai sem könnyen hozzáférhetők. A több ezer oldalt kitevő műből a részességről szóló fejezet fordítását tartja kezében az olvasó. Ez, annak az igényességnek köszönhetően, mellyel a két szerző feldolgozta, önálló tanulmányként is megállja a helyét. Ha volt olyan rész, amely bizonyos előismeretet tételezett fel, azt jegyzetek útján igyekeztem pótolni. Végül, munkám során az 1887-ben megjelent hatodik kiadás szövegét vettem alapul, s próbáltam – a történeti szöveghűség megtartása mellett – viszonylag érthető fordítását adni az eredeti szövegnek, megtartva mind a szerzők lábjegyzetelési technikáját, mind a főszöveg számozással történő tagolását.

Mészáros Ádám

A BŰNRÉSZESSÉG

270. A tettesség-részesség tana egyike a büntetőjog legproblematicusabb területeinek, talán éppen ezért foglalkoztatta ez a büntetőjogászokat a legélénkebben. Óriási probléma vár itt megoldásra: az ugyanabban a bűncselekményben részt vevő, de különböző fokban bűnös elkövetők között a büntetést részvételük arányában megosztani.¹ E nehéz és komoly problémára más-más megoldást kínálnak a különböző elméletek éppúgy, mint a különböző jogrendszerek.

Amennyiben egy bűncselekményt több személy követ el, azt állapíthatjuk meg, hogy e személyek közreműködése nem lehet ugyanolyan. Egyikük kiterveli a cselekményt, és mást felbujt annak végrehajtására, másikuk előkészíti az elkövetést, a harmadik végrehajtja a cselekményt, végül a negyedik elrejtja a bűnösöket és a nyomokat a törvény elől. Ha csak az elkövetés pillanatát vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy azok a magatartások, amelyek az elkövetés érdekében egyesültek, nem ugyanolyan erkölcsi súlyúak, és nem azonos romlottság jellemzi őket. Ebből az következik, hogy minden egyes részvételi cselekmény különböző súlyú, és a büntetendőség különböző árnyalata jellemzi. Márpedig az emberi felelősség alapvető törvénye, hogy minden elkövető csak azért a cselekményért tartozzon felelősséggel, amellyel a bűncselekményben részt vett, illetve az osztó igazságosság elve is azt követeli, hogy a büntetés a bűnösök között a saját bűnösségük szerint legyen megosztva. De mi alapján ítéljük meg a bűncselekményben való részvétel minden egyes

fajának büntetendőségét? A büntetőjogi rendelkezésekben hogyan osztályozzuk előre a különböző részesi magatartások jellemzőit? Továbbá miként határozzuk meg a részvétel formáit, és azokat a körülményeket, amelyekben ez megvalósul, illetve ezek változásait? Mi módon határozzuk meg a büntetést a részvétel különböző súlyú formáira? Vajon a társadalmi igazságosságnak – a maga korlátozott és bizonytalan lehetőségeivel – van-e hatásköre arra, hogy biztosan tudja felmérni és büntetni e sokféle elkövetői változatot? Vagy talán még csak nem is korlátozott ebben?

Egyáltalán nem meglepő, hogy az 1810-es jogalkotó ahelyett, hogy megoldotta volna e nehézségeket, illetve hogy megpróbált volna különböző elhatárolási pontokat felállítani ennek érdekében, egyetlen feltétlen és egységes szabályt alkotott, amely szerint a részesek – kivétel nélkül – ugyanazzal a büntetéssel büntetendők, mint a bűncselekmény tettesei. Ez az általános és merev szabály a bűncselekményben közreműködő minden elkövetőre vonatkozik, tekintet nélkül arra, hogy a részvétele anyagi vagy erkölcsi, fő vagy mellékes, érintőleges vagy teljes volt. E szabály megkerül minden nehézséget, megold minden problémát; de vajon eleget tesz-e az erkölcsi igazságosság azon szükségletének, amely a büntetésben különböző fokozatokat követel?

Kétségtelen, hogy a törvény nem tévelyeghet a többszörös osztályozás útvesztőiben; és veszélyes is lehet az elhatárolási pontokat erkölcsi árnyalatokra építeni, mivel ezeket nagyon nehéz a gyakorlatban beazonosítani, és a túlzott osztályozás árt a büntetőjogban megkövetelt világosságnak is, emellett a törvényhozó nem mehet el az erkölcsi törvény feltétlen érvényesítéséig sem.¹¹ Azonban nagy különbség van a túl sok kategória alkalmazása és azon egyszerűség között, amely ugyanazon csoportba helyezi a nyilvánvalóan különböző bűncselekményeket, és ezekre ugyanazon büntetést rendel: a jogalkotó feladata annak megvizsgálása, hogy a részvétel különböző fajai a büntetendőség ugyanazon fokát képviselik-e, és hogy ezeket vesse alá a különböző büntetéseknek, melyek egészen különböző és jól elhatárolható jellege világosan megmutatkozik.

A vizsgált terület alaptételeinek és nehézségeinek elméleti igényű megközelítése érdekében e fejezetet három részre osztjuk: az elsőben azokat a szabályokat vizsgáljuk meg, melyeket a részesek büntetésére általánosan kell alkalmazni, a második részben ezeket összevetjük a törvény

rendelkezéseivel, végül a harmadik részt azon értelmezések vizsgálatának szenteljük, melyeket a törvény szövege a jogalkalmazásban nyert.

I. §. A részesség általános szabályai

271. A különböző országok törvényei a legeltérőbb rendelkezéseket tartalmazzák a részességről, ezért szükségesnek tartjuk ezeket röviden áttekinteni.

A római jog a részesség területén a rendelkezéseknek csaknem kibozgathatlan útvesztőjére emlékeztet, melyeket a jogtudósok óriási munkával sem tudtak teljes egészében tisztázni. A gyakran homályos, néha ellentmondó szövegek értelmezése megosztotta a különböző (büntetőjogi) iskolákat, és harcot szült a kommentátorok között. Mindazonáltal a római jogot meghatározó alapelv lényege a tettesek (*rei*) és a részeselek (*participes vel socii*) azonosként kezelése, azonos büntetéssel való fenyegetése¹⁹. A törvény szerint részeselek mindazok, akik a tettest (bűnöst) *ope et consilio*¹¹¹ segítik. Ez utóbbi kifejezések értelmezése végtelen vitára adott alapot. A *Digesta* fragmentumai ugyanis egyaránt alkalmazzák az erkölcsi közreműködésre, amely az elkövetésre irányuló parancsot, megbízást vagy tanácsot jelenti,²⁰ illetve az anyagi közreműködésre is, amely a bűncselekmény előkészítését vagy megvalósítását jelenti.²¹ Azokat, akik akár a bűnöst, akár a lopott dolgokat elrejtették, ugyanebbe az osztályba sorolták, azonban ezen elv szigorát számos kivétel mérsékelte. Csak néhány példát említiünk: a *Digesta* 4. törvénye (*ad legem Aquiliam*) kimondta, hogy: *qui consilium furti dedit non tenetur, nisi consilium effectum habuit*.²² ^{IV} Justinianus az *Institutio*iban kiterjesztette ezt a kivételt: *Qui ad furtum faciendum tantum consilium dedit atque hortatus est, non tenetur furti*.²³ ^V Így a tanács büntetlen lett, tekintet nélkül az eredményre. Hasonló kivétel vonatkozott arra, aki tanúja volt egy bűncselekmény-

¹⁹ L. 15, *Dig. ad leg. Cornel. de sicariis*; l. 7. §6, *Dig. ad leg. Pomp. de parricidiis*; l. 1, *Dig. de recept.*; l. 1. C. de his qui latrones; l. 9, C. ad leg. Jul. de vi; stb.

²⁰ L. qui servo, *Dig. de furtis*; l. 36, 50 és 52, uo.; l. 4, *Dig. ad leg. Aquil.*

²¹ L. 54, § 4, *Dig. de furtis*; l. 15, *Dig. ad leg. Corn. De sicariis*.

²² L. 1, *Dig. de recept.*, l. 1, C. de his qui latrones.

²³ *Inst. de oblig. Quae ex delicto nasc.*, 11 §.

nek, de nem akadályozta meg azt,²⁴ illetve arra is, aki eszközöket adott (kölcson), de nem tudott arról, hogy azokat bűncselekményre használják fel,²⁵ végül pedig arra, aki az elkövető menekülését anélkül segítette, hogy menedéket nyújtott volna neki²⁶ stb. Az alábbiakban, a jogtudósok értelmezésének és döntéseinek megvitatása során, ismét visszatérünk majd e szabályra és e kivételekre.

272. A régi francia büntetőjog is az előbb vázolt elvet tette magáévá. IX. Lajos rendeletei ugyanazzal a büntetéssel sújtották a tetteseket és a részeseket,^{VI} azonban – szokatlan szigorúsággal – súlyosabb büntetés illette a bűnözőkkel társuló nőket. Egy 1477. december 22-i rendeletben szintén a tettesek és a részesek azonosként kezelését találjuk, ez ugyanazon büntetéssel fenyegette az összeesküvőt azokkal az elkövetőkkel, akiket irányított, illetve azzal, aki tudott az összeesküvésről, de nem leplezte azt le. Egy 1515. márciusi rendelet azonos büntetéssel sújtja az orvvadászokat és a zsákmány felvásárlóit. Egy 1559. decemberi rendelet értelmében részesként és azonos büntetéssel bűnhődnek azok, akik elrejtik az elítéltet. Végül, az 1670. évi rendelet 16. címének 4. cikkelye *a párbaj és a gyilkosság esetén megtiltotta mind a főelkövetők, mind támogatóik felmentését, illetve akik pénzért vagy másért vállaltak gyilkosságot, végül azokét is, akik ehhez kölcsönadtak vagy engedményt nyújtottak, még akkor is, ha csak egyedül a mesterkedésről vagy a támadásról bírtak tudomással, és ez nem is vezetett eredményre.* A későbbi törvénykezés enyhítette ezt a szigort, s átvette a római jog és a jogtudósok által felállított megkülönböztetéseket.²⁷

Az 1791-es Code pénal továbbra is a tettesek és részesek asszimilációjának szigorú szabályát érvényesítette. E törvény szerkesztői is ugyanazon sorba helyezték, és ugyanazon büntetéssel fenyegették azt, aki a bűncselekményre felbujt, mint aki a bűncselekmény elkövetésére szolgáló eszközöket vagy fegyvereket a bűnös számára megszerzi, aki a tettesnek segítséget nyújt vagy támogatja a bűncselekmény előkészítésében vagy

²⁴ L. 109, Dig. de furtis.

²⁵ L. 54, § 4, Dig. de furtis.

²⁶ L. 62, Dig. de furtis.

²⁷ Lásd Muyart de Vouglans, 10; és Jousse, 1. kötet, 17.

végrehajtásában, végül aki a lopott dolgot erről tudva megvásárolja vagy elrejtí. ²⁸ Ez a rendelkezés határozta meg később a mai Code 60. cikkét.

273. A külföldi jogrendszerek azonban nem ezt az abszolút egyenlősítő rendszert alkalmazzák. Így az angol jog ^{vii} számos megkülönböztetést ismer: elkülöníti egyrészt a főközreműködőket és a járulékos (mellékes) közreműködőket (*principals and accessaires*). A főközreműködőket további két csoportba osztja: a *principal in the first degree* az a személy, aki a bűncselekményt végrehajtja, a *principal in the second degree* pedig, aki ebben a végrehajtás alatt segítkezik (*a person present aiding and abetting*). Az angol jog főszabály szerint mindkét elkövetői kört azonos büntetéssel fenyegeti, különösen a lopás, a pénzhamisítás és a csalás esetén. Halálbüntetés azonban csak a first degree-beli elkövetővel szemben alkalmazható, a többi közreműködő esetében ez száműzetéssé alakul át. ²⁹ *Mellékes közreműködőnek* azok a járulékos elkövetők minősülnek, akik nincsenek jelen a végrehajtásnál. Angliában megkülönböztetik továbbá azokat, akik a közreműködésüket a végrehajtás előtt, illetve akik az után nyújtják. A *tett előtti közreműködők*, azaz akik a bűncselekmény elkövetésére parancsot vagy tanácsot adtak, illetve akik azt előkészítették, úgy büntetendők, mint a tettesek, legalábbis az emberölés, a lopás és a csalás esetében; más bűncselekmények esetében pedig vagy száműzetéssel, vagy kényszermunkával. A *tett utáni közreműködők*, azaz akik az alpbűncselekményről tudva segítik az elkövetőt, illetve szerzik meg vagy rejtik el a lopott dolgokat, csak kisebb büntetéssel vagy – emberölés esetén – csak száműzetéssel büntetendők, illetve lopás esetén két évi börtönnel. ³⁰ New York állam büntetőtörvénye kis eltérésekkel megőrizte ezeket a szabályokat: a second degreebeli és a tett előtti mellékes elkövető ugyanúgy büntetendő, mint a first degreebeli főelkövető; a tett utáni mellékes elkövető azonban öt évet meg nem haladó tartamú börtönbüntetéssel vagy 500 dollárt meg nem haladó tartamú pénzbüntetéssel. ³¹

²⁸ 1791. szeptember 25. – október 6-i C. P. [Code pénal. A ford.], 3. cím, 1. cikk.

²⁹ Stephen, Henry: *Summary of the criminal law*, 7–18; Blackstone, 14.

³⁰ Ugyanott

³¹ Revised statutes of New York, 7. cím, 6. cikk.

Livingston a louisianai büntető törvénykönyv tervezetében a tetteseket, a részeseket és a mellékes részeseket különbözteti meg.³² Főtettesnek azokat tekinti, akik aktív részt vállalnak a büntett végrehajtásában, részesnek azokat, akik parancsot vagy megbízást adnak a bűncselekmény elkövetésére, vagy akik megígérik a közreműködésüket, szóval vagy jutalom ígéréssel buzdítják a végrehajtást, illetve előkészítik az elkövetéshez szükséges fegyvereket vagy eszközöket. Végül mellékes részesnek azokat tekinti, akik a bűncselekmény elkövetéséről tudva rejtik el a bűnösöket, vagy nyújtanak részükre utólag segítséget.³³ Azonban míg a főtetteseket és a részeseket ugyanolyan büntetéssel fenyegeti, addig a mellékes részeseket ezeknél enyhébb. Az utóbbiak cselekménye – Livingston szavaival –, ha nem is teljesen érényes, még mindig közelebb áll ahhoz, mintsem hogy bűncselekménnyé kelljen minősíteni; sőt e cselekmény mentesül minden büntetéstől, ha a büntettet a bűnös házastársa vagy szülője követi el.³²

A brazil büntető törvénykönyv szintén megkülönbözteti a tetteseket és a részeseket. Tetteseknek azokat tekinti, akik a bűncselekményt elkövetik, vagy másokat ennek elkövetésére kényszerítenek, illetve másnak a bűncselekmény elkövetésére parancsot adnak. Részesnek minősül a tetteseken kívül mindenki, aki közvetlenül működik közre a tettesi bűncselekmény végrehajtásában.³⁴ Így az orgazdák³⁵ is részesnek minősülnek. Továbbá a részesek ugyanazon büntetéssel büntetendők, mint a tettesek, de annak csupán kétharmad részével; végül a halálbüntetés a részesek tekintetében életfogytig tartó kényszermunkára, ez utóbbi pedig 20 év kényszermunkára vagy börtönre változik át.³³

Ugyanezen szabályokat találjuk az osztrák büntető törvénykönyvben is. A részvétel itt közvetlenre vagy közvetettre oszlik. Közvetlen azzal kapcsolatban, aki a bűncselekményre felbujt, vagy aki a tettesnek a végrehajtásban segítséget nyújt. Közvetett azzal szemben, aki – megbízással, tanáccsal vagy utasítások adásával, illetve hozzájárulásával (helyeslésével) – könnyíti az elkövetést, vagy alkalmat ad arra, illetve megszerzi az elkövetéshez szükséges eszközöket. Mindenesetre a bűncselekményben közvetett módon részt vevőt enyhébb büntetés fenyegeti. A bűncselekményből származó dolgok elrejtése és az elkövetőnek nyújtott segítség Ausztriában

³² Code of crimes and punishments, 59. 65. 66. 68. és 70. cikk

³³ Brazil büntető törvénykönyv, 4., 5., 6., 34. és 35. cikk

külön vétséget képez, s ezt az eddig tárgyalt részesi alakzatoktól eltérő büntetés fenyegeti. E bölc különbségtételek azonban a hazaárulás vonatkozásában nem érvényesülnek: itt elég, hogy az elkövető erről tudomással bírjon ahhoz, hogy társtettesnek minősüljön.³⁴

Az olasz^{XII} büntető törvénykönyv 102. és 103., illetve a belga Code 66. és 67. cikkei^{XIII} bűnszerzőket és segédeket^{XIV} különböztetnek meg. E törvények segédnek azokat tekintik, akik a bűncselekményhez utasításokat adnak, fegyvert vagy eszközöket szolgáltatnak, illetve akik segítséget nyújtanak. A belga Btk. a büntetettre rendelt büntetésnél enyhébb büntetéssel fenyegeti a segédet, az olasz pedig, amennyiben a segéd közreműködése nélkül a bűncselekményt nem lehetett volna elkövetni, a bűnszerzőkkel azonosan.^{XV} Egyéb esetekben a segéd büntetése a bűnszerzők büntetésénél egytől három fokozattal enyhébb. A bűncselekményhez annak elkövetése után kapcsolódó cselekményekre a legtöbb külföldi jogrendszerben külön rendelkezések vonatkoznak.^{35 XVI}

E külföldi jogrendszerek áttekintését követően azt lehet megállapítani, hogy mindegyik többé-kevésbé próbál különbséget tenni a bűncselekmény elkövetői között. De térjünk vissza a témánkat érintő alapvető szabályokhoz, és próbáljuk megjelölni azokat a megkülönböztetéseket, amelyeket érdemes elfogadni, illetve melyeket jobb elvetni.

274. Nem áll szándékunkban annak kimutatása, hogy az ugyanabban a büntetttben közreműködő minden egyes személy bűnössége nem lehet ugyanolyan. Amennyiben egy bűncselekményt összeesküvés, szövetség, vagy előre megbeszélte terv alapján követnek el, nem kétséges, hogy minden részes az általa betöltött szerep szerint többé-kevésbé aktív részt vállal: a legmerészebb vállalja a legveszélyesebb szerepet; a legtöbbet habo-

³⁴ Osztrák büntető törvénykönyv 5., 6., 105., 106., 119., 120., 190. cikkei.

³⁵ A német büntető törvénykönyv a felbujtót [complice par instigation ou provocateur. A ford.] egy vonalba helyezi a főtettel (48. cikk), de a bűnsegéd büntetése [complice par assistance. A ford.] a kísérlet szabályaihoz igazodva, ennél kisebb (49. cikk). Ugyanezt a megoldást találjuk a mexikói és a genfi büntető törvénykönyvekben is. Az orosz büntető törvénykönyv azonban messzebb megy: a büntett legsúlyosabb büntetésével bünteti a felbujtókat és a vezetőket; a többi részes vagy orgazda viszont csak akkor büntetendő úgy, mint a főtettek, ha a részesség elengedhetetlen a bűncselekmény elkövetéséhez. Minden más esetben kisebb büntetés fenyegeti őket.

zó megelégszik azzal, hogy vigyázzon a társai biztonságára; a harmadikat úgy ragadják magukkal, hogy nem is tud cselekménye jelentőségéről; egy negyedik felbujtás vagy kényszer hatása alatt cselekszik, végül az ötödik utasításokat adhat anélkül, hogy jelen lenne az elkövetésnél. Mindegyikük részt vesz a bűncselekmény elkövetésében, a figyelmes kutató azonban felismeri az ilyen jellegű közreműködésekben rejlő fokozatokat, apró, hangsúlybeli eltéréseket.

Korábban már megállapítottuk, hogy a jogalkotónak nem feladata minden egyes erkölcsi fokozat figyelembevételére, továbbá egyáltalán nem köteles az erkölcsi törvény feltétlen érvényesítésére, eszközei bizonytalanok és korlátozottak, bizonyítékai pedig gyakran bizonytalanok és eredménytelenek maradnak. A büntetőtörvény feladata az, hogy elég mélyreható megkülönböztetéseket tegyen annak érdekében, hogy különböző súlyú büntetések lehessen megállapítani. Ezen túl a bíró feladata, hogy a törvény által egyenlően meghatározott büntetést akár a tettesek, akár az ugyanazon büntett részesei között megossza. A jogalkotónak tehát csak azokat a fő vonalakat kell meghúznia, amelyek elválasztják a bűncselekmény egyik elkövetőjét a másiktól. Korábban már utaltunk rá, hogy az igazságosság elve követeli meg az ilyen különbségtételt, s tegyük hozzá, súlyos társadalmi érdek is emellett szól.

„Amennyiben – fogalmaz Beccaria – több ember közös veszedelemben egyesül, minél nagyobb a veszély, annál inkább törekednek annak egyenlő elosztására. Ha a törvény a végrehajtott súlyosabban bünteti, mint az egyszerű részeseket, akkor nehezebb lesz olyan embert találni, aki szívesen hajtja végre a tettet, mivel a büntetés különbsége végett ő nagyobb kockázatot vállal a többi büntetársnál”³⁶ XVII. A részesek a tettesekkel valóban egyfajta szövetséget alkotnak. De vajon helyes-e a büntetést egyenlővé tenni a bűncselekmény minden elkövetőjére? Ebben az esetben úgy néz ki – s ezt jegyezte meg Rossi³⁷ XVIII is –, mintha a törvényt a gonosztevők ajánlották volna. Kriminálpolitikai érdekből is szükséges, hogy legyenek főszereplők és mellékes szereplők: e posztok egymás közti elosztása ugyanis nem könnyű, s ez még a gyakorlottabb elkövetőket is széthúzza. Továbbá, vajon jobban biztosított-e a megtorlás, ha a törvényhozó minden

³⁶ *A bűnökről és a büntetésekről*. 1836-os kiadás. 81.

³⁷ *Traité du droit pénal*. 28. és köv.

elkövetőre ugyanazt a büntetést írja elő? Talán nem egyértelmű, hogy az egyenlősítés igazságtalansága megsokszorozza a felmentéseket, mivel az esküdtek vonakodnak egyenlő büntetéssel sújtani az annyira különböző fokban bűnösöket. Az egyik bűnösre nézve igazságos mértékű büntetés óriási a másikkal szemben, vagyis a büntetések e túlzott volta vezet az imént említett büntetlenséghez.

275. De milyen megkülönböztetések és fokozatok tehetőek a részesség területén? Kell-e különbséget tenni, mint ahogy néhány büntetőjogász javasolja, erkölcsi és anyagi közreműködés között, illetve különböző büntetéssel kell-e sújtani ezeket? Különbséget kell-e tenni a louisianai jogalkotó módjára a tettesek, a részesek és a tett utáni közreműködők között? Vagy talán az osztrák modellt követve a közvetlen és a közvetett közreműködés, azaz az elsődleges vagy másodlagos közreműködés^{xix} legyen az elhatárolási pont? Vagy, ahogy az angol vagy a New York-i törvény, csak azok között tegyünk különbséget, akik valamilyen módon együttműködtek a bűntettben, illetve akik – a bűntett elkövetése után – csak az elrejtésben vagy más módon működtek közre?

Az erkölcsi és az anyagi közreműködés közti distinkcionálás nem tűnik megfelelőnek a büntetésben való különbségtétel megalapozására. Mindazonáltal néhány szerző ezt tanácsolja; ők az erkölcsi közreműködést még a legközvetlenebb esetben is tisztán járulékosnak és másodlagosnak tekintik.³⁸ Arra hivatkoznak, hogy a bűnös terv megalkotója, ha a bűncselekményt nem saját kezűleg akarja végrehajtani, nehezebben talál elkövetőt a bűncselekményre, amennyiben a végrehajtót sokkal nagyobb veszély fenyegeti, mint a felbujtót. E kriminálpolitikai megfontoláshoz még azt is hozzáteszik, hogy azt az elkövetőt, akit arannyal vagy ígérettel vettek rá a bűncselekmény végrehajtására, általában nagyobb vakmerőség, nagyobb erkölcsi romlottság jellemzi, mint magát a felbujtót, aki pillanatnyi szenvedély hatására is cselekedhet. Ez utóbbinál a határ, amely magát a bűnös szándékot választja el, bizonytalan és zavaros: mindez csupán szóbeli kijelentés alapján történik. Aki a megbízást elfogadja, szintén bűnös lesz e megegyezés miatt, azonban csak a saját végrehajtási cselekménye miatt válik büntethetővé. Távol áll azonban egymástól a bűncselekmény elter-

³⁸ Carmignani: *Teoria delle leggi della sicurezza sociale*. 2. kötet. 365. és köv.

vezése és annak végrehajtása, akárcsak a szó és a tett: a szó könnyelmű és óvatlan, a tett ezt csak lassan és megfontoltan követi.^{xx} Ezért a felbujtót és a tettest nem lehet ugyanazon büntetés alá vonni.^{39 XXI}

Ezt az álláspontot nehéz lenne aggályok nélkül elfogadni. Miként állapítsunk meg egy olyan abszolút szabályt, amely minden esetben enyhébb büntetéssel bünteti a büntett kieszelőjét vagy kitervelőjét a végrehajtónál? Talán nincs elég olyan eset, amikor éppen a felbujtó bűnösebb, mint a tettes?^{xxii} Képzelnünk el egy embert, aki gyermekének parancsot ad arra, hogy fegyverezze fel magát egy gyújtófáklával, vagy aki aranyat ígér a börtönből szökött gyilkosnak egy újabb gyilkosság elkövetésére; vagy egy apát, aki bűncselekményre buzdítja a fiait; vagy egy aggastyánt, aki szenvedélyt keltve egy fiatalemberben, azt az általa kitervelt gonosztett elkövetésére, mint eszközt használ fel. Ezekben az esetekben a bűncselekmény elkövetésében az erkölcsi közreműködés a meghatározó, és a felbujtó bűnössége a legnagyobb. Valójában elegendő, hogy a részvétel e két formáját ne mindig azonos távolság válassza el egymástól; elegendő, hogy adott esetben az egyiket vagy a másikat súlyosabbnak értékelhessük ahhoz, hogy e két elkövetői alakzat különböző felelősséget alapozzon meg.

276. Véleményünk szerint egy igazságosabb és valódibb elvre kell visszatérni: a fő- vagy másodlagos közreműködés megkülönböztetésére. A legnagyobb nehézséget ezek jellégének meghatározása jelenti.

A bűncselekményben való közreműködésnek általánosan három fajtáját különböztethetjük meg: a végrehajtás *előttit*, a végrehajtás *alattit*, és a végrehajtás *utánit*.

A *végrehajtás előtti*: parancsaddal, megbízással, felbujtással vagy tanáccsal, illetve a bűncselekmény előkészületében való közreműködéssel;

A *végrehajtás alatti*: az elkövetéshez való segítségnyújtással.^{xxiii}

A *végrehajtás utáni*: utólagos hozzájárulással, az elkövetőnek történő utólagos segítségnyújtással, a lopott dolgok elosztásával vagy elrejtésével valósulhat meg.

A továbbiakban ezen eseteket tekintjük át, meghatározva, hogy melyik minősül fő, illetve mellékes közreműködésnek.

³⁹ Carmignani: uo. 374–376.

277. Az elkövetésre irányuló parancs adása

Nem kétséges, hogy a büntett elkövetésére parancsot adót bünszerzőnek^{xxiv} kell tekinteni, mivel, a jogtudósok szavaival élve, ő a büntett közvetlen oka.⁴⁰ A régi jogban is az a szabály érvényesült, hogy a bűncselekményre parancsot adó és a végrehajtó ugyanazzal a büntetéssel büntetendő.⁴¹ Azonban a római jog tett egy fontos megkülönböztetést: amennyiben a parancsadó hatalommal rendelkezett az elkövető fölött, tettesként büntették; ha ellenben nem, akkor csak a végrehajtót érte büntetés. *Actio legis Aquiliae cum eo est qui iussit, si jus imperandi habuit; quod si non habuit, cum eo agendum est qui fecit.*⁴² ^{xxv} A parancsadás valóban hatalmat és engedelmisséget feltételez. Ha ez a hatalom nem áll fenn, akkor a parancsnak nincs semmilyen súlya, nem lesz determináló hatása, s nem tekinthető közvetlen oknak. Ennek következtében vagy nem lesz büntetendő, vagy legfeljebb megbízásnak vagy tanácsnak minősíthető.

Vajon azt, aki a parancsot végrehajtva követi el a büntettet, *társtettesnek* kell-e tekinteni? Efelől nem lehet semmi kétség. „Minden bűncselekmény személyes; büntetteknel nincs kezes.”⁴³ Mindazonáltal a római jog a gyermekek és rabszolgák vonatkozásában kivételt tett a fő szabály alól, *si vel domino vel his qui vice dominorum sunt, veluti tutoribus et curatoribus, obtemperaverint*⁴⁴ ^{xxvi}. Ez esetben a bűncselekmény végrehajtóját – tekintettel arra, hogy félelem vagy engedelmisség miatt cselekedett – eszköznek tekintették: *Velle non creditur qui obsequitur imperio patris vel domini.*^{xxvii} Ezt az elvet emelte át a törvény 64. cikke, mely szerint nem valósul meg sem büntett, sem vétség, ha az elkövető ellenállhatatlan kényszer hatására cselekedett.

⁴⁰ A bűncselekmény közvetlen oka az, aki nélkül azt nem követték volna el, távoli oka pedig, aki csupán másodlagos befolyást gyakorol az elkövetésre. Farinacius, quaest. 130. n. 54 és 55 [Farinacius, Prosper (1544-1614): olasz jogtudós, padovai jogtanár, majd procurator fiscalis. Fő műve: *Praxis et Theorica criminalis*]; Julius Clarus, quaest. 90. n. 1 és 2 [Julius Clarus (1525-1575): olasz (római katolikus) büntetőjogász. A ford.]

⁴¹ Julius Clarus, quaest. 83; Farinacius, quaest. 135. n. 1; Coutume de Bretagne, 625. cikk; Ord. de Blois, 195. cikk; Ord. de 1670, 16. cím, 4. cikk.

⁴² L. 37. Dig. ad leg. Aquil.

⁴³ Loisel: *Inst. Cout.*, 8. kötet, 1. cím, 8. [Loisel, Antoine (1536-1617): neves francia jogtudós, főügyész (1564). Fő műve: *Institutes coutumieres*. Paris, 1608. A ford.]

⁴⁴ L. 157. Dig. de. reg. juris.

278. *Megbízás.* A megbízás a bűncselekmény elkövetésére való utasítás adását, illetve az elkövető cselekményének meghatározását szolgáló ajándék adását vagy ennek ígéretét jelenti. A megbízás abban különbözik a parancstól, hogy a megbízó semmilyen hatalommal sem rendelkezik a megbízott felett, hanem ez esetben a jutalom csábítása bírja rá az elkövetőt a bűncselekményre. Ez az elkövetői alakzat tehát két teljesen szabad elkövetőt, a bűncselekmény elkövetésére önként „szerződő feleket” feltételez. A köztük létrejött megegyezésnek azonban határozottnak kell lennie ahhoz, hogy a megbízót felelősségre lehessen vonni. Véleményünk szerint ugyanis – ellentétben Carmignanival^{45XXVIII} – meggondolatlan vagy kétértelmű kijelentés miatt senki sem válhat vádlottá. Továbbá a beleegyezésnek is határozottnak kell lennie, azaz több kell pusztán beleegyzésnél: a megbízás a büntetetre irányuló közvetlen felbujtás. Ebből következően a felbujtásnak oly módon kell megvalósulnia, amely azt hatásossá teszi. De a fentebbieket alapul véve, vajon a megbízó részvétele kisebb súlyú-e a parancsadónál? Álláspontunk szerint e két elkövető tevékenysége lényegében ugyanolyan: az egyik a hatalmával él vissza, a másik a bűncselekmény elkövetése érdekében vesztegető eszközöket használ fel: mindkettő ugyanúgy a bűncselekmény okát szolgáltatja, ezért mindkettőt a bűnszervezők között kell elhelyezni.

De vajon ezeknek is a tett végrehajtóját fenyegető büntetést kell-e kiállniuk? Az imént azt állapítottuk meg, hogy a tisztán erkölcsi közreműködés általában kisebb vakmerőségre és erkölcsi romlottságra enged következtetni, mint az anyagi közreműködés, illetve hogy a bűncselekmény elkövetésére irányuló parancs vagy megbízás önmagában csak külső tettet képez, amely gyakran nem határolható el az egyszerű tervtől. Ennek ellenére véleményünk szerint ugyanazon felelősségnek kell terhelni a felbujtót és a tetttest: az egyik végrehajtotta a büntettet, azonban a másik eszelte vagy gondolta ki, ő idézte elő az elkövetési szándékot; ő használta eszközként a másikat; ő adta az utasításokat, s ezekért a cselekményeiért felelős. Mind a társadalmi érdek, mind az igazságosság azt követeli, hogy minden elkövetőt, akinek a közreműködése a büntett determináló oka volt, a törvény által e büntetetre rendelt büntetés sújtson; márpedig a parancsal, megbízással, ajándékkal vagy

⁴⁵ *Teoria delle leggi della sicurezza sociale.* 2. kötet. 331.

ígéretnel történő felbujtás – amennyiben hatásos volt – szükségképpen ebbe a kategóriába tartozik.⁴⁶

Azonban nem kétséges, hogy amennyiben a megbízó ajánlata nem talál egyetértésre, magatartása csupán előkészületnek tekinthető, s ezáltal nem büntetendő.⁴⁷ Problematikus viszont annak a megítélése, ha az ajánlat egyetértésre lelt, azonban később visszavonták. Először is azt kell vizsgálni, hogy a bűncselekmény elkövetése megkezdődött-e, vagy sem. Ez utóbbi esetben a felbujtót semmilyen felelősség nem terheli, mivel nincs bűncselekmény. Az első esetben azonban további megkülönböztetést kell tenni. Ha a megbízott tudomást szerez a visszavonásról, és ennek ellenére elköveti a bűncselekményt, a részesség felbomlik, s a megbízott marad egyedül tettes (bűnszerző).⁴⁸ Ha azonban nem szerez erről tudomást, a megbízó felelős marad az elkövetett bűncselekményért, mivel ő képezte a bűntett akarati okát; s felelőssé kell tenni azért a késedelemért, amivel a megbízott tudomásra kellett volna hoznia szándéka megváltozását.⁴⁹

Nehezebb kérdés annak eldöntése, hogy a megbízó felelős-e a megbízott cselekményéért, amennyiben az túllépi a megbízás határait. Így például ha valaki testi sértésre ad megbízást, azonban a cselekmény halált okoz; vagy ha csupán egyszerű lopásra, de annak minősített esetei is megvalósulnak. Vajon a felbujtó ilyenkor is felel a bűncselekmény minden körülményéért? Jousse⁵⁰ és Muyart de Vouglans^{51, XXIX} szerint nem. Amennyiben a megbízott – mondják e büntetőjogászok – túllépi a megbízás kereteit, mint például az, aki életét veszi annak, akinek csupán bántalmazására kapott megbízást, akkor őt szigorúbban kell büntetni, mint a megbízót, mivel ebben az esetben nem okot, hanem csupán alkalmat szolgáltatott az emberöléshez. Legraverend^{XXX} azonban nem osztja ezt a véleményt: szerinte a megbízó minden esetben felelős a bűntettért és annak minden

⁴⁶ Si plures fecerint vel mandaverint, omnes tenebuntur. L. 8, C. ad leg. Jul. de vi publ. Si alius fecit, alius mandavit, ambo tenebuntur. L. 7, Dig. de juris stb.

⁴⁷ Farinacius, quaest. 135, n. 74; ellenben Menochius, de arbitr. Jud., casu 360, n. 44.

⁴⁸ A jogtudósok szerint ebben az esetben a felbujtó kisebb büntetéssel büntetendő. Menochius, cod. Loc.; Farinacius, quaest. 132, n. 6; Carerius, Prax. Criminalis; quaest. 352, n. 81; Covarruvias, in Element., 2. rész, n. 2., 6.

⁴⁹ Farinacius, quaest. 135, n. 183–185.

⁵⁰ *Traité de justice crim.* 1. kötet, 28.

⁵¹ *Lois crim.* 14.

körülményéért.⁵² Véleményünk szerint nem lehet szigorúan érvényesíteni azt az álláspontot, hogy a megbízó minden esetben és teljes mértékben felelős a megbízott cselekményéért. Ha ugyanis a megbízott teljesen eltért a megbízástól, akár az eszközök megválasztásában, akár a büntett tárgyában, hogyan rójuk fel a megbízónak azt a cselekményt vagy eredményt, amelyet nem is akart? Véleményünk szerint a korábbi jogtudósok által ajánlott megkülönböztetést kell elfogadni, mely szerint ha előre látható a kérdéses esemény, amely valószínűsíthető következménye az adott megbízásnak, például, ha a megbízás testi sértésre vonatkozik, azonban halált okoz, akkor ezért az eredményért felelnie kell a megbízónak is, s így az emberölés társtettesévé válik.⁵³ Azonban, ha egy olyan új büntett valósul meg, amelyet a megbízó el sem képzelt, azaz, ha semmilyen módon nem tekinthető az általa szándékozott büntett természetes következményének, például amikor a megbízás nőrablásra vonatkozik, és a megbízott szemérem elleni büntettet követ el; vagy amikor a megbízás személyi szabadság megfosztására irányul, a végrehajtó azonban a sértettet megkínozza, és életét veszi. Ezen esetekben állíthatjuk-e azt, hogy a megbízó felelősséggel tartozik a megvalósult új bűncselekményekért, amelyek erőszakos közönségnek vagy gyilkosságnak minősülnek? A megbízó részesi felelőssége ilyenkor a rablásra és a személyi szabadságtól való megfosztásra korlátozódik, az ezen túli cselekmények a tettes személyes cselekményei, és ezeket nyilvánvaló igazságtalanság lenne a megbízónak beszámítani.

Végül a jogtudósok általában a bűnszerzők közé sorolják azokat is, akik közvetítő szerepet játszanak a megbízó és a megbízott között, előmozdítják találkozásukat vagy érintkezésüket, továbbítják leveleiket.⁵⁴ Azonban e szabály kétségkívül túl szigorú. Még ha ezen elkövetők ismerik és közreműködnek is a bűnös tervben, szerepük csak másodlagosnak tekinthető, mivel nem ez képezi a bűncselekmény determináló vagy közvetlen okát.

279. *Tanács vagy buzdítás.* Grotius idézi azt az ókori athéni törvényt, amely a tettessel azonos módon büntette azt, aki a bűncselekmény elkö-

⁵² Legraverend, 4. kötet, 137.

⁵³ Farinacius, quaest. 135, n. 168; Julius Clarus, quaest. 89, n. 5.

⁵⁴ Farinacius, quaest. 132, n. 41; 135, n. 14; Jousse, 1. kötet, 26.

vetését tanácsolta.⁵⁵ Számos ókori filozófus azonban bűnösebbnek tekintette a tanácsadót, mint magát a tettest.⁵⁶ A római jog e tekintetben ellentmondó szövegeket tartalmaz,⁵⁷ a későbbi jogtudósok pedig csak abban az esetben büntették a tanácsadót a tettesre rendelt büntetéssel, ha ez volt a bűncselekmény fő oka.⁵⁸

A részesség e faja alá csak azok tartoznak, akik a bűncselekményre való felbujtás érdekében nem használják fel sem hatalmukat, sem ajándékot, sem annak ígérését: *consilium dare videtur qui persuadet, impellit atque instruit.*⁵⁹ Ez tehát a különbség a parancs vagy megbízás illetve a tanács között. Továbbá, míg a parancs vagy megbízás elsősorban a parancsadó vagy megbízó érdekét szolgálja, a tanács ezzel szemben csak azét, akinek adták: *consilium respicit gratiam et utilitatem deliquentis, mandatum mandatis.*⁶⁰ Carmignani kritizálja ezt a megkülönböztetést, mivel lehetetlennek tartja, hogy valaki anélkül adjon tanácsot a bűncselekményre, hogy nyomós és saját érdeke ne lenne benne.⁶¹ Ennek megfelelően azonosan is kezeli a tanácsadót és a megbízót. Azonban óriási különbség van e két elkövető között, mivel az egyik csábító eszközökkel igyekszik megnyerni a végrehajtó együttműködését; a másik ellenben csupán szóbeli meggyőzőképességére szorítkozik.

Rossi⁶² – az ókori jogtudósok által ajánlott, és Muyart de Vouglans⁶³ által ismételtelen előhozott véleményt elfogadva – csak abban az esetben találja a tanácsadót büntetésre érdemesnek, amennyiben a tanács egyrészt *csalárd* volt,⁶⁴ másrészt ez szolgáltatta az *okát*, vagy legalább az egyik okát a bűncselekménynek. Ez esetben viszont a tanácsadót társbűnszerzőnek tekintette. Azt mi is elfogadjuk, hogy a tanács és javaslat semmilyen bűn-

⁵⁵ *A háború és béke jogáról*. 2. kötet. 112.

⁵⁶ Arist. Rhetor., 1. Könyv. 7. 126. Ismét hivatkozunk az orosz büntető törvénykönyvre, amely a felbujtókat fenyegeti a legsúlyosabb büntetéssel.

⁵⁷ L. 1, C. si rector provinciae, et Instit, de oblig, Quae ex delicto nasc, 11. §.

⁵⁸ Julius Clarus, quaest, 88, n. 1 és 2; dec. 262; Farinacius, quaest. 129, n. 1 és következők.

⁵⁹ L. 50, Dig. de furtis.

⁶⁰ Farinacius, quaest. 129, n. 8.

⁶¹ *Teoria della leggi della sicurezza sociale*. 2. kötet. 386.

⁶² *Traité du droit pénal*. 3. kötet.

⁶³ *Lois crim*. 24.

⁶⁴ *Consili non fraudulentis nulla est obligatio*. L. 47, Dig. de reg. juris.

tetéssel sem sújtható, amennyiben csupán másodlagos befolyást gyakorol a tettesre, azaz nem minősül a bűncselekmény determináló okának. De vajon abban az esetben, amikor a tanács eredményes, azaz alkalmas a cselekmény meghatározására, a tanácsadót bünszerzőnek kell-e tekinteni? Véleményünk szerint nem. Erkölcsi tekintetben ugyanis jelentős különbség van aközött, aki arannyal vásárolja meg a gyilkos szolgáltatait, vagy hatalmával visszaélve, és aközött, aki csupán ajánlja a bűncselekmény lehetőségét, vagy aki szóval befolyásolja, erősíti a szándékát annak, aki az elkövetés tekintetében ingadozik. Az első két esetben [parancs, megbízás. A ford.] a felbujtó hatalma óriási: hogy úgy mondjuk, egyedül ő követi el a bűncselekményt, a végrehajtó csupán eszköz a kezében. A most tárgyalt esetben viszont a tanács adásával (a bűncselekmény helyeslésével) nem sürgeti a bűnöst sem erkölcsstelen ígérettel, sem az akaratával való visszaéléssel. A tanácsadó befolyása korántsem olyan csábító; korántsem ugyanolyan erkölcsi súlyú. Véleményünk szerint a felbujtó és a tanácsadó mindenképpen büntetést érdemel, amennyiben a felbujtás vagy a tanács volt a bűncselekmény oka. Azonban kisebb büntetést, és nem bünszerzőnek, csupán mellékes közreműködőnek kell tekinteni.

280. A büntetőjogászok az erkölcsi közreműködésnek még egy fajtáját különböztetik meg: ez annak a személynek a mulasztásos részvétele, aki tud a bűncselekmény tervéről, de azt nem akadályozza meg, illetve nem leplezi le. Mindazonáltal e szerzők is elismerik, hogy – a lelkiismeret szintjén – semmi sem kötelez a készülő büntett leleplezésre vagy megakadályozásra.⁶⁵ Azonban a felségsértés büntetével, és azon büntettekkel kapcsolatban, amelyeket házastársak, apák vagy fiúk ellen követnek el,⁶⁶ kivételeket állítanak. Ezt némelyek ki akarták terjeszteni még a barát ellen tervezett büntetetre is.⁶⁷ Tulajdonképpen a régi francia törvényekben is ez a szabály érvényesült: XI. Lajos halállal büntette azt, aki nem leplezte le az összeesküvést;⁶⁸ XIV. Lajos a részesekek közé sorolta a párbaj véletlen szemléleit.⁶⁹

⁶⁵ Julius Clarus, quaest. 87, n. 1 és 3; Menochius, de arbitrar. jud., casu 335, n. 7; Farinacius, quaest. 51, n. 7.

⁶⁶ Boerius, dec. 262, n. 9; l. 6, Dig. ad leg. Pomp. de parric.

⁶⁷ Farinacius, quaest. 51, n. 40 és 134, n. 91.

⁶⁸ 1477. decemberi rendelet.

⁶⁹ 1679. augusztusi rendelet, 17. cikk.

E magatartások a politikai bűncselekmények területén továbbra is büntetendők számos modern jogrendszerben, bár ez nyilvánvaló tévedésen alapul. Látható, hogy valójában a le nem leplezés nem minősülhet részesi magatartásnak, mivel a nem tevés vagy a hallgatás sem nem segíti, sem nem idézi elő a bűncselekmény elkövetését. Amennyiben e magatartások büntetendőnek minősülnek, ez csak *sui generis* bűncselekményként lehetséges. Az 1810-es Code pénal is ezt a megoldást alkalmazta, midőn annak 103. és azt követő cikkei bűncselekménnyé minősítették a le nem leplezést, de nem részesi magatartásként, hanem külön vétségként. Azonban e cikkeket az 1832. április 28-i törvény hatályon kívül helyezte azzal az indokkal, hogy ezek valójában egy hazafias kötelezettséget állam által előírt kötelezettséggé változtatnak át.

Ami a bűncselekmény meg nem akadályozását illeti, a római jogban különbséget tettek aközött, aki saját személyét fenyegető veszély nélkül megakadályozhatta volna azt, és aközött, aki nem kerülhette volna el e veszélyt. Csak az előbbi volt büntetendő: *Qui prohibere potuit, tenetur si non fecit*,⁷⁰ *nullum crimen patitur is qui non prohibet, cum prohibere non potest*.⁷¹ E két esetnek különböző lehet a megítélése a lelkiismeret szintjén, de a törvényhozó nem tekintetheti bűncselekménynek a nemtevést és a hanyagságot: a bűnös szándék egy eleme csupán a bűncselekménynek.

281. A *büntett előtti közreműködés* egyik módja az előkészületben való *segítségnyújtás*. A szerzők ebbe a kategóriába annak az elkövetőnek a cselekményét sorolják, aki fegyvert, mérget, létrát vagy a bűncselekmény elkövetéséhez szükséges utasításokat ad, lakását ajánlja fel az elkövetésre, megjelöli az áldozat lakóhelyét, illetve a megfenyegetett személyt a tettes megérkezéséig feltartóztatja. E cselekmények kétségtelenül elegendők ahhoz, hogy elkövetőjét részesnek tekintsük, de vajon elegendők-e ahhoz is, hogy bűnszerzőnek (tettesnek) tarthassuk? Rossi^{xxxiv} szerint igen: *ő társtettesnek (társbűnszerzőnek)* tekint mindenkit, aki valamilyen materiális cselekménnyel segítséget nyújt a büntett elkövetéséhez.⁷² A korábbi

⁷⁰ L. 45, Dig. ad legem Aquiliam.

⁷¹ L. 109, Dig. de reg. juris.

⁷² *Traité du droit pénal*. 3. kötet, 28–68. Gaius is így döntött: „Qui ferramenta sciens commodaverit ad efficiendum ostium, vel armarium, vel scalam sciens commodaverit, furti tenetur.” L. 54, 4. § Dig. de furtis.

szerzők azonban kevésbé voltak ilyen szigorú véleményen. Különbséget tettek azok között, akiknek a segítsége a büntett *közvetlen okát* illetve annak csupán *közvetett vagy távoli okát* képezte, és csak az előbbieket fenyegette a tétlessel azonos büntetés. Azonban a fentebb felsorolt segítő magatartásokat nem tekintették olyannak, amely a bűncselekmény közvetlen vagy determináló okát szolgáltatná.⁷³ S valóban nem is lehet vitás, hogy az ilyen jellegű segítség visszautasítása esetén azok a személyek, akik már elhatározták a büntett elkövetését, szerezhetnek maguknak másikat fegyvert, másikat létrát vagy másikat eszközt. Igazságtalannak tűnik tehát azonosnak tekinteni az álkulcsot készítő lakatost az azt felhasználó tolvajjal. Ez esetben a büntetendőség különböző súlyú, ennek megfelelően különböző büntetéseket kell kiszabni.

282. A következőkben a bűncselekmény végrehajtási cselekményeire térünk át. A különböző jogrendszerek általában társtettesnek tekintik azokat, akik a bűncselekmény elkövetésében azonnali és közvetlen cselekménnyel vesznek részt.⁷⁴ Rossi nem tesz semmilyen megkülönböztetést a részesek e fajtáján belül. Ő ugyanabba a kategóriába sorolja azt, aki az áldozatot lefogja, mint aki az ölést végrehajtja, aki tartja a létrát, mint aki a lopott dolgot megragadja, feltöri a lakatot, behatol a lakásba, őrt áll, figyeli az utat, és végül, aki anélkül, hogy másfajta segítséget nyújtana, azért tartózkodik a helyszínen, hogy többen legyenek jelen, és ez megrettentse a sértettet. Szerinte ezek mind társtettesek, egyesek az emberölésben, mások a betöréses és bemászásos lopásban. Véleményünk szerint azonban a bűncselekmény közvetlen végrehajtói között a merészség és erkölcsi romlottság eltérő fokát, ezzel összhangban pedig a büntetendőség különböző fokozatát lehet felfedezni.

Ezért a jogtudósok egyre inkább vitatták a bűnszerzői felelősségét annak, aki őrt áll a bűncselekmény végrehajtása alatt,⁷⁵ vagy ezalatt őrizi a tettesek holmiját,⁷⁶ aki szemmel tartja az emberrablás elkövetését szolgáló autót, vagy aki csupán jelen van a cselekménynél, de nem nyújt semmi-

⁷³ Baldus, in l. 1. C. de nili agger.; Farinacius, quaest. 130, n. 8–53; Jul. Clarus, quaest. 9, n. 90.

⁷⁴ Lásd 429 és köv.

⁷⁵ Jousse, I. kötet, 23.

⁷⁶ Farinacius, quaest. 130, n. 61, 39 és 40.

lyen segítséget.⁷⁷ A jogtudósok e különböző részesek javára a fő szabály alóli kivételeket állítottak fel, és annak a véleményüknek adtak hangot, hogy egy mellékbüntetés,^{xxxv} amely egyszersmind enyhébb, is elegendő lenne e cselekmények büntetésére.

És csakugyan, hogy gondolhatnánk, hogy nyolc vagy tíz részes, aki részt vesz a gyilkosságban vagy a fegyveres rablásban, ugyanolyan fokban lehet bűnös, ugyanolyan fokban lehet büntetendő; továbbá, hogy a bűncselekmény drámájában felmerülő összes szerep ugyanolyan bátorságot, ugyanolyan mérvű tevékenységet igényel? Vajon ugyanolyan a lelkiismerete a véreskező gyilkosnak és annak, aki e szörnyű tett elkövetése helyett csupán közvetett részvételre szorítkozik, aki kevésbé a bűncselekmény elkövetését szolgálja, mintsem hogy ügyeljen társa biztonságára? Ez az ember, akár merészségénél, akár erkölcsi romlottságánál fogva, ugyanazt a veszélyt jelenti a társadalomra? Ugyanazon bűnhődést kell elszenvednie?

283. Véleményünk szerint nem tekinthetők minden esetben mellékes közreműködésnek a büntetőjogászok által idézett olyan esetek,^{xxxvi} mint az őrt állás, a dolgok őrzése, illetve az autóval vagy lovakkal való várakozás. Nem kétséges, hogy e cselekmények megszűnnének mellékesnek lenni, amennyiben ezeket a részesek nem választották volna, hanem a bűntársak rájuk osztották volna, ha e különböző posztokat is ugyanolyan veszély jellemezné, mint magukat a főszerepeket. Általánosan azt mondhatjuk, hogy amennyiben a büntett anyagi részvételi cselekményei közül egyet is a büntetendőség különböző fokozata jellemez, nem lehet e cselekményeket teljesen azonosként kezelni. Nem igazán értjük azonban, hogy azok a büntetőjogászok, akik miután idézik Beccaria észrevételét, amely a büntetések között fokozatok megkülönböztetését célozza annak érdekében, hogy a részesek ne azonos megítélés alá essenek, illetve vonakodjanak magukra venni az elsődleges szerepeket, végül csupán egyetlen osztályt hoznak létre mindazokra, akik valamilyen módon közreműködtek a cselekményben, vagyis nem ismerik fel azt az elvet, amelyet ők maguk ajánlottak!

Vajon egyenként kell-e minden egyes részvételi cselekményt megvizsgálni, hogy felfedezzük az ezeket elhatároló különbségeket? Az ilyen

⁷⁷ Muyart de Vouglans, n. 8; Jousse, 1. kötet, 24.

vizsgálat egyrészt lehetetlen lenne, másrészt igazságtalanabb tévedésekre adna lehetőséget, mint annak az elvnek az igazságtalansága, amelyet elutasítunk. A jogalkotónak valójában két kategóriát kell megkülönböztetnie, s megjelölnie a jellemzőit: az együttműködést vagy társtettségét és a segítségnyújtást,⁷⁸ e két csoportba minden cselekmény egyszerűen besorolható.

284. Elérkeztiünk a bűncselekmény elkövetése utáni részesi magatartásokhoz. Ezek a következők: utólagos segítség vagy menedék nyújtása a bűnösöknek, az eszközök vagy a lopott dolgok elrejtése, e dolgok elosztása, az áldozat holttestének elrejtése, végül a cselekményhez nyújtott beleegyezés vagy utólagos jóváhagyás.

A törvény nem tekintheti bűncselekménynek annak magatartását, aki tudva a főcselekményről, ennek elkövetőjének utólag segítséget nyújt. Ismét hivatkozhatunk a római jogra: *Furtum non committit qui fugitivo iter monstravit.*⁷⁸ De a bűnös részére történő menedéknyújtással már más a helyzet, mivel ennek célja a gonosztevő igazságszolgáltatás előli elrejtése. De vajon a bűnös elrejtése részességnek minősülhet-e? A római jog semmi kétséget nem hagyott efelől: *Eos qui secum alieni criminis reos occultando eum eamve associarunt, par ipsos et reos poena expectat.*⁷⁹ A rómaiak azonban e magatartásban egy megelőző szövetség vélelmét látták, és ezt a szövetséget büntették. Az ezt követő jogtudósok úgy gondolták, hogy a büntetésnek kisebbnek kell lennie, ha a szövetség csupán a végrehajtás után létesül.⁸⁰ Azonban a részvétel – akár fő, akár mellékes – a főcselekményt megelőző, vagy azzal egyidejű olyan cselekményt feltételez, amelyben az elkövető részt vett. Kétségtől a bűncselekmény elkövetése utáni olyan cselekményeket is büntetendővé lehet nyilvánítani, amelyek többé-kevésbé nyilvánvalóan kapcsolódnak az alpbűncselekményhez. Az ilyen jellegű közreműködés azonban nem tekinthető az alpbűncselekményben való részvételnek, így nem büntethető részesi cselekményként. Ezt ez elvet szentesítette a törvény 248. és 259.

⁷⁸ L. 62, Dig. de furtis.

⁷⁹ L. 1, C. de his qui latron.

⁸⁰ Paul de Castro et Baldus, in l. furtum, 3. § de furtis; Barthele, uo.; Farinacius, quaest. 132, n. 75 és köv.; Jul. Clarus, quaest. 90, n. 9.

cikke. Livingston is a Code pénalt vette alapul, midőn a louisianai büntetőtörvényben az orgazdát és a bűnpártolót enyhébb büntetéssel rendelte büntetni, hozzátéve, hogy e cselekmény – ha szülővel szemben követik el – még erényesnek is tekinthető. A mi törvényünk végül csak azokat tekintti részesnek, akik az alapcselekmény elkövetőjének az alapcselekmény után rendszeresen nyújtanak segítséget (61. cikk). Ennek oka pedig az, hogy az ilyen magatartás a bűncselekmény elkövetése előtti bűnös szövetséget feltételez.

Ugyanezen szabály vonatkozik a lopott dolgok elrejtésére és elosztására is. Ez szintén egy új, külön bűncselekményt képez, és nem minősül részesi magatartásnak, mivel a részesség a bűncselekmény elkövetésében való közreműködést követel meg; márpedig nem lehet egy már elkövetett bűncselekményben részt venni. Az orgazda célja csupán az, hogy hasznot húzzon a már elkövetett bűncselekményből, az alapcselekmény elkövetése után azonban hogyan tekintsünk valakit az emberölés részesének csak azért, mert az orgazdaság elkövetése pillanatában tudott arról, hogy az általa elrejtett dolgok emberölésből származnak? „Egy ember – mondja Rossi – az emberölés részeseként büntetendő, mivel tudott róla! Az emberölés részese, mivel kapzsiságában olyan büntetből húzott hasznot, amit már egyáltalán nem állt módjában sem megakadályozni, sem visszacsinálni. Ez nagyon súlyos fikció, különösen, ha azt szolgálja, hogy valakit a vérpadra küldjünk.” A törvény rendelkezéseinek értelmezése során vissza fogunk még térni e kérdésre, most csupán azt szeretnénk rögzíteni, hogy a lopott dolog elrejtője tekinthető tolvajnak, de gyilkosnak – csupán azért, mert a lopás a gyilkossághoz kapcsolódott – semmiképpen. Az alapcselekményről tudomással bíró orgazda cselekménye büntetést érdemel, de egyrészt kisebbet, másrészt külön bűncselekmény miatt.⁸¹

Az utolsó cselekmény végül, amelyet néhány jogrendszerben részesi magatartásnak tekintenek (azonban tisztán erkölcsi részességnek), a bűncselekményhez nyújtott utólagos jóváhagyás, a bűncselekmény utólagos helyeslése. A jogtudósok számos értekezést írtak e témáról, melyek mind-egyikét az a római jogi axióma határozza meg, amely szerint: *In maleficio ratihabitio mandato comparatur*.⁸² Ebből azt a következtetést vonták le, hogy az utólagos jóváhagyás éppúgy a részesség körébe tartozik, mint

⁸¹ Lásd ugyanígy, Carnot, a 63. cikkre vonatkozóan, n. 6; Rossi, 3. kötet, 52; Haus, 200.

a parancs vagy a megbízás. Némelyek azonban e szabály alkalmazását csak arra az esetre korlátozták, amikor a büntettet az utólagosan hozzájáruló parancsára vagy megbízása szerint követték el.⁸² Azonban ezt az inkább erőltetett, mintsem megalapozott álláspontot könnyűszerrel támadta Rossi és Carmignani,⁸³ amit a római jog is nyilvánvalóan csak a polgári érdekekre, a kártalanításra értett. Az ezen túli alkalmazása egyértelműen igazságtalan. Kétségtelen, hogy az utólagos jóváhagyás bűncselekményt képezhet, ha a jóváhagyó a bűnösnek jutalmat is adott, vagy ha bebizonyosodik, hogy előzőleg a bűncselekmény elkövetésére ő adott parancsot vagy megbízást. A bűncselekmény utólagos helyeslése önmagában nem tekinthető részesi cselekménynek, mivel független az alapbűncselekményre irányuló szándéktól, illetve annak végrehajtásától. Azt, aki utólag hagyja jóvá a bűncselekményt, erkölcstelennek lehet tekinteni, azonban furcsa fikció lenne az, amely szerint közre lehetne működni ma egy tegnapi elkövetett cselekményben. Végül, jóvá lehet hagyni egy visszavonhatatlan tettet, s hasznot is lehet abból húzni, azonban vissza lehet-e attól lépni? Az utólagos jóváhagyás vagy beleegyezés semmilyen esetben sem teheti ennek az elkövetőjét az alapbűncselekmény részesévé.

285. Ezzel a végére értünk a büntettségben való részvétel fő fajai áttekintésének. Összegezve az eddigieket, felvázoljuk a saját rendszerünket.

A szigorú igazságosság azt követelné, hogy a büntetett különböző résztvevőit, a bűnösségüket befolyásoló különbségek szerint, különböző osztályokba soroljuk. Némely büntetőjogászok meg is próbálkoztak ezzel, és láthattuk, hogy számos jogrendszerben a jogalkotó három vagy négy kategóriát állított fel az elkövetők között. Ezek azonban – akár a szükséges definíciók, akár az elhatároló különbségek meghatározása által – a törvényt zavarossá és homályossá tették.

Véleményünk szerint elegendő azt felismerni, hogy mindenfajta közreműködés – legyen akár a főcselekmény előtti vagy alatti, akár erkölcsi vagy anyagi – kétfajta lehet: *fő* vagy *mellékes*. A *főközreműködők* a bünszerzők, a *mellékes közreműködők* a segítők.^{xli} A bünszerzők tehát azok, akik

⁸² Farinacius, quaest. 235, n. 43 és 51; Julius Clarus, quaest. 87, n. 5; Covarruvias, in Elementis, cap. si furiosus, 2. rész 1. §, n. 5.

⁸³ *Teoria delle leggi della sicurezza*. 2. kötet.

a bűncselekménynek az okát, vagy az egyik okát szolgáltatták; a segítők pedig ezeknek anélkül nyújtottak segítséget, hogy ezzel a bűncselekmény elkövetésére meghatározó befolyást gyakoroltak volna.

Eszerint bűnszerzőknek, illetve társ-bűnszerzőknek azokat kellene tekinteni,

– akik a hatalmuk alatt állónak parancsot adnak a büntett végrehajtására;

– akik ajándék, ígéret vagy fenyegetés segítségével bujtanak fel más a bűncselekmény elkövetésére;

– akik valamilyen azonnali és közvetlen módon működnek közre a bűncselekmény végrehajtásában.

Segédnek kellene tekinteni azokat,

– akik a bűncselekményre más ajándék, annak ígérete vagy fenyegetés nélkül bujtanak fel;

– akik előkészítik a bűncselekmény elkövetéséhez szükséges fegyvereket és eszközöket, de nem vesznek részt a bűncselekmény végrehajtásában;

– akik részt vesznek a bűncselekmény végrehajtásban, azonban csupán közvetett vagy járulékos módon.

Végül nem részesnek, hanem egy új, külön bűncselekmény elkövetőnek lehetne tekinteni azokat,

– akik menedéket nyújtanak a bűnösöknek;

– akik az alaphűncselekményről tudva elrejtik a lopott dolgokat, vagy osztoznak azokon.

Ez az egyszerű rendszer elégségesnek tűnik az elkövetőket jellemző különböző büntetendősségi fokozatok megállapításához. Csak a bűnszerzőket fenyegetné a büntetettre rendelt büntetés teljes mértéke, a segítők ennél enyhébb büntetés fenyegetné, végül a büntetthez utólagosan járulók, azaz a bűnelkövetők és a bűncselekményből származó dolgok elrejtői eltérő büntetést kapnának, így például ha a dolgok lopásból származnak, a lopását. Így a büntetés mértéke a bűncselekmény súlyához igazodna, a bűncselekmény súlya pedig az elkövető bűnösségéhez és az okozott kárhoz.

Igazság szerint azok a különbségek, amelyek akár a bűnszerzők, akár a segítők, akár az ugyanazon lopás elrejtői között nyernek megállapítást, nem követik az általunk javasolt rendszert, hiszen ugyanazon büntetés fenyegeti mindhárom elkövetői csoportot. Ez a szemmel látható igazságtalanság csak az enyhítő körülmények rendszerében^{XLII} oldódik fel. E rendszer képes kiteljesíteni az osztó igazságosságot azáltal, hogy egyenlővé teszi a büntetést a büntetettben szükségképpen meglévő egyenlőtlenségek szerint, viszont csak a bíróság közreműködése által működik ilyen csodálatosan, továbbá képtelen kijelölni a büntetendőség két fő kategóriáját, mivel gyakorlása szeszélyes és szabály nélküli. Viszont csodálatosan el tudja különíteni és meg tudja ragadni azon különbségeket, amelyek az ugyanazon osztályba tartozó minden elkövetőben megvannak, mivel a döntés alapja maga a tett, és nem azon indokok, amelyeket csak a törvényhozó érthet és értékelhet.

Ezek voltak azok a szabályok, amelyeket össze kellett foglalnunk. Ezek alkotják a részesség elméletét. A továbbiakban a törvény rendszerét és rendelkezéseit vesszük vizsgálat alá.

II. §. A törvény rendszere és rendelkezései^{XLIII}

286. A törvény a tettesek és részesek közt tesz különbséget. Azonban e tisztán elméleti megkülönböztetésnek a gyakorlatban nincs jelentősége, mivel mindkét elkövetői kört ugyanazon büntetés fenyegeti.

Az 59. cikk szerint „a büntett vagy vétség részesei ugyanazzal a büntetéssel büntetendők, mint az adott büntett vagy vétség tettesei”.

E cikk a törvény egész rendszerét jellemzi: ugyanazon büntetés fenyegeti a bűncselekmény minden résztvevőjét, tekintet nélkül a közreműködés jellegére, így a felbujtót, a végrehajtót, az elkövetés könnyítőjét, és azt is, aki csak a bűncselekményből származó dolgok elrejtésére szorítkozott. E rideg uniformizáló elv jellemzi az egész törvényt, amit egyetlen más jogrendszer sem érvényesít ily szigorral. Ugyanakkor amennyire igazságtalan e rendelkezés, annyira próbálják a szó szerintitől eltérően értelmezni azért, hogy humánus elhatárolásokat lehessen benne felállítani. A következőkben ezen elhatárolási pontokat vizsgáljuk meg, áttekintve a joggyakorlat döntéseit is. E helyütt csupán az általános elvet jelöljük meg újra:

az egyenlő büntetés alkalmazásának elvét. Target a törvénytervezet alapelveinek összegzéseként a következőt mondta: „Mindenki, aki büntettségben felbujtóként vagy segédként vesz részt, ugyanazt a büntetést érdemli, mint a tettes vagy a társtettesek. Ha a büntetés valamely minősítő körülmény hatására a legnagyobb szigor hordozza, az tűnik igazságosnak, hogy e megnövekedett szigor azokat is érje, akik a büntett előkészítésével, segítségével, előmozdításával alávetették magukat az események bármilyen alakulásának, és beleegyeztek a büntett minden következményébe.”⁸⁴

Azonban e szabály sem érvényesül kivételek nélkül: maga az 59. cikk ad erre lehetőséget, hozzátéve: „kivéve, ha a törvény eltérően rendelkezik”.

A kormány képviselője^{XLIV} ezzel kapcsolatban a következőket fejtette ki: „A büntető törvénykönyv majd minden részében található ilyen kivételes esetek, illetve olyan törvényi rendelkezések, melyek eltérő fokozatukkal és különbségükkel azt tanúsítják, hogy általánosan ismert az a szabály, hogy a részeseket érő büntetés különböző is lehet. Ezek az 59. cikk által engedett kivételek kellőképpen bizonyítják, hogy az új törvény e tekintetben jelentős javulást hoz.”⁸⁵

Így a következő esetekben a törvény eltérő büntetéssel fenyegeti a részeset és a tettest: 63., 67., 100., 102., 107., 108., 114., 116., 138., 144., 190., 213., 267., 268., 284., 285., 288., 293., 415., 438. és 441. cikkek.

287. A 60. cikk szerint részeseknek^{XLV} minősülnek azok, akik ajándékkal, ígérettel, fenyegetéssel, hatalommal vagy tekintéllyel való visszaéléssel, bűnös mesterkedéssel vagy fondorlattal bujtanak fel mást a büntett vagy vétség elkövetésére, illetve az elkövetéshez utasításokat adnak.

Az indokolás szerint: „A tervezet 60. cikke az 1791-es Code pénal felsorolását kibővítette a *hatalommal vagy tekintéllyel való visszaéléssel*, illetve a *bűnös mesterkedéssel vagy fondorlattal* is, tekintettel arra, hogy ezek ugyanolyan veszélyesek lehetnek, mint a bűncselekmény közvetlen elkövetőinek közreműködése. Bár az 1791-es törvény tartalmazta a *parancsot*, az azonban nem volt aggály nélkül alkalmazható a tekintéllyel vagy hatalommal való visszaélés esetére, mivel ez utóbbiak konkrét parancs kiadása nélkül is megvalósulhatnak, és különböző ürügyek alatt je-

⁸⁴ Target, Locré: *Observations sur le projet de Code criminel*. 29. kötet, 32.

⁸⁵ A törvény indokolása. Lásd Riboud; Locré, 29. kötet, 273.

lenhetnek meg. Amennyiben sikerül ezeket felfedni, büntethetők lesznek a bűncselekménnyel való kapcsolatuk miatt. Hasonlóan, a bűnös mesterkedés vagy fondorlat szintén csak nagyon közvetetten vonható azon cselekmények körébe, amelybe a bűncselekmény elkövetésének előkészítése vagy megkönnyítése tartozik. A cselet vagy ravasz fortélyt, a mesterkedést és számítást, amely elfedi a cselekmény valódi jellegét, a bírók és az esküdtek meg ha fel is fedik, nem vehetik számításba, csak ha a törvény ezt külön feladatukká teszi.⁸⁶

Az előzőekben a felbujtót, azaz aki a bűnös gondolatot kiterveli, aki a bűncselekmény végrehajtását irányítja, illetve aki a bűnös befolyást adja, a bűnszerzők közé soroltuk. Amennyiben e befolyás eredményes, azaz ha elég nagy erejű ahhoz, hogy a bűncselekmény elkövetésére vezessen, akkor a felbujtót a bűncselekmény közvetlen elkövetőjének, azaz „társbűnszerzőjének” kell tekinteni. Azzal, hogy a törvény is ezt teszi, egyet lehet érteni, azonban az utasítások adására vonatkozó rendelkezés nehézségeket vetett fel, ezeket a későbbiekben vizsgáljuk meg.

A törvény ugyanebbe a kategóriába sorolja azokat is, akik fegyvereket, eszközöket, vagy az elkövetést könnyítő bármely dolgot szolgáltatnak, amennyiben tudnak arról, hogy ezeket bűncselekmény elkövetésére fogják használni. Márpedig egyértelmű, és a korábbiakban már megállapítottuk, hogy az eszközök szolgáltatása csak másodlagos részességnek minősülhet. Lehetetlen nem észrevenni a különbséget a felbujtó vagy a bűncselekmény végrehajtója és aközött, aki anélkül, hogy személyesen venne részt az elkövetésben, az ahhoz szükséges eszközöket szolgáltatja. Ez utóbbi ugyanis nem a közvetlen okát nyújtja a bűncselekménynek, hanem csupán közvetett módon működik közre. Az a törvény, amely a tettesével azonos súlyú cselekmény miatt teszi felelőssé ezeket, igazságtalan, mivel az ilyen részvétel nem ugyanolyan fokú erkölcsi romlottságot tételez fel, és a társadalomra sem ugyanazt a veszélyt jelenti. Végül kriminálpolitikai szempontból is kifogásolható, mivel ha a törvény a büntett minden elkövetőjét – így a leginkább másodlagosnak tekinthetőket is – egyenlő büntetéssel sújtja, ezzel csak a bűnszerzők megtöbbszörözését éri el, azon elkövetőkét, akik a legnagyobb veszélyt jelentik a társadalomra.

⁸⁶ A törvény indokolása. Lásd Riboud; Locré, 29. kötet, 273.

Ezen észrevételek a cikk következő bekezdésével kapcsolatban is felhozhatók. Ez ugyanis részesnek minősíti azokat is, akik „a bűncselekmény tettesének vagy tetteseinek a bűncselekmény előkészítésében vagy könnyítésében, illetve a végrehajtási cselekményekben tudatosan segítséget nyújtanak”. Azonban, mint ahogy azt már korábban megjegyeztük, nagy különbség van a cselekmény előkészítése vagy megkönnyítése, illetve a végrehajtási cselekmények között. Az előbbiek csak közvetett közreműködésnek minősülhetnek, az utóbbi pedig általánosan és kivétel nélkül a főcselekmény kategóriájába tartozik. Nem ragaszkodunk minden áron ahhoz, hogy pont ilyen módon kelljen különbséget tenni az elkövetők között, azt azonban észre kell venni, hogy a törvény egyazon rendelkezésben két különböző fokban büntetendő magatartást vegyített össze.

288. Végül a 60. cikk az eddigiekhez hozzáteszi: „azon büntetések sérelme nélkül, amelyeket a törvény az összeesküvés vagy az állam külső vagy belső biztonsága elleni bűncselekményekre való felbujtás tetteseire rendel, még abban az esetben is, ha a bűncselekményt, amelyre a felbujtás vagy az összeesküvés vonatkozott, nem is követték el”.

A törvény e kivétellel tulajdonképpen implicite egy fő szabályt deklarál: a felbujtás csak akkor lehet büntetendő, amennyiben eredményes. Kivételt ez alól a politikai bűncselekményekkel összefüggő esetek képeznek, mivel itt a felbujtás akkor is büntetendő, ha nem eredményes. Ugyanakkor a felbujtó ez esetben nem tekinthető részesnek, hanem egy olyan külön bűncselekmény tettesének, amit a törvény kisebb büntetéssel fenyeget. Lényegében ez érvényesül a sajtórendészeti bűncselekményeknél is, melyeket az 1819. május 17-i törvény 1. és 2. cikke^{XLVI} szentesített, s amelyek a Btk. 86., 87. cikkében meghatározott bűncselekményekre való eredménytelen felbujtásra alkalmazandók. Az 1848. március 6-i dekrétum által hatályon kívül helyezett 1835. szeptember 9-i törvény 1. cikke, amely elrendelte az eredménytelen felbujtás büntetését, az 1858. február 27-i törvényben nyert ismét szabályozást, ami napjainkra szintén hatályon kívül került.^{87 XLVII}

⁸⁷ A büntettekre és vétségekre való felbujtást jelenleg az 1881. július 29-i törvény 23. és 24. cikkei szabályozzák az alábbiak szerint. 23. cikk: „A büntett vagy vétség részeseként büntetendő, akik nyilvános helyen vagy közterületen akár szóval, hangoskodással, fenyege-

289. A törvény azonban nem csak ezen osztályokra szorította a részesek kategóriáját. A 61. cikk szerint: „A kik az állam, a társadalmi béke, a személyek vagy a tulajdon elleni rablást vagy erőszakot elkövetőknek rendszeresen lakást, búvóhelyet vagy gyülekezési helyet szolgáltatnak, ezek részeseiként büntetendők, amennyiben tudnak ezen elkövetők bűnös magatartásáról.”

Szükségesnek tartjuk röviden bemutatni e rendelkezés indokait. Eszerint „a 61. cikk – mondja a törvény előadója – egy jelentős joghézagot tölt be. Ezen túl ugyanis azon veszélyes személyek, akik lakóhelye menedékkül szolgál a gonosztevőknek, és akik ez utóbbiaknak rendszeresen lakást, búvóhelyet vagy gyülekezési helyet szolgáltatnak, részeseknek tekintendők. Ha az egyes gonosztevők nem találnának alkalmas helyet az elrejtőzésre, a bűncselekmény eltervezésére, az abból származó dolgok elrejtésére, sokkal nehezebben tudnak szövetkezni és bűnbandát alkotni, továbbá gyorsabban lehetne leleplezni őket; a rendszeres menedéknyújtás a bűnös tervről vagy cselekményről való tudomást, illetve abban való részvételt feltételez.”

E cselekmények büntetendővé nyilvánítása tehát megalapozottnak tűnik. Mindazonáltal a bűncselekmény utáni magatartások általában nem tekinthetők részvételi cselekménynek, mivel nem lehet egy már elkövetett bűntettben utólag részt venni. Ettől azonban meg kell különböztetni azt

tő kijelentéssel, akár frott vagy nyomtatott anyag nyilvános helyen vagy közterületen történő árusításával vagy terjesztésével, akár a nyilvánosság elé közzétett plakátok vagy hirdetések által, közvetlenül bujtják fel a tettest vagy a tetteseket az említett cselekmény elkövetésére, amennyiben a felbujtás eredményes volt. Ez a rendelkezés abban az esetben is alkalmazható, ha a felbujtás hatására a tettes csak a Code pénal 2. cikke szerinti kísérletet követ el.” 24. cikk: „A kik az előző cikkben felsorolt eszközökkel emberölésre, rablásra és gyújtogatásra vagy a Code pénal 75. és azt követő cikkeiben meghatározott állam elleni bűntettek valamelyikére bujtanak fel közvetlenül, amennyiben a felbujtás eredménytelen maradt, három hónaptól két évig terjedő szabadságvesztéssel és száztól háromezer frankig terjedő pénzbüntetéssel büntetendők. Minden lázító kiáltozás vagy dal, amelyet nyilvános helyen vagy közterületen követnek el, hat naptól egy hónapig terjedő szabadságvesztéssel és tizenhattól ötszáz frankig terjedő pénzbüntetéssel vagy csupán e büntetések egyikével büntetendő.” Végül a 25. cikk szerint: „A 23. cikkben felsorolt bármely eszközzel történő felbujtás, ha azt a szárazföldi vagy tengerészeti haderőnek címzik azzal, hogy ne teljesítsék katonai kötelességüket, vagy tagadják meg a felettesükkel szembeni engedelmességet mindenben, amit az a törvények és rendeletek végrehajtása érdekében parancsolt, egytől hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel és tizenhattól száz frankig terjedő pénzbüntetéssel büntetendők.”

az esetet, amikor az utólagos magatartásban az elkövetés előtt egyeznek meg, hiszen a tettesek és a részesek közötti, a hatóság előli, illetve a bűncselekményből származó dolgok elrejtésére szolgáló menedék nyújtására vonatkozó megállapodás megkönnyíti a végrehajtást. Márpedig magától értetődik, hogy e megegyezés a gonosztevők és csak azon személyek között jöhet létre, akik *rendszeresen* nyújtanak helyiséget, illetve rejtjenek el lopott dolgokat, hiszen a rendszeresség hozza létre azt a viszonyt, amelyre a gonosztevők előre számítanak, és amely rábírja őket a bűncselekmény végrehajtására. Hangsúlyozzuk azonban, hogy ez nem az orgazdaság vagy bűnpártolás esete, hanem a *rendszeres* „orgazdaságé” vagy „bűnpártolásé”, amely a rendszeresség következtében valójában részességgnek minősül.

Ez abból az elvből következik, hogy a törvény csak vétségi büntetéssel büntetendő speciális vétség miatt bünteti azokat, akik olyan személyeket rejtjenek el, akikről tudják, hogy bűncselekményt követtek el (248. cikk),^{XLVIII} illetve akik a megölt ember holttestét elrejtik (359. cikk). E magatartások valójában nem részvételi cselekménynek, hanem külön bűncselekményeknek minősülnek. Minden részvétel ugyanis olyan alapcselekményt feltételez, amely a főtettet megelőzi, vagy azzal egyidejű.

290. A 62. cikk kivételt tesz e főszabály alól, mivel eszerint: „Aki a büntett vagy vétség által ellopott, kicsalt, vagy megszerzett dolgok egészét vagy egy részét erről tudva elrejtik, az alapbüntett vagy vétség részeiként büntetendők.”

E rendelkezéssel kapcsolatban is ugyanazokat a kitételeket kell megtenni, mint a gonosztevők elrejtői vonatkozásában. Azaz csak akkor lehet szó részességről, ha a közreműködés azonnali és közvetlen módon járul a bűncselekmény elkövetéséhez, vagy ha a végrehajtáshoz olyan segítséget nyújtanak, amely nélkül a bűncselekményt nem követték volna el. Azonban a végrehajtás utáni magatartások nem minősülhetnek részességgnek, mivel lehetetlen részt venni egy már elkövetett cselekményben. Így az utólagos segítségnyújtás, illetve a bűncselekményből származó dolgok elrejtése nem tekinthető részesi magatartásnak. E cselekmények büntetendők lehetnek, ez azonban teljesen különbözik a már elkövetett bűncselekmény büntetendőségétől.⁸⁸ Mindazonáltal ez esetben is érvényesül az a kivétel,

⁸⁸ Vö. Carnot, a 63. cikkre vonatkozóan, n. 6; Rossi, 3. kötet, 44; Haus, 1. kötet, 198.

amit a bűnpártolásnál említettünk, nevezetesen, ha a bűncselekményből származó dolgok elrejtése rendszeres, foglalkozásszerű. Ez ugyanis, mivel a gonosztevők és a bűnpártolók bűncselekmény előtti megegyezését feltételezi, és megkönnyítheti, sőt meg is határozhatja a lopás elkövetését, már részesi magatartásnak minősül.

A 62. cikk szerinti eset nem csak a lopásból származó dolgok vonatkozásában alkalmazható. A törvényhozó el akarta törölni az 1791-es Code pénal 3. címének 3. cikke szerinti megszorítást, s e cikk rendelkezéseit úgy módosította, hogy az minden esetet felöleljen. „Az új törvénynek ki kell terjednie mindarra – mondta a törvény előadója e cikk indokolásaként –, amit az 1791-es törvény már tartalmazott, azonban a bizonytalanságot is el kell kerülni. Az új szabályozás a bármely büntett vagy vétség elkövetéséből származó dolgok elrejtésére vagy megszerzésére terjed ki.”

Mindazonáltal a törvény e szabály alól (ti. a bűncselekményből származó dolgok elrejtőt részesnek kell tekinteni) is tesz egy kivételt. A jogalkotó ugyanis megrettent e rendelkezés következményeitől, amikor a főbüntetés halálbüntetés vagy életfogytig tartó szabadságvesztés is lehet. A 63. cikk, amelynek az 1832. április 28-i törvény tovább enyhítette a rendelkezéseit, a következőképpen szól: „Amennyiben a büntett tettesére halálbüntetést kellene kiszabni, a dolgok elrejtőjére nézve ez életfogytig tartó kényszermunkára változik. Az életfogytig tartó kényszermunka vagy a száműzetés azonban, ha ennek lenne helye, mindig csak annyiban szabható ki a dolgok elrejtőjével szemben, amennyiben bizonyítást nyer, hogy az elrejtés időpontjában tudott azokról a körülményekről, amelyeket a törvény a halálbüntetéshez, az életfogytig tartó kényszermunkához, vagy a száműzetéshez megkíván; ellenkező esetben csak határozott tartamú kényszermunka szabható ki”.

A törvény tehát meghatározza azt az esetet, mikor a részesesség szabályai nem alkalmazhatók a bűncselekményből származó dolgok elrejtőire, azaz a törvény különbözőképpen ítéli meg e dolgok *tudatos* elrejtésének esetét, amikor az elrejtő nem tud a lopáshoz kapcsolódó minősítő körülményekről, és azt, amikor tud ezekről. Csak az utóbbi esetben hat ki a minősítő körülmény és az annak megfelelő büntetés a bűncselekményből származó dolgok elrejtőjére, azonban ez utóbbi esetben is a halálbüntetés életfogytig tartó kényszermunkára változik.

Ez az enyhébb megítélés azonban csak azt jelzi, hogy a törvényhozó a bűncselekményből származó dolgok elrejtőit, bár minden tekintetben a részesek közé helyezi, mégsem tekinti a tettelssel azonos fokban büntetendőnek. Ezt támasztja alá külön kategóriába helyezésük is. Azonban, ha ezt elfogadjuk arra az esetre, amikor a főtettest halálbüntetés vagy életfogytig tartó szabadságvesztés fenyegeti, akkor el kell fogadnunk minden más esetre is: így a bűncselekményből származó dolgok elrejtője, ha a cselekménye pillanatában nem tudott a lopás minősítő körülményeiről, nem lehet oly fokban bűnös, mintha tudott volna ezekről; így csak az egyszerű lopásból származó dolgok elrejtése miatt lehet felelős. Vajon igazából az számít, hogy a főbüntetés életfogytig tartó vagy határozott idejű? A bűncselekményből származó dolgok elrejtőjének súlyosabb büntetéssel való fenyegetése nem azért igazságtalan, mert a büntetés életfogytig tartó, hanem azért, mert a cselekménye enyhébb fokban büntetendő, mint a tettesé. Ennek megfelelően az öt fenyegető büntetésnek is kisebbnek kell lennie minden esetben, akár életfogytig tartó kényszermunka, akár határozott ideig tartó kényszermunka vagy börtön is a főbüntetés.

291. A büntető törvénykönyv elkövetőkre vonatkozó rendelkezései tehát egy általános és egységes szabályban foglalhatók össze: ez a büntett minden elkövetőjének ugyanazon büntetés alá vonása. Bár a törvény megkülönbözteti a tetteseket és a részeseket, ennek semmi hatása nincs a büntetésre. Ugyanakkor e szabály sem feltétlen, mivel számos kivétel van alóla. Az első példát rögtön a bűncselekményből származó dolgok elrejtése nyújtja: amennyiben a főbűncselekmény büntetése halál vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ez az elrejtő tekintetében enyhébb lesz, noha a törvény részesnek tekinti. Sajnálatos módon azonban e kivétel nem érvényesül a határozott tartamú büntetések esetén. Általában egy kellően megfelelő osztályozás, a részesek különböző kategóriába sorolása mérsékli a fő szabály szigorát azzal, hogy meghatározza a részesség főbb jellemzőit, és néhány ésszerű határt állít a bűncselekményé nyilvánításhoz.

A továbbiakban azt tekintjük át, miként érvényesülnek e rendelkezések a joggyakorlatban.

III. §. A törvény rendelkezései a gyakorlatban

292. A törvény nem próbálta meghatározni a részesség fogalmát; de vajon tehetünk-e ezért szemrehányást? Ritka az olyan definíció – akármilyen pontosnak tűnik is –, amelyet ne lehetne többféleképpen értelmezni. A részesség meghatározásának legtisztább és legegyszerűbb módja, még ha nem teljes körű is, a részesi esetek felsorolása, amely a részesi cselekmények különböző osztályát állítja fel. A részességre vonatkozó általános szabályokat azokból a törvényi rendelkezésekből kell levonni, amelyek minden egyes részesi cselekmény jellemzőit felvázolják. A következőkben e szabályokat tekintjük át, és vonjuk le a belőlük adódó következményeket.

Elsőként a 60. cikk szerinti felbujtást és segítségnyújtást vizsgáljuk meg. Véleményünk szerint három fő szabály határozza meg e cikk alkalmazását.

Az első, hogy a törvény azon rendelkezései, amelyek a részesség tényállási elemeit rögzítik, lényegileg behatároltak. E szabály önmagában nyilvánvaló, mivel a büntetőjogianalógia-tilalomból következik, s magából a 60. cikkből is, amely nem példálózó, hanem taxatív módon jár el. Azok a körülmények, amiket felsorol, a részesség fogalmi elemei, így a büntett miatti felelősség alapjait határozzák meg. A Semmitőszék mindig tartotta magát ehhez, s több ítéletében is kimondta, hogy a részesség, mint erkölcsi tény, csak olyan tevékenységgel megvalósuló, anyagi cselekmény lehet, amelyet a büntető törvénykönyv szabályoz.⁸⁹ XLIX

293. Ennek számos következménye van, a legnyilvánvalóbb, hogy az a cselekmény, amelyet a büntetőtörvény pontosan nem határoz meg, nem minősülhet részességnek. Nézzünk erre néhány példát.

Az első kérdés, hogy vajon a bűncselekmény elkövetésére vonatkozó egyszerű tanács részesi magatartásnak tekinthető-e? Az előzőekben részletesen foglalkoztunk e kérdéssel, ezt most nem ismétljük meg. A lényeg az, hogy a törvény az (egyszerű) *tanácsot* nem tekinti részesi cselekmény-

⁸⁹ Cass., 2 juill. 1813, Bull. n. 146; 28 juin 1816, Bull. n. 36; 5 fév. 1821, Bull. n. 21.

nek. Lehet, hogy a jogalkotó attól tartott, hogy ezt, tekintve, hogy nem hagy mély nyomot maga után, nem könnyű megkülönböztetni a megdölgodlatlan beszédttől. Viszont semmilyen (kiterjesztő) értelmezés nem pótolhatja a törvény ez irányú hallgatását; így az egyszerű tanács, bármily erkölcstelen legyen is, nem alapoz meg büntetőjogi felelősséget. Ezt az álláspontot a joggyakorlat is szentesítette.⁹⁰

Ugyanez vonatkozik a bűncselekményre való egyszerű felbujtásra is, amikor is az nem ajándékkal, ígérettel, fenyegetéssel vagy hatalommal visszaéléssel történik.⁹¹ Mivel – ahogy azt a Semmitőszék is felismerte – „az egyszerű felbujtás, amennyiben ahhoz nem kapcsolódnak a törvény által a részesség fennállásához megkövetelt elkövetési módok, nem eleendő ahhoz, hogy a tettesre rendelt büntetést vonja maga után, továbbá az ilyen felbujtást semmilyen törvényi rendelkezés nem minősíti büntetettnek, illetve vétségnek”.⁹²

Nyilvánvaló, hogy aki anélkül könnyítette a tettes menekülését valamilyen módon, hogy felbujtotta volna, vagy segítséget nyújtott volna neki a büntett elkövetéséhez;⁹³ aki a büntett elkövetésénél anélkül volt jelen, hogy részt vett volna abban és nem akadályozta azt meg,⁹⁴ nem tekinthető részesnek, mivel az első esetben az utólagos segítségnyújtás nem részesi cselekmény, a második esetben pedig, amint a Semmitőszék is megállapította, „a részesség csak tevéses magatartás lehet, mulasztásos nem”.

Végül el kell ismerni azt is – akárcsak a Semmitőszék –, hogy nem lehet részesként felelősségre vonni az erőszakos cselekmény színhelyét

⁹⁰ Cass., 24 nov. 1809. Bull. n. 179.

⁹¹ A német Btk. 49. cikke, amelyet az 1876. február 26-i törvény vizsgált felül, büntetéssel fenyegeti azt, „aki mást akár a büntett elkövetésére, akár az abban való részvételre rábír, vagy ennek ajánlatát elfogadja”. Az 1876-i törvényhozó által használt kifejezés szerint csak az szükséges, hogy a felbujtás az akaratra determináló okként hasson vagy hathasson.

⁹² Cass., 3 sept. 1812, Bull. n. 200. Lásd azonban az 1819. május 17-i, az 1835. szeptember 9-i és az 1858. február 27-i törvényeket. Azonban a döntés szerint a hamis tanúzásra felhívás egy *sui generis* bűncselekmény, amely akkor is megvalósul, ha a részesség 60. cikk szerinti feltételei nem állnak fenn, pusztán azáltal, hogy megtörtént a befolyásolás felhasználása, vagy a tanúként idézett és esküt tett személynek címzett fondorlatos ösztönzés, amely alkalmas arra, hogy a tanút rávegye a valósággal ellentétes kijelentés tételére.

⁹³ Cass., 29 prair. an V, Jurispr. gén., 3. kötet, 619.

⁹⁴ Cass., 29 janv. 1807, Dalloz. 3. kötet, 619.; 30 nov. 1810, illetve 13 mars 1812, Dalloz, 3. kötet, 642.

szolgáló kávéház vezetőjét, csupán azért, mert e cselekményt nem jelentette föl,⁹⁵ úgyszintén a csődbüntettet vagy csalást elkövető vádlott alkalmazottját vagy üzletlársát pusztán az alkalmazotti vagy üzletlársi minőségéért,⁹⁶ végül azt sem, aki az általa tanácsolt lopásnál anélkül jelen volt, hogy részt vett volna benne, de megvétele ajánlotta a lopott dolgokat.⁹⁷ Ezek a döntések mind ugyanazon elven alapulnak.

294. Az általunk felállított első fő szabályból másodsorban az következik, hogy feltétlenül szükséges, hogy az esküdtszék megállapítsa a részesség 60. cikkben meghatározott tényállási elemeit, mivel ellenkező esetben a törvény kijátszásáról lenne szó. (A törvény ugyanis taxatívve akarta meghatározni a részesi magatartásokat.)

A joggyakorlat általánosan alkalmazkodik ehhez az elvhez. Ennek értelmében a Semmítőszék úgy döntött egy ítéletében, hogy önmagában annak kijelentése, hogy *a vádlott a vádbeli cselekmény részességében bűnös*, nem tesz eleget a törvény kívánalmának.⁹⁸ Az szükséges tehát, hogy az esküdtszék pontosan megállapítsa azokat a cselekményeket, illetve tényeket, amelyekhez a részesség járul. Néhány ítélet fényében az is szükségesnek tűnik, hogy az esküdtszék azokat a tényeket is megállapítsa, amelyekből a bűnös szándéokra lehet következtetni.⁹⁹ Mindazonáltal egy ítélet kapcsán felmerült, hogy elegendő a részesség leglényegesebb jellemzőinek a vádirat összegzésében való megemlítése: ebben az esetben az esküdtszék azon megállapítása, hogy a vádlott a tettes cselekményében részesként bűnös, megalapozhatja a büntetés igazságos alkalmazását.¹⁰⁰ Ez a joggyakorlatban egyébként egyedülálló döntés nyilvánvalóan eltér attól az elvtől, hogy csak a büntetőtörvényben meghatározott cselekmények vonhatók a részesség alá, s mint olyan, a törvény kijátszására nyújt lehetőséget. Alkalmazása nagy veszélyt jelent, mivel az esküdtszék, ha

⁹⁵ Cass., 14 déc. 1809, Jurispr. gén., 3. kötet, 643.

⁹⁶ Cass., 11. fruct. an XIII, Bull. n. 197.

⁹⁷ Cass., 29 janv. 1807, Jurispr. gén. 3. kötet, 609.

⁹⁸ Cass., 2 juill. 1813, S.12.1.298; 3 mars 1814, S.14.1.113; 15 déc. 1814, S.15.1.87; 24 janv. 1818, S.18.1.131; 5 fév. 1824, S.24.1.288; 14 oct. 1825, S.27.1.43.

⁹⁹ Cass., 28 juin 1816, Jurispr. gén., 3. kötet, 621; 5 fév. 1824, S.21.1.288; 20 juin 1835, Bull. n. 248; Journ. du dr. crim., 1836, 178. p. 21 janv. 1836, Bull. n. 21.

¹⁰⁰ Cass., 26 mars 1813, Jurispr. gén. 3. kötet, 623.

nem tartaná magát a részesi cselekmények törvényi követelményeihez, olyan cselekményeket is a részesség alá vonhatna, melyek a törvény szerint nem minősülhetnek annak. Ma a joggyakorlat egységes abban, hogy a részesség tényállási elemeit meg kell állapítani, mivel ez a feltétele a felelősség e formájának.¹⁰¹

Amennyiben a vádlottat nem részesnek, hanem társtettesnek nyilvánítják, nem szükséges a részesség tényállási elemeinek meghatározása. A 60. cikk ugyanis nem a tettesi közreműködéssel, hanem a büntetlen kívüli cselekményekkel foglalkozik, illetve azzal, aki csupán a büntett végrehajtására, vagy annak megkönnyítésére törekszik. Így, ha két vádlottat abban találnak bűnösnek, hogy együtt és *részességben* emberölést követtek el, egyttal az emberölés társtetteseinek is minősülnek, és innentől kezdve nem szükséges a részességet képező magatartásaikkal foglalkozni. Ez a kivétel a dolgok természetéből ered, azonban jelzi a tettesek és a részesek [bűnszerzők és segédek. A ford.] gondos megkülönböztetésének szükségességét (még a gyakorlatban is), s ezt számos ítélet is elismerte.¹⁰² Mindazonáltal a segítséget nyújtó részes nem minősül szükségképpen és minden esetben társtettesnek, és így, ha a társtettet bűnsegédnek is tartjuk, akkor nincs szükség társtettesnek is tekinteni ahhoz, hogy súlyosítsuk a büntetését. Így például a két személy által elkövetett lopás esetén, amennyiben bebizonyosodik a közreműködésük magában a lopás végrehajtásában is.¹⁰³

295. A részesség tényállási elemeinek megállapítását megkövetelő szabály minden részesi magatartásra vonatkozik. Az alábbiakban az ezzel kapcsolatos összefüggéseket tekintjük át.

A felbujtás ajándék, ígéret, fenyegetés, hatalommal vagy tekintéllyel visszaélés által valósulhat meg. Ezen elkövetési módok hiányában a felbujtás vagy nem büntetendő; vagy legfeljebb – a törvény 102. cikkében és a sajtótörvényben meghatározott néhány különleges esetben – önálló és külön vétségnek minősül, de részesi cselekménynek semmiképp.¹⁰⁴ Ebből

¹⁰¹ Cass., 13 fév. 1851, D.53.5.101. – Cass., 5 janv. 1871; Bull. n. 3.

¹⁰² Cass., 31 juill. 1818, S.19.1.116; 19 janv. 1821, J. P., 16. kötet, 322; 24 mars, illetve 30 déc. 1853, Bull. n. 110, 111.

¹⁰³ Cass., 31 janv. 1835, Bull. n. 46.

¹⁰⁴ Cass., 16 nov. 1844, Bull. n. 376.

következően az esküdtszéknek feltétlenül meg kell állapítania azt az elkövetési módot, amely a felbujtást büntetendővé teszi, mivel az egyszerű felbujtás nem minősülhet sem büntettnek, sem vétségnek. A Semmitűszék ennek követelményét két esetben is kinyilvánította.¹⁰⁵ Mindazonáltal általában elismert, hogy aki fogadás látszatát használja fel, ti. arra fogad, hogy az illető nem követi el a bűncselekményt, ezáltal tulajdonképpen ígéretet ad, és felbujt a bűncselekményre.¹⁰⁶ Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a felbujtás ezen esete általában eszközbeli fölényt feltételez, legyen az akár szellemi, akár pénzbeli: így nem lehet ésszerűen feltételezni ennek megvalósulását a cseléd részéről a háziúrral szemben, illetve a katona részéről az elöljárójával szemben, mivel sem a katona, sem a cseléd nem gyakorolhat elegendő hatást ahhoz, hogy a háziurat vagy az elöljárót bűncselekmény elkövetésére bírja. Ez a felismerés azonban számos bizonytalanságot vet fel a részvétel e módjának jellemzőivel kapcsolatban. Mindamellettt hozzá kell tenni, hogy a tekintéllyel vagy hatalommal való visszaélésbe a törvény – amely nem határozta meg ezek jelentését – beleértette mind az erkölcsi, mind a törvényi hatalommal való visszaélést. Így ez a mód nem volt alkalmazható abban az esetben, amikor azt tartották, hogy a hatalommal visszaélés nem származhat élettársi kapcsolatban a törvénytelen felmenőtől „tekintettel arra, hogy a felbujtás és a hatalommal visszaélés általi részesség kérdését teljes egészében az esküdtszék értékeli; és az a kérdésre adott igenlő válasz kétségbevonhatatlan, és nem adhat helyet a megsemmisítésnek”.¹⁰⁷

A felbujtás megvalósulhat *bűnös mesterkedéssel vagy fondorlattal* is. Mindenekelőtt kétségtelenül nem elegendő a részes büntetőjogi felelősségének megállapításához az, hogy a tettést *mesterkedéssel* bujtotta fel, mivel a törvény csak a *bűnös mesterkedéssel* történő felbujtást rendeli bünteti. Ezt a joggyakorlat is elismerte.¹⁰⁸ De vajon a bűnös jelző csak a *mesterkedés* esetében követelmény? Vajon nem kell-e ugyanígy a fondorlatnál is megkövetelni? Egyszóval, a fondorlatnak nem szükségszerű bűnösnek lenni ahhoz, hogy felbujtásnak minősüljön? A Semmitűszék sze-

¹⁰⁵ Cass., 14 oct. 1825, Bull. n. 205; 16 mars 1826, Jurispr. gén., 26.1.272.

¹⁰⁶ Cass., 28 nov. 1836, Bull. n. 377.

¹⁰⁷ Cass., 9 sept. 1839, Bull. n. 301.

¹⁰⁸ Cass., 27 oct. 1815, Jurispr. gén., 626.

rint nem: e fórum különbséget tesz a mesterkedés és a fondorlat között. A mesterkedés csak akkor büntetendő, amennyiben bűnösnek minősül, a fondorlat ellenben önmagában elegendő a felelősség megalapozásához, tekintet nélkül minden további minősítésre.¹⁰⁹ Carnot^L szerint azonban e két kifejezés ugyanazt jelenti, és a *bűnös* jelzőt mindkettőre alkalmazni kell. Szerinte pusztán törvényszerkesztési okból, nevezetesen a felesleges ismétlések elkerülése miatt áll e jelző a 60. cikkben a mesterkedés után. Mi szintén ezt a véleményt osztjuk. A *fondorlat* önmagában nem tartalmaz olyan fokú büntetendőséget, hogy ne volna hasznos a *bűnös* jelző kitétele: ellenkező esetben az esküdtek ki lennének téve annak a veszélynek, hogy összekeverik az egyszerű „furfangot” a bűnös fondorlattal, azonban csak ez utóbbi képezhet részességet.

296. Végül, felbujtásnak minősül a bűncselekmény elkövetéséhez való utasítások adása is. De vajon elegendő-e a részesség megvalósulásához pusztán az, hogy a vádlott utasításokat adott? Akárcsak Carnot,¹¹⁰ mi is úgy gondoljuk, hogy hasznos lehet megkövetelni, hogy a vádlott tudjon arról, hogy az utasításával elősegíti a büntett elkövetését. Azonban Dalloz^{111 11} elveti ezt a járulékos követelményt, mivel szerinte a tudomás eleve benne rejlik az utasítások adásában, és idéz is egy ítéletet, ami azonban nem dönti el megfelelően a kérdést.¹¹² E kérdés egészében a büntett tényállási elemeitől függ: nem elég megjelölni azokat az eszközöket, amelyekkel egy büntettet el lehet követni ahhoz, hogy valakit részesnek tekintsük, hanem az is kell, hogy az utasításokat a büntett elkövetése céljából adják, amelyet el is követnek, illetve hogy ez megkönnyítse a végrehajtást.¹¹³ Így Carnot azon javaslata fejezi ki a törvény szándékát, mely szerint az utasítások adása csak akkor alapozhatja meg a felelősséget, ha az elkövető tud arról, hogy ezzel bűncselekmény elkövetését segíti.

Mindazonáltal a joggyakorlatban elfogadott, hogy az esküdtszék felé a következő kérdést feltevése: „a részes bűnös-e abban, hogy másnak

¹⁰⁹ Cass., 15 mars 1816, Jurispr. gén., 3. kötet, 633; 19 oct. 1832, *Jour. du dr. crim.*, 1832, 301.

¹¹⁰ *Comment du Code pénal*. 1. kötet, 189.

¹¹¹ Jurisp. gén., *Complicité*, 3. kötet, 626.

¹¹² Cass., 27 oct. 1815, Bull. n. 60; illetve Cass., 3 oct. 1857, Bull. n. 359.

¹¹³ Cass., 27 mars 1846, Bull. n. 82.

a bűncselekmény elkövetéséhez utasítást adott, vagy adatott?”, szabályszerű. Ezzel kapcsolatban azonban felmerült, hogy egyrészt e kérdés nem terjed ki arra, hogy az utasításokat tudatosan adták-e vagy sem, másrészt, ezzel azonosan kezeljük az utasítás adását az adatással. A Semmitűszék elvetette e két felvetést: „Tekintettel arra, hogy a 60. cikk 1. bekezdése, amely a részesség módjait határozza meg, tartalmazza az utasítás adását is, és a további rendelkezésekkel ellentétben nem követeli meg annak kijelentését, hogy az ily módon részes tudatosan cselekedett-e, vagy hogy tudott-e arról, hogy az utasítása bűncselekmény elkövetését szolgálhatja. Továbbá ebben a különleges esetben szükségtelen ilyen magyarázatot kérni akkor, amikor a bűncselekmény elkövetéséhez szükséges utasítás adásának ténye és a vádlott bűnösnek nyilvánítása az utasítás adásában vagy adatásában nem hagy semmi kétséget a vádlott bűnös szándéka felől. A másik felvetéssel kapcsolatban, a bűncselekmény elkövetéséhez való utasítások adására vagy adatására vonatkozó kérdés sem releváns, mivel aki anélkül, hogy a tettel közvetlenül kapcsolatba lépne, harmadik személynek ad a bűncselekmény elkövetéséhez szükséges utasításokat azért, hogy ez továbbítsa a bűncselekmény elkövetőjének, ugyanúgy bűnös, mint aki azokat közvetlenül adja.”¹¹⁴

Vajon szükséges-e, hogy az utasítások adása ajándékkal, ígérettel, hatalommal vagy tekintéllyel való visszaéléssel valósuljon meg? Erre tagadó választ kell adnunk. A 60. cikk 1. bekezdése az erkölcsi közreműködés két különböző módját határozza meg: az ajándék, ígéret stb. általi felbujtást, illetve az utasítások adását a bűncselekmény elkövetéséhez. Az utasítások, mint mondtuk, egy végleges tervet, egy előzetes megbeszélést, illetőleg egy előzetes felbujtást feltételeznek. Azok a körülmények, amelyek a felbujtást büntetendővé teszik, nem kapcsolódhatnak az utasítás adásához, egyébiránt a mondat nyelvtani felépítése sem engedi ezt meg.

297. A 60. cikk 2. bekezdése értelmében a bűncselekményben részt lehet venni fegyverek, eszközök, és az elkövetést szolgáló bármely eszköz nyújtásával, amennyiben az elkövető tud arról, hogy ezeket *bűncselekmény elkövetésére használják fel*. Ebből következően ahhoz, hogy a részességnek

¹¹⁴ Cass., 23 mai 1844, Bull. n. 179. Lásd szintén, az első pont alatt, Cass., 27 dec. 1872, Bull. n. 333.

ez az esete megvalósuljon, meg kell állapítani mind a ténybeli közreműködést, mind a bűnös szándékot. E szándék csak abból a tudatból származhat, amellyel az elkövető tudott arról, hogy az általa nyújtott fegyvereket, eszközöket, és az elkövetést szolgáló eszközöket bűncselekmény elkövetésére fogják használni. Kétséges azonban, hogy az esküdtszék, amikor a *vádlottat bűnösnek nyilvánítja a büntett elkövetését szolgáló eszközök adásában*, kielégítően veszi-e figyelembe a 60. cikk által megkövetelt tudomást.¹¹⁵ Mivel a törvény szavai nem szentek, azokat helyettesíteni lehet a tudomással egyenértékű kifejezésekkel, azonban ezek kihagyása esetén hiányzik a bűncselekmény egyik fő eleme. A Semmítőszék végérvényesen szentesítette ezt az elvet, amikor kimondta: „a 60. cikk 2. bekezdése azt követeli meg, hogy az eszközöket annak ismeretével szolgáltatassák, hogy ezeket biztosan bűncselekmény elkövetésére *fogják* használni, és nem elég csak arról tudni, hogy az eszközöket bűncselekmény elkövetésére *használhatják*”.¹¹⁶

298. Végül a részvétel megnyilvánulhat a bűncselekmény előkészítéséhez vagy végrehajtásához történő segítségnyújtással is. Márpedig, vajon elég-e az esküdtszékhez ezt a kérdést intézni: „Bűnös-e a vádlott abban, hogy a tettesnek a bűncselekmény előkészítésében vagy elkövetésében tudatosan segítséget nyújtott”? Vagy szükséges vajon az is, hogy a kérdés kitérjen a segítségnyújtás minden lehetséges módjára? E megoldás semmiben sem ellenkezik a törvénnyel, viszont újabb garanciát nyújt a vádlottnak, mivel az esküdtszék rákényszeríti azon cselekmények vizsgálatára, melyeken a meggyőződése alapszik. Ugyanakkor ismét meg kell jegyezni, hogy a törvény ezt nem követeli meg.

A bűnsegély minden változatának lényeges feltétele annak kijelentése, hogy a vádlott *tudatosan* cselekedett. Ha az esküdtszék által vizsgált kérdés nem szól e körülményről, akkor a segítségnyújtás, bármilyen anyagi cselekmény is legyen, nem minősül sem büntettnak, sem vétségnek.¹¹⁷ Ezen elven alapul a Semmítőszék azon döntése, mely szerint nem elég,

¹¹⁵ Cass., 2 juin 1832, *Journ. du dr. crim.*, 1832, 159.

¹¹⁶ Cass., 18 mai 1844, Bull. n. 144.

¹¹⁷ Cass., 10 oct. 1816, Bull. n. 72, 4 janv. 1839, Bull. n. 8, *Journ. du dr. crim.*, 1839, 361; 13 juill. 1843, Bull. n.175; *Journ. du dr. crim.*, 1843, 230, 24 juill. 1747, Bull. n. 160.

hogy az esküdtszék a vádlottat a lopás részesének nyilvánítsa a tettesi bűncselekmény előkészítésében vagy végrehajtásában való segítség miatt: „tekintettel arra – mondja az ítélet – hogy ennek megállapítása nem jelenti egyben azt is, hogy a vádlott *tudatosan* nyújtott segítséget, azaz hiányzik a büntetendőség egyik lényeges körülménye, ennél fogva a megállapított cselekmény nem minősül sem büntettnek, sem vétségnek”.¹¹⁸ Mindazonáltal nem feltétlenül szükséges, hogy a *tudatosan* szó kifejezetten szerepeljen az ítéletben, elegendő az ezzel azonos tartalmú kifejezés használata is.¹¹⁹ Így volt ez abban az esetben, amikor megállapították, hogy „Georges Jacques részeseként bűnös, mivel a bűncselekmény végrehajtását előkészítő vagy könnyítő cselekményekben segítséget nyújtott, különösen, hogy ő szolgáltatta Jacques-nak az özvegy Bordet lakásába való bejutáshoz és elrejtőzéshez szükséges eszközöket, tudva arról,¹²¹ hogy az azzal az előre megfontolt szándékkal hatol be a lakásba, hogy megöli és kirabolja az özvegyasszonyt”. A bíróság úgy ítélte, hogy ennek megállapítása elegendő.¹²⁰

Azonban ugyanezen bíróság az erőszakos közöszléléssel kapcsolatban tett egy kivételt a fő szabály alól: „Tekintettel arra, hogy képtelenség azt feltételezni, hogy a vádlott anélkül segíthette a tettést az erőszakos közöszlélésben, hogy ne tudott volna arról, hogy bűncselekmény elkövetéséhez nyújt segítséget, továbbá a *tudatosan* kifejezés kihagyásából sem lehet arra következtetni, hogy a vádlott ne értett volna egyet a bűnös szándék végrehajtásával.”¹²¹ De vajon valóban megalapozott-e ez a kivétel? Nem lehetne-e ugyanezt a kifogást felhozni minden olyan bűncselekménynél, amit erőszakosan követnek el, így például az aláírás kizsárolásánál? Vajon a segítségnyújtás módjai annyira egyformák lennének még az erőszakos közöszlélésnél is, hogy mindegyik ugyanúgy feltételezi a büntettről való tudomást? Ügyelni kell az általános szabály tiszteletben tartására, amit

¹¹⁸ Cass., 26 sept. 1822, Jurisp. gén., 3. kötet, 637. p.; Cass., 16 juin 1827, Jurisp. gén., 27.1.421; Cass., 2 juin 1832, Journ. du dr. crim., 1832, 159.

¹¹⁹ A bíróság egy ítéletben szintén kimondta, hogy a segítségnyújtás akkor minősül büntetendő részesi cselekménynek, ha tudatosan fejtik ki, azonban elegendő, hogy erre az ítélet implicit módon utaljon, és nem szükséges, hogy kifejezetten így említse. (Cass., 12 avril 1873, Bull. n. 99.)

¹²⁰ Cass., 13 août 1835, Bull. n. 318.

¹²¹ Cass., 18 mai 1815, S. 15.1.398.

a törvény minden segédre ki akart terjeszteni. A 60. cikk nem tesz követelt, és szerintünk sem kell ilyet alkotni. A részesség e módjának megállapításához az szükséges tehát, hogy: 1. az esküdtszék kijelentse, hogy az elkövető nyújtotta a segítséget a bűncselekmény előkészítéséhez vagy végrehajtásához, 2. és ezek kifejtésekor tudott arról, hogy bűncselekmény célját szolgálják.¹²²

299. Áttérünk vizsgálódási területünk második szabályára: nem lehet részesség olyan főcselekmény nélkül, amelyhez járulhatna. Ez a követelmény magából a dolgok természetéből fakad, mivel egyértelmű, hogy ha nincs főcselekmény, azaz ha nincs bűncselekmény, akkor nem lehet ebben bűnös részvétel, azaz részesség sem. Ezt a joggyakorlat is többször kifejezésre juttatta.¹²³

Ennek megfelelően a közkegyelem, amennyiben megszünteti a büntetést, kizárja a részesség fennállását, és a Semmitőszék is úgy döntött, hogy a katonaszökevény részesei ellen a közkegyelem után – amely mentesíti a szökést – nem lehet semmilyen eljárást folytatni.¹²⁴ Egyértelmű azonban, hogy másképp áll a dolog, ha a szökésben való részesség mellett fölmerül egy másik bűncselekmény is, például ha a szökést csendőr segíti,¹²⁵ mivel a főbűncselekmény ez esetben a csendőr hivatali szabályszegése lesz.

Ugyanígy a párbajsegédek sem sújthatók semmilyen büntetéssel, ha a párbaj nem minősül büntettnak vagy vétségnek.¹²⁶

Végül az öngyilkosság részese sem büntethető, mivel az öngyilkosság nem minősül bűncselekménynek.¹²⁷ Itt azonban vigyázni kell, hogy csak az öngyilkosság elkövetését előkészítő cselekményhez nyújtott segítséget lehet az öngyilkossághoz fűződő részesi magatartásként figyelembe venni, mint amilyen a fegyverek, eszközök vagy más anyagok szolgáltatása, ame-

¹²² Cass., 27 mars 1846, Bull. n. 82; 14 mai 1847, Bull. n. 102. Azonban vö. a fentebb idézett 1873. április 22-i ítélettel.

¹²³ Cass., 7 vend. an VII, Bull. n. 16; 8 vend. an VIII, Bull. n. 18; 14 janv. 1820, Jurisp. gén., 3. kötet, 614; 29 sept. 1820, Bull. n. 128.

¹²⁴ Cass., 6 janv. 1809, Jurisp. gén., 1. kötet, 424.

¹²⁵ Cass., 10 mai 1811, Jurisp. gén., 1. kötet, 434.

¹²⁶ Vö. A szándékos emberölésről szóló fejezettel.

¹²⁷ Cass., 27 janv. 1815, Bull. n. 28; 16 nov. 1827, Bull. n. 284. Vö. továbbá A szándékos emberölésről szóló fejezettel.

lyekkel az öngyilkosságot elkövetik. Mert csak az tekinthető öngyilkosságnak, ha valaki maga öli meg magát. De az a cselekmény, amellyel valaki mást megöl, ugyanígy az ebbe való beleegyezés is, többé nem tekinthető öngyilkossághoz kapcsolódó részességnak.¹²⁸ LIII

300. Mindazonáltal csupán a főtetten léte szükséges a részessel szembeni felelősségre vonáshoz, s lényegtelen, hogy a tettes ismeretlen vagy nincs meg; azaz elegendő, ha a bűncselekmény ténye megállapítható.¹²⁹ A tettes szökése sem biztosít büntetlenséget a részesnek¹³⁰, és az sem, ha a tettes a felelősségrevonás előtt meghal, mivel a tettes halála nem írható a részes javára és nem szünteti meg a büntetőeljárást vele szemben.¹³¹

De vajon ha a tettest akár jóhiszeműsége, akár valamely személyes mentessége, kiváltsága miatt nem vonják felelősségre, vajon a részes ennek ellenére felelősségre vonható-e? Kétségtelenül igen, mivel e mentességi okok tisztán személyes jellegűek, és a büntett objektív oldala ennek ellenére nem tűnik el.¹³² Így azok a részesek, akik a fiúnak az apja meglopásában vesznek részt, annak ellenére, hogy a törvény a fiú tekintetében mentesíti a lopást, változatlanul felelnek ezért, amennyiben a bűncselekményből hasznot húztak,¹³³ vagy ha társtettesként járultak a fiú cselekményéhez.¹³⁴

¹²⁸ Ugyanebből az elvből vonta le a Semmitőszék azt a következtetést, hogy a lopott dolgok elrejtése, amely a lopásban való részesség egyik módja, nem büntethető abban az esetben, ha a lopás elévül. (Cass., 26 juin 1873; S. 73. I. 345; D. 73. I. 388; – 29 déc. 1882; Bull. n. 294); a Toulouse-i Bfroság pedig, hogy a C. P. 380. cikkében megjelölt személyi részesei nem büntetendők (Toulouse, 27 avril 1877; S. 77. 2. 284). Mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy a törvény azokra nézve, akik a saját hasznukra rejtik el a lopott dolgok egy részét vagy egészét, kivételt tesz, s ez tulajdonképpen erősíti a fő szabályt.

¹²⁹ Cass., 25 fév. 1843, Bull. n. 46.

¹³⁰ Cass., 15 oct. 1825, Bull. n. 209; 19 août 1819, Bull. n. 97; 13 sept. 1827, Bull. n. 238; 14 sept. 1834, Bull. n. 314; 25 fév. 1843, Bull. n. 46, 24 sept. 1852, Bull. n. 330; 29 janv. 1852, Bull. n. 42.

¹³¹ Cass., 4 juin 1835, n. 222.

¹³² Cass., 24 avril 1812, Bull. n. 106; 28 avril 1813, Bull. n. 85. De hasonló esetben, a tettesre vonatkozó kérdés hiányában, a részesekre vonatkozó kérdésnek ki kell térni mind a bűncselekmény, mind a részesség tényállási elemeire (Cass., 4 mars 1882; Bull. n. 62).

¹³³ Cass., 15 avril 1825, Bull. n. 78; 1 oct. 1840, Bull. n. 292; 31 janv. 1850, Bull. n. 40.

¹³⁴ Cass., 12 avril 1844, Bull. n. 135; Cass., ch. Réun., 25 mars 1845, Bull. n. 110. A javaslat megállja a helyét egy ilyen lopás társtettesei tekintetében, azonban a részesek tekintetében nem, s magából a C.P. 380. cikkéből következik, hogy a részesek csak akkor büntetendők, ha a lopott dolgok egészét vagy egy részét a saját hasznukra rejtik el vagy használják, és

Így döntött Ulpianus is: „Item placuit eum qui filio, vel servo, vel uxori opem fert furtum facientibus, furti teneri, quamvis ipsi furti actione non conveniantur”.¹³⁵ LIV Szintén a leányszöktetés részese ellen indulhat büntetőeljárás, holott a nőrabló a lánnyal való házasságkötés miatt védve van a bűnvádi eljárástól.

301. De ha a tettest nem találják bűnösnek, a részeseket el lehet-e ítélni? E kényes kérdés megoldásához előbb egy megkülönböztetést kell tennünk. Ha a tettes felmentése a jóhiszeműségén vagy a bűncselekményről való tudomása hiányán alapul, amelyhez őt mint eszközt használták fel, egyértelmű, hogy e tisztán személyes jellegű kedvezmény nem írható a részes javára. A Semmítőszék ennek megfelelően helyesen ítélt úgy a közokirat-hamisítás esetében, hogy a közjegyző büntetlensége nem szünteti meg az anyagi tett létét, és a tettes felmentése nem akadályozza a részes felelősségre vonását.¹³⁶ Mindazonáltal tegyük hozzá, hogy ha a hamisítást személyek felcserélése által és a jegyző tudta nélkül követik el, akkor nem lehet szó a közokirat-hamisítás részességéről, hanem egy önálló és külön bűncselekmény valósul meg, amelyet a törvény 147. cikke enyhébb büntetéssel rendel büntetni. Ezt a megkülönböztetést számos ítélet alátámasztotta.¹³⁷

Nem szükséges továbbá, hogy a fővádlott felmentésének indokait az esküdszék kifejezetten feltárja; annak kijelentése, hogy a vádlott nem bűnös, kifejezi a bűnös szándék hiányát, azonban amennyiben a büntett tényállási elemei fennállnak, azokat semmi sem szünteti meg. Ugyanezt olvashatjuk egy ítéletben: „A büntetőügyben a bűnösség kérdése összetett kérdés, amely kiterjed mind a cselekmény objektív megvalósulására, mind az elkövető bűnös szándékára. E két, lényegében eltérő elem ugyanolyan

ezért nem a legszerencsésebb ezt arra példának hozni, hogy a részes akkor is büntetendő, ha a tettes nem. Igazság szerint a részes felelősségre vonásánál lényegtelen, hogy a tettest megbüntetik-e, vagy sem, csak az fontos, hogy legyen egy büntetendő alapcselekmény, azaz egy büntett vagy egy vétség, márpedig a 380. cikkben szabályozott esetben nincs ilyen.

¹³⁵ L. 36, Dig. de furtis; l. 52, uo.

¹³⁶ Cass., 24 avril 1812, 23 avril 1813, Jurisp. gén., 3. kötet, 611; 17 juill. 1825, S. 35.4.789, illetve Cass., 21 nov. 1839, Bull. n. 354; Cass., 27 nov. 1845, Bull. n. 348; 27 juill. 1846, Bull. n. 168; 3 nov. 1853, Bull. n. 525; 19 sept. 1856, Bull. n. 318. Lásd szintén a csödbbüntett esetén, Cass., 9 mars 1876; S.76.1.188.

¹³⁷ Cass., 21 juill. 1814, illetve 24 avril 1818, Jurisp. gén., 3. kötet, 611.

jogcímen képezi az esküdszék szabad vizsgálatának tárgyát; semmi sem gátolhatja az esküdszéket, hogy ha a büntett tettesét nem találja bűnösnek, a részes bűnösségét megállapítsa. Kétségtelen, hogy az esküdszék e két kijelentésével a két vádlottat a szándékuk büntetendősege szempontjából eltérően ítéli meg, ez azonban nem ellentmondásos, így nem is törvényellenes. Ebből következően ha a tettest nem nyilvánítják bűnösnek, ez nem eredményezi szükségképpen a részes büntetlenségét.”¹³⁸ Mindazonáltal hangsúlyozzuk, hogy a vád törvényes talajon maradásához az szükséges, hogy a büntett tényállási elemeit a részes viszonylatában megállapítsák. Így például, ha a hamis tanúzás tettesét felmentik, akkor ahhoz, hogy a felbujtót bűnösnek találják az szükséges, hogy a hamis tanúvallomást megvalósító cselekmény a vádlottal szembeni, az ő javára irányuló és kétségtelen legyen.¹³⁹

302. Azonban, ha a felmentést a bűncselekmény hiánya vagy a vád megalapozatlansága indokolja, ellentmondásos lenne a részes felelősségre vonása. A Semmitűszék egyik ítéletére hivatkozunk, amely szentesítette ezt. Az ítélet szerint a hatósági idézőlevél hamis aláíróját nem találták bűnösnek, de a cselekmény állítólagos részesét elítélték. A Semmitűszék azonban a részt a törvény alapján felmentette, mivel az efféle okirat-hamisítást csak bizonyos hivatalos személy követheti el. Annak kimondása pedig, hogy a tettes nem bűnös, azonos annak kimondásával, hogy nem történt bűncselekmény.¹⁴⁰

Ugyanezt az elvet kell segítségül hívni a tettes felmentésének esetében. „Aki – fogalmaz Merlin¹⁴¹ – gyermeket vagy bolondot bujt fel az emberölés elkövetésére, nem húzhat hasznot ezek felmentéséből.”¹⁴² Ez egyértelmű, továbbá az is általánosan elismert, hogy ha a tettes felmentését a gondatlansága indokolja, a részes, amennyiben károkozási szándékkal nyújtott segítséget vagy bujtott fel a cselekményre, büntetéssel sújtható.¹⁴³ De ha

¹³⁸ Cass. 8 vend. an VIII, Bull. n. 18.

¹³⁹ Jogkérdés, lásd: Megszüntető okoknál.

¹⁴⁰ Cass., 3 sept. 1863, Bull. n. 241; 14 janv. 1864, n. 12.

¹⁴¹ Cass., 11 oct. 1839, Bull. n. 32.

¹⁴² Hasonló esetben a felmentést nem bűncselekmény hiánya, hanem büntetlenséget kizáró ok indokolja (C. P. 64. és 66. cikk). [Lásd bővebben lxvii. Jegyzet. A ford.]

¹⁴³ Cass., 20 fruct. an XII, illetve 12 sept. 1812, Jurisp. gén., 3. kötet, 629.

a tettetést azért mentik fel, mert a cselekménye, bár erkölcsileg elítélendő, nem minősül sem büntetettnek, sem vétségnek, akkor semmilyen eljárás, semmilyen büntetés nem érheti ennek részesét.¹⁴⁴

303. A részesség harmadik szabályát, amely a büntetés alkalmazására vonatkozik, az 59. cikk tartalmazza. Eszerint a részesek ugyanazzal a büntetéssel büntetendők, mint a tettesek. A következőkben nem az ebből adódó könnyen levonható következtetéseket akarjuk ismertetni, hanem e rendelkezés jelentését és jelentőségét szeretnénk bemutatni.

Elsőként azt kell megjegyezni, hogy az idézett elvet a mostani törvény is következetesen előírja, hatása azonban már nem ugyanolyan, mint korábban volt. A jogalkotó azzal, hogy a tettesre és a részesre *ugyanazon büntetést* írta elő, csupán azt akarta mondani, hogy *ugyanazon büntetési nemet* kell alkalmazni, és nem *ugyanazon tartamú* büntetést. Ennek megfelelően a joggyakorlat is elismeri, hogy a részesre kiszabott büntetés akár hosszabb is lehet, mint amit a tettesre szabtak ki.¹⁴⁵ Mára viszont – lényegében az enyhítő körülmények rendszerének megalkotása óta – már nem is ugyanazon büntetési nemet szabnak ki rájuk; a szankciók akár két fokozata is elkülönítheti őket: az egyiket kényszermunkára, a másikat vétség miatti szabadságvesztésre lehet ítélni. Azonban, s az erre vonatkozó véleményünket fentebb már kifejtettük, a tettes és a részes közti távolságot nem az esküdtszéknek, hanem a jogalkotónak kellene értékelnie. E helyütt tehát csupán azt kell megállapítani, hogy az 59. cikket már nem alkalmazzák szigorúan szó szerint a gyakorlatban.¹⁴⁶

Ezt támasztja alá az az ítélet is, amely szerint „a büntetés azonosságából nem következik az, hogy a bíró köteles lenne a büntetést egyenlően alkalmazni a tettesre és a részesre, különösen, mivel mindegyik elkövető büntetendőségét aszerint kell megítélnie, hogy az számára kisebbnek vagy nagyobbak tűnik, hogy képes legyen a bűncselekménnyel arányos büntetést kiszabni. Ugyanezek az elvek vonatkoznak azokra az esetekre is, amikor az esküdtszék enyhítő körülményeket tár fel a tettes és a részes javára,

¹⁴⁴ Ebben az esetben azonban „acquittement”-ről van szó, és nem „absolution”-ról. [Lásd bővebben lxvii. Jegyzet. A ford.]

¹⁴⁵ Cass., 9 juill. 1813, illetve 2 fév. 1815, Jurisp. gén., 3. kötet, 545; 22 janv. 1863, Bull. n. 27.

¹⁴⁶ Cass., 19 sept. 1839, Bull. n. 301; 17 fév. 1841, n. 54.

mert ekkor érvényesül a legnagyobb szabadsága a bíróságnak a büntetés alkalmazásában, mivel a 463. cikk egy még pontosabb arányosság elérését teszi lehetővé a bűnösség foka és a büntetés között a minden elkövetőhöz kapcsolódó különleges körülmények szerint.”

304. Azonban ismerni kell, hogy maximálisan milyen büntetés fenyegeti, és érheti a résztést abban az esetben, amikor semmilyen enyhítő körülmény nem írható a javára. Az 59. cikk rendelkezésének megfelelően a résztést *ugyanazzal a büntetéssel* kell büntetni, mint a tettest. De mit jelent ez valójában? Vajon a részes is felel-e a bűncselekmény súlyosító körülményeiért, amelyekről adott esetben nem is tudott? Rá is kiterjed-e a büntetésnek a tettest valamely tisztán személyes minősége miatt érő súlyosítása? Vagy csak az a büntetés fenyegeti-e, amit a törvény arra a bűntettre rendel, amelyben közreműködött? E kérdések megválaszolása végett különbséget kell tenni a súlyosító körülmények között aszerint, hogy azok belső vagy külső eredetűek-e, azaz a büntett elemeit vagy a tettesek valamelyikének személyes tulajdonságait képezik-e.¹⁴⁷

Az 1791-es Code pénal hatálya idején a joggyakorlat csak akkor találta a részeseket a tétessel ugyanazon büntetéssel büntetendőnek, amennyiben tudtak a büntett (belső) részét képező, a büntetés súlyosítását eredményező körülményekről. Így a gyilkosság részeseire a halálbüntetés csak abban az esetben volt alkalmazható, ha az előre megfontoltság velük szemben is külön bizonyítást nyert.¹⁴⁷ Ez a gyakorlat azonban az 1810-es Btk. hatálya idején nem maradt fenn. A Semmitőszék – ez utóbbi törvény kihirdetése óta – következetesen úgy döntött, hogy ugyanazt a büntetést kell kiszabni a tettesre és a részesre, még akkor is, ha megállapítják, hogy ez utóbbiak nem vettek részt a büntett súlyosító körülményeinek realizálásában, illetve még akkor is, ha nem is tudtak e körülményekről. Az ilyen tartalmú döntések fő indoka az, hogy a törvény 59. cikke általános, és alkalmazása nem függ attól, hogy a részes a bűncselekmény minősítő körülményeiben is részt vesz-e. Másfelől a törvény 63. cikke – amely azokat az eseteket határozza meg, amikor a büntetést módosítani lehet – nem tesz említést arról az esetről, ha a részesek nem

¹⁴⁷ Cass., 17 pluv. an XI, 18 vend. an X, 29 mess. an XIII, 20 nov. 1806, Juris. général., 3. kötet, 631., 646. és 647.

tudtak a súlyosító körülményről, mint a bűncselekményből származó dolgok elrejtése esetén.¹⁴⁸

Néhány büntetőjogász támadta ezt a joggyakorlatot, arra hivatkozva, hogy a 60. cikk csak azokat tekinti részesnek, akik tudatosan nyújtanak segítséget. Márpedig tudhat-e valaki úgy egy cselekményről, hogy nem tud annak legsúlyosabb körülményeiről? Vajon tudatos cselekménynek minősül-e, ha valamely büntettségben részesként veszünk részt, noha a legszilárdabbul meg vagyunk győződve arról, hogy csak vétségben működünk közre?¹⁴⁹ A részeség fennállásához, akárcsak minden más büntetendő cselekményhez, nem a tett külső megnyilvánulását, hanem az erkölcsi elemet kell figyelembe venni.¹⁴⁹ Végül teljesen bizonyos, hogy a tudomás teljes hiánya kizár minden felelősséget: így a lopás elkövetése alatti őrt állás nem büntetendő, ha a bíróság megállapítja, hogy a vádlott egyáltalán nem tudott arról, hogy lopást követnek el az őrt állása alatt.¹⁵⁰ Észszerűnek látszik tehát, hogy az olyan súlyosító körülmények ismeretének részleges¹⁵¹ hiánya, amelyek a fő tett tárgyi súlyát növelik, csökkentsek a részes bűnösségét.

Szívesen elfogadnánk ezt az értelmezést, s ez teljesen egybe is vág azzal az elvvel, amit a fejezet elején felállítottunk, s amely az igazságos megtorlás elvén alapul, azaz, hogy a büntetésnek arányosnak kell lennie a bűncselekmény súlyával. De vajon engedi-e a törvény szövege ezen értelmezés elfogadását? A törvény szövege pontos: *A részesek ugyanazon büntetéssel büntetendők, mint a tettések.* Felhozhatjuk ellenben, hogy csak azok lehetnek bűnsegédek, akik *tudatosan* cselekednek. De mit akar jelenteni ez utóbbi kifejezés? Csupán azt, hogy a részeseknek tudniuk kellett annak a cselekménynek a céljáról, amelyben közreműködtek. De vajon megköveteli-e a törvény, hogy a büntett minden körülményéről tudomással bírjanak? A törvény szövege egyáltalán nem enged ilyen megkülönböztetést, és mivel a 63. cikk ezt kifejezetten a bűncselekményből származó dolgok elrejtőire engedi csak meg, ebből implicit módon az következik, hogy a többi részesre ez nem vonatkozik. Ez tehát

¹⁴⁸ Cass., 17 juill., illetve 26 déc. 1812, Bull. n. 169, illetve 175; 12 août 1813; Bourguignon, 3. kötet, 51.

¹⁴⁹ De Molènes: *De l'humanité dans les lois crim.* 547.

¹⁵⁰ Cass., 4 mai 1827, Bull. n. 111.

a törvény valódi szelleme. „Amikor a büntetés – fogalmaz a már idézett Target – a legnagyobb szigor hordozza a súlyosító körülményeknek köszönhetően, az tűnne igazságosnak, ha ez a megnövekedett szigor azokat is érné, akik a büntett előkészítésével, segítségével vagy előmozdításával alávetették magukat minden körülmény lehetőségének, és beleegyeztek a büntett minden következményébe.”¹⁵¹

305. Véleményünk szerint azonban teljesen más a helyzet akkor, ha a minősítő körülmény a tetten kívüli körülményhez kapcsolódik, mint például az apai, fiúi, gyámi, a cselédi vagy közhivatalnoki minőség. A Semmítőszék ellenben következetesen az előbb tárgyalt elvet^{LVIII} érvényesítette: a büntetés, ha a részesek egyikének minősége miatt súlyosbodik, súlyosbodik a többiekre nézve is. Ennek megfelelően a lopás részesei, ha a tettesek egyike cseléd, ugyanazon büntetéssel büntetendők, mint a hűtlen cseléd;¹⁵² ha a közokirat-hamisítást hivatalos személy követi el, minden részesre a hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás büntetése lesz az irányadó;¹⁵³ annak a hivatalos személynek a részese, aki levéltitkot sért, a hivatalos személyre rendelt speciális büntetéssel lesz sújtható.¹⁵⁴ Továbbá aki a szülőknek segítséget nyújt a saját lányuk elleni megrontáshoz, ugyanazzal a büntetéssel büntetendő, mint maguk a szülők;¹⁵⁵ a bába által elkövetett magzatelhajtás részese ugyanúgy büntetendő, mint a bába; végül az apját megölő fiú részesei is a szülőgyilkosság büntetésével büntetendők.¹⁵⁶

A joggyakorlat tehát e tekintetben hajlíthatatlan, azonban e szigorú szabályt csak a törvényszöveg szó szerinti értelmezése igazolhatja. De va-

¹⁵¹ Cass., 9 janv. 1849, Bull. n. 8; 14 sept. 1854, Bull. n. 278. Lásd szintén: Cass., 2 août 1873; Bull. n. 217; 29 mars 1877; Bull. n. 90.

¹⁵² Cass., 23 oct 1811, 23 déc. 1812, 8 juill. 1813, Jurisp. gén., 3. kötet, 650; 24 août 1827, Bull. n. 225.

¹⁵³ Cass., 9 fév. 1811, illetve 25 oct. 1813, Jurisp. gén., 3. kötet, 645, 22 janv. 1835, Jurisp. gén., 35.1.421.

¹⁵⁴ Cass., 9 janv. 1863, Bull. n. 13.

¹⁵⁵ 22 nov. 1818, Jurisp. gén., 2. kötet, 295.

¹⁵⁶ Cass., 3 déc. 1812, Jurisp. gén., 3. kötet, 623. p., 20 avril, illetve 20 sept. 1827. Jurisp. gén., 27.1.407, illetve 431; Cass., 23 mars 1843, Bull. n. 66; 27 mars 1846, Bull. n. 32; 9 juin. 1848, Bull. n. 178; 11 sept. 1851, Bull. n. 382; 24 mars 1843, Bull. n. 110; 30 sept. 1853, Bull. n. 491. Lásd még Cass., 23 août 1877; Bull. n. 201.

jon nem bizonytalan-e maga a törvény szövege is? Amikor több személy követ el bűntettet, s ezek egyenlő részt vállalnak a bűncselekményben, az elkövetők társtettesek lesznek, és nem részesek. Márpedig ez esetben vajon az egyikük személyes minősége megalapozza-e a többi tettes büntetésének súlyosítását is? Az 59. cikk csak a tettesekhez kapcsolódó részesekről szól, és nem a tettesekről egymás vonatkozásában.^{LIX} Szükséges-e tehát, hogy a társtetteseket, ahogy a joggyakorlat teszi,¹⁵⁷ részesnek tekintsük? Semmivel sincs több ok arra, hogy súlyosítsuk a társtettesek büntetését, mint hogy enyhítsük a részesekét. Semmilyen büntetőjogi rendelkezés nem írja elő azt, hogy a bűntett többi tettesét csupán az egyiknek kijáró súlyosabb büntetéssel kellene büntetni. Márpedig, ha ez a súlyosítás nem kell, hogy érje a társtetteseket, kell-e, hogy érje a részeseket? Amit az 59. cikk mondani akart, az csupán az, hogy a részeseket ugyanazon büntetetre rendelt büntetéssel kell büntetni, úgy, mintha tettesek lettek volna. A szó szerinti értelmezés azonban túl bizonytalanra teszi e rendelkezést. A bűncselekményhez kapcsolódó súlyosító körülményekért felelőssé kell tenni a részeseket, még akkor is, ha e körülményekről nem is tudtak, mivel a közreműködésük tettessé (bűnszerzővé) teszi magukat e cselekmény vonatkozásában. Azonban azok a körülmények, amelyek nem a tethoz tartoznak, és amelyek nem súlyosítanak a bűncselekményüket még abban az esetben sem, ha tettesek lennének, hogy súlyosíthatnák a büntetésüket részesi minőségükben? E körülmények nem tartoznak a bűncselekményhez, nem jönnek számításba a büntetés rendes meghatározásánál sem, ezek csak valamely személyes minőségéből származnak. Ezek tehát személyesek, és a súlyosítás, amelyet maguk után vonnak, nem terjed ki másra, csak akinél fennállnak. Megjegyzendő, hogy a törvény előadója – a törvény indokainak felfedése során – csak a bűncselekményhez kapcsolódó körülmények súlyosító hatásáról szólt, és nem tett említést azokról, amelyek a tettesek egyikének személyes minőségéből erednek. Valóban, nem volna-e igazságtalan a részest a hűtlen cseléddel, a közhivatalnokkal, a szülőgyilkos fiúval azonosan büntetni, ha nem volt hűtlen, nem szegte meg a hivatali,

¹⁵⁷ Cass., 9 juin 1848, Bull. n. 178; 11 sept. 1851, Bull. n. 1851; 24 mars 1853, Bull. n. 110; 22 janv. 1852, Bull. n. 28; 3 juill. 1854, Bull. n. 242.

illetve családi kötelességét?¹⁵⁸ Ha az elkövetőket terhelő kötelesség nem egyenlő, hogyan lehet őket egyenlően büntetni?

306. Végeredményben lehetetlen az 59. cikket szó szerint értelmezni. Mert ha a tettes és a részes minden esetben szükségképpen *ugyanazzal a büntetéssel* lenne büntetendő, akkor a részes javára érvényesülnie kellene a tettes személyes minőségén alapuló enyhítésnek is, éppúgy, mint ahogy a súlyosítás is kihat rá. Így, ha a tettes 16 év alatti, a büntetés életkor okozta enyhítésének ki kellene hatnia a részesre is. Ezt azonban soha nem vették figyelembe, és a Semmítőszék helyesen döntött úgy, hogy ebben az esetben a büntett rendes büntetését kell kiszabni a részesre is.¹⁵⁸ Ebből következően a Semmítőszék az 59. cikk azon rendelkezésének, hogy *ti. ugyanazon büntetés, mint a tettesé, erre az esetre azt az értelmezést adta, amit mi is adunk, azaz hogy a részesnek azt a büntetést kell kapnia, amit akkor kapna, ha ő maga tettes lenne.* A tettes személyéhez kapcsolódó körülmények nem írhatók a részesnek sem előnyére,¹⁵⁹ sem hátrányára: a törvény a részeseket úgy tekintheti, mint a büntett tetteseit, de ezen túl nem mehet, és nem büntetheti olyan személyes minőségre tekintettel, amellyel nem rendelkeznek.¹⁶⁰

A Semmítőszék elismerte ezentúl azt is, hogy ha a tettes vagy a tettesek egyike visszaeső, mivel e minőség teljesen személyes, nem vehető figyelembe sem a többi tettesnél, sem a részesnél¹⁶¹. Valóban abszurd is lenne, ha az a súlyosítás, amelynek indoka az egyik elkövető korábbi bűnös magatartása, kiterjedne arra a részesre, akit korábban nem voltak felelősségre ilyen magatartás miatt. De vajon kevésbé lenne-e abszurd ugyanezen érvelést kiterjeszteni az olyan személyes körülményekre is, mint a szülői, közhivatalnoki vagy gyámi minőség? Lehetséges-e beszámítani a részesnek azt a nagyobb romlottságot, amely azokat jellemzi, akik a szűkebb kötelességüket megszegették?

¹⁵⁸ Cass., 18 nov. 1824, Bull. n. 167; 21 nov. 1839, Bull. n. 354; 27 nov. 1845, Bull. n. 348.

¹⁵⁹ Cass., 29 déc. 1832, Bull. n. 503; 23 mars 1843, Bull. n. 66.

¹⁶⁰ A német Btk. 50. cikke szerint a személyes minősítő körülmények *annál a tettesnél vagy részesnél vehetők figyelembe, akinél fennálltak.* Ugyanezt a szabályt találjuk a genfi büntető törvénykönyvben is.

¹⁶¹ Cass., 3 juill. 1806, Jurisp. gén., 3.654, Bull. n. 107.

Általánosan elismert végül az is, hogy a katona által elkövetett katonai bűncselekmény büntetése sem alkalmazható a nem katona részésre, „tekintettel arra, hogy a katonákra vonatkozó eltérő törvényi szabályozás alapja egy speciális kötelezettség; illetve, hogy valójában mindenki, aki katonai szolgálatban áll, az országgal szemben vállal magára olyan speciális kötelezettségeket, melyek betartása fontosabb, mint maga a fegyelem. Továbbá, ha annak ellenére, hogy a katonákra és a civilekre vonatkozó szabályok teljesen függetlenek egymástól, a civil részes felelősségét a részesség rendes szabályai alapján szeretnénk a katona tettes sorsához kötni egy katonai bűncselekmény minősítése és büntetése során, akkor ebből az következne, hogy a részes olyan bűncselekményért lenne felelős, aminek az ő esetén nincs létjogosultsága, illetve olyan büntetés fenyegetné, amely természete és szigora teljesen indokolatlan lenne a számára. Továbbá ebből az is következne, hogy az enyhítő körülmények sem lennének többé a javára írhatók.”¹⁶² Ezt a döntést az új katonai büntető törvénykönyv 197., 198., és 268. cikkei implicit módon szentesítették, meghatározva azokat a kivételes eseteket, amikor a nem katona részeseket a katonai törvény hatálya alá lehet vonni. Véleményünk szerint tehát a joggyakorlat általánosan eltér az 59. cikk valódi szellemétől, amely csak azt akarta mondani a tettes és a részes azonosításával, hogy a részeseket úgy kell büntetni, mintha ők maguk tettesek lettek volna.

Ráadásul a joggyakorlat elfogadta azt is, hogy a büntetés azon súlyosbítása, ami a tettesről a részésre száll, nem száll át egyszersmind a részsről a tettesre. Mindig a tettesre előírt büntetés éri a részt, még akkor is, ha a részes olyan minőséggel rendelkezik, amely akkor, ha ő volna a tettes, a büntetés súlyosbítását tenné lehetővé, például, ha ő minősül közhivatalnoknak,¹⁶³ az áldozat fiának,¹⁶⁴ illetve erőszakos közöszlésznel vagy szemérem elleni erőszaknál felmenőnek.¹⁶⁵ De ez esetben is az a benyomásunk, hogy a törvény szövegéhez túlságosan ragaszkodva félreismerték annak szándékát: a törvény nem akarja a büntetés abszolút egyenlőségét,

¹⁶² Cass., 19 janv. 1856, Bull. n. 27. – Cass., 22 août; Bull. n. 225.

¹⁶³ Cass., 23 mars 1827, Jurisp. gén., 2.395.

¹⁶⁴ Cass., 27 avril 1815, Jurisp. gén., 3.653; ezzel ellentétben: Cass., 15 déc. 1814, Jurisp. gén., 3.653; Cass., 21 mars 1844, Bull. n. 109; Journ. du. dr. crim., 1844. 77., 3533. cikk.

¹⁶⁵ Cass., 2 oct. 1856, Bull. n. 326. Lásd ugyanígy 5 oct. 1871; S. 72.1.255.

s ez igazságtalan is lenne, egyrészt, mivel a részes büntetése súlyosbodna a tettes személyes tulajdonsága következtében, másrészt, mert a részes büntetése csökkenne, ha nála nem vennék figyelembe azt a minőséget, ami növelné a felelősségét.¹⁶⁵ A törvény csupán azonosította a részeseket a tettesekkel, de nem vonatkoztatott el azoktól a körülményektől, amelyek módosíthatják az őket külön-külön megillető pozíciót.¹⁶⁶

Végül az is elismert, hogy ha a tettest, akinek közjegyzői, alkalmazotti, minisztériumi tisztségviselői minősége indokolta a büntetés súlyosbítását, felmentik, akkor a részes mentesül e súlyosítás alól, és csak az alapeseti büntetést lehet rá kiszabni.¹⁶⁷ Ez utóbbi döntés ellen nincs semmi kifogásunk, bár nem áll összhangban a Semmitűszék azon rendszerével, amely általánosan azt érvényesíti, hogy a részeseket a tettest fenyegető büntetéssel kell büntetni.

IV. §. A bűnelkövetők és a bűncselekményből származó dolgok elrejtése

307. A következőkben a bűnelkövetők és a bűncselekményből származó dolgok elrejtésével magvalósuló részességi eseteket tekintjük át.

A 61. cikk értelmében három feltétel szükséges, hogy a bűnelkövetők elrejtőjét részesnek tekintsük. Elsőként az, hogy tudjon az alapcselekmény elkövetőjének bűnös magatartásáról; másodsorban, hogy ennek szándékosan nyújtson lakást, búvóhelyet, gyülekezési helyet, (és ez felróható a feleségnek is, ha egyetért a férjével¹⁶⁸); végül, hogy az utólagos segély rendszeres legyen, és ne csak eseti jellegű.

¹⁶⁶ A részesi cselekmények csupán járulékos büntetendőséggel bírnak, a főtetthez járulnak, de a személyes minősítő körülmény nem gyakorolhat befolyást a büntetésre, kivéve a törvény kifejezett rendelkezése esetén, mint a német Btk. 50. cikkében (idézve fentebb).

¹⁶⁷ Cass., 24 déc. 1825, 20 sept. 1828, 19 juin 1829, 22 juill. 1830, Jurisp. gén., 26.1.148, 28.1.424, 29.1.277, 36.1.327. E ponton eltérő véleményeket találni, így mellette van Ber-
tauld, XXIII. előadás, 513., ellene pedig Blanche, II. 61–68. n.

¹⁶⁸ Cass., 23 mars 1854, Bull. n. 80; Dall. 54.5.171.

Ez utóbbi körülmény a legfontosabb a részesség megállapítása szempontjából, mivel feltételezi az alapbűncselekményről való tudomást és az elkövetéshez nyújtott segítséget: a menedéknyújtás rendszeressége nélkül nem lehet szó részességről. Nem szükséges kiemelni, hogy ugyanez a helyzet akkor is, ha a menedéket nem szándékosan nyújtják. A törvény – amint azt korábban láttuk – azokra a bűvőhelyekre akart kiterjedni, ahol a gonosztevők gyülekeznek, illetve azokat a személyeket akarta büntetni, akik olyan helyiség nyújtásával foglalkoznak, ahonnan a bűnös szövetség származik.

Carnot véleménye szerint¹⁶⁹ a 61. cikk csak arra vonatkozik, amikor valaki olyan csoportnak nyújt menedéket, amelynek tagjai *rendszeresen* rablást vagy erőszakos cselekményeket követnek el, és arra nem, ha a csoport tagjai csak egy adott bűncselekmény elkövetésére egyesülnek. Ezt az álláspontot – ami jelentősen korlátozza e cikk alkalmazását – véleményünk szerint a törvény szövege nem igazolja. A törvény valójában nem követeli meg az elkövetők elrejtőinek részesi felelősségéhez, hogy az elrejtett gonosztevők csoportot vagy szövetséget alkossanak; e kifejezéseket: *bűvőhely* vagy *gyülekezési hely* egy elválasztó kötőszó [„vagy”. A. ford.] különíti el, ezért nem szükséges, hogy a bűnözők *gyülekezzenek*. Kétségtelen, hogy egy adott büntett elkövetésére egyesült elkövetőknek nyújtott menedék a 61. cikk értelmében nem minősül részesi cselekménynek, de ennek nem az az oka, hogy az elkövetők nem rablásra irányuló szövetséget alkotnak, hanem hogy az elrejtő nem *rendszeresen* nyújt helyiséget az elkövetők részére. Ezért nem tartjuk szükségesnek azt vizsgálni, mint ahogy Carnot,¹⁷⁰ majd Dalloz¹⁷¹ is tette, hogy mely esetben beszélhetünk szövetségről, és hány személy kell ennek megállapításához. Az elkövetők elrejtője akkor minősül részesnek, ha tevékenysége rendszeres, és e rendszeresség akkor is megállapítható, ha csak egyes elkövetők részére nyújt helyiséget, és akkor is, ha szervezett csoportnak. Végül, Carnot helyesen jegyzi meg, hogy az elkövető részére élelem vagy más jellegű segítség nyújtása nem minősül az e cikk szerinti részességnek; ez csupán a menedék nyújtására vonatkozik. Végül azt kell kiemelni, hogy az e cikk szerinti részesség csak

¹⁶⁹ *Comment du Code pénal*. 1. kötet, 194.

¹⁷⁰ *Comment du Code pénal*. 1. kötet, 194.

¹⁷¹ *Jurisp. gén.*, 3.656.

a ház urát fenyegeti, tekintve, hogy azzal csak ő rendelkezik, így csak ő nyújthat menedéket abban.

A törvény szerint a bűnelkövetők elrejtői részesként büntetendők. De vajon melyik büntett miatt? Nyilvánvalóan amiatt, amelyet az elrejtés alatt követtek el. Tehát úgy tűnik, hogy e részesek felelősségét azokra a magatartásokra kell korlátozni, amelyet e menedéknyújtás elősegített vagy megkönnyített; s felelősségük attól a pillanattól kezdve szűnik meg, hogy a menedéknyújtás véget ér.¹⁷²

308. Még bűncselekmény segítségével ellopott, kicsalt vagy megszerzett dolgok elrejtéséről kell szót ejteni.

A római jog szigorúan ítélte meg az „orgazdákat”: *Pessimus genus est receptatorum*.¹⁷³ LXII Azaz a római jog teljesen úgy kezelte őket, mint a tolvajokat: *Crimen non dissimile est rapere, et qui rapuit, raptam rem, scientem delictum, servare*.¹⁷⁴ LXIII A továbbiakban nem foglalkozunk ezzel az állásponttal, amit a jogtudósok később hiába is próbáltak ésszerű különbségek tételével mérsékelni,¹⁷⁵ mivel ez ugyanaz az elv, amit a törvény a maga egyszerűségével átvett, és erről lesz a következőkben szó.

Valójában e terület általános szabálya az, hogy a büntetből vagy vétségéből származó dolgok tudatos elrejtése e büntetthez vagy vétséghez kapcsolódó részesi magatartásnak tekintendő. A korábbiakban már kritika tárgyává tettük a törvény ez irányú fikcióját; most csupán alkalmazásának határaitól ejtünk szót.

Az arról való tudomás, hogy az elrejtett dolog büntetből származik, e részességi alakzat fogalmi eleme. Így a bűncselekményből származó dolgok elrejtése nem minősülhet se büntetnek, se vétségnek, ha az esküdtszék vagy a bíróság nem állapítja meg, hogy azt tudatosan követték el. A joggyakorlat szigorúan tartja magát e szabályhoz.¹⁷⁶ Ezt támasztja alá az

¹⁷² Ugyanezen a véleményen Armand Dalloz, *Dict. Gén., Complicité*, 191. n., szemben: Carnot, I. kötet, 194. p.

¹⁷³ L. 1. Dig. de recept. E törvény hozzászói: Puniuntur atque latrones.

¹⁷⁴ L. 9, C. ad leg. Jul. de vi.

¹⁷⁵ Farinacius, quaest. 123, n. 11; Julius Clarus, quaest. 90, n. 9; Gomez, *De delictis*, c. 3, n. 16; Barthole, Baldus és Paul de Castro, in. l. furtum, Dig. de furtis.

¹⁷⁶ Cass., 12 sept. 1812, 29 mai 1813, 28 sept. 1817, 12 janv. 1833, *Jour. du dr. crim.*, 1833, 91. Lásd szintén: Cass. 4 avril 1878; Bull. n. 91; 10, illetve 23 décembre 1880; Bull.

az ítélet is, amely szerint a vádlott részesi felelősségének megállapításához nem elegendő annak kijelentése, hogy a bűncselekményből származó dolgok elrejtésében *bűnösnek* találták, hanem feltétlenül szükséges annak megállapítása is, hogy ezt tudatosan követte el.¹⁷⁷ Valójában a *bűnös* szó itt csak arra a cselekményre vonatkozik, amellyel az elkövető a lopott dolgot megszerzi, azonban csak akkor válik büntetendővé, ha arról is tud, hogy a dolog jogtalan eltulajdonításból származik. Mindazonáltal hozzá kell tenni, hogy a *tudatosan* kifejezés nem érinthetetlen, azaz bármely egyenértékű és azonos jelentésű kifejezéssel helyettesíthető.

309. A törvény nem követeli meg, hogy a dolgok elrejtője hasznot húzzon az általa elrejtett dologból; azonban a 62. cikk implicit módon, a 380. cikk pedig kimondottan egy sorba helyezi azokat, akik a *saját hasznukra rejtik el vagy használják* a lopott dolgokat azokkal, akiknél nem állapítható meg e saját haszon.¹⁷⁸ LXIV Az a körülmény, hogy a részes csupán egyszerű letétként vette át a lopott dolgokat, vagy ezekért ellenszolgáltatást is fizetett, semmiben sem érinti a cselekmény büntetendőségét.¹⁷⁹ E részes csak akkor mentesülhet a bűncselekmény alól, ha kizárólag azért rejtette el a lopott dolgokat, hogy azokat eredeti tulajdonosának visszaadja, de ezt a mentséget a bűnösség szintjén kell vizsgálni.¹⁸⁰ Mindazonáltal a bírónak különösen nagy figyelmet kell fordítania az ilyen típusú részesség bizonyítására, amennyiben az elkövetőnek ehhez semmilyen érdeke nem fűződik, mivel nem lehet azt vélelmezni, hogy vállalni akarta a büntett miatti felelősséget, anélkül, hogy abból hasznot akart volna húzni.

Carnot a tudomással összefüggésben felteszi a kérdést, hogy a bűncselekményről való tudomásnak, amely a bűncselekményből származó dolgok elrejtését büntetendővé teszi, meg kell-e előznie a dolog megszerzésének időpontját,¹⁸¹ és erre igenlő választ ad. Ezt a 63. cikkekre alapozza, amely

n. 232, 244.

¹⁷⁷ Cass., 14 sept. 1832, Journ. du. dr. crim., 1832, 221.

¹⁷⁸ Cass., 11 sept. 1818, Bull. n. 119.

¹⁷⁹ A bíróság szerint a hitelező, aki olyan pénzt fogad el az adósától, amelyről tudja, hogy csalásból vagy lopásból származik, e cikk szerinti részes lesz (Cass., 16 décembre 1871; Bull. n. 182).

¹⁸⁰ Cass., 27 pluv. an IX, Jurisp. gén., 3.637.

¹⁸¹ *Comment. du Code pénal*. 1. kötet. 196.

csupán a 62. cikk folytatása, és amely e részesre csak annyiban tesz lehetővé bizonyos büntetéseket, amennyiben azok az *elrejtés pillanatában* tudtak a bűncselekmény súlyosító körülményeiről. Ezt az értelmezést mi is elfogadjuk, s a törvény szövege alá is támasztja, mivel kevesebb erkölcsi romlottság lehet abban, aki miután elvállalta a dolog őrzését, nem adja azt vissza, mikor feltárja bűnös eredetét, mint abban, aki előre tud a bűncselekményről, és így vállalja magára az abból származó dolgok elrejtését. Ez utóbbi szándékosan járul a bűncselekményhez, míg a másik csupán utólag csatlakozik tudatosan hozzá. Véleményünk szerint tehát ahhoz, hogy a vádlott büntetést érdemeljen, nem elegendő, hogy tovább őrizze a dolgot, miután megtudta, hogy az lopásból származik, hanem annak megállapítása is szükséges, hogy a vádlott tudott a lopásról, s ennek elkövetése előtt egyezett bele az abból származó dolgok őrzésébe.¹⁸²

Végül a Semmitőszék úgy döntött, hogy annak a pénznek az eltulajdonítása, amit a lopás tettesének utasítása szerint a rejtkehelyen össze kellett volna gyűjteni, szintén e részesség szerint minősül.¹⁸³ Azonban sokkal ésszerűbb lenne ezt új lopásként értékelni, mivel az elkövető célja itt nem a lopott dolognak az igazságszolgáltatás előli elrejtése, hanem annak eltulajdonítása.

310. Továbbá, vajon a feleség, aki a férje által ellopott dolgokat elrejt, részesnek minősül? A Semmitőszék szerint kétségtelenül.¹⁸⁴ Mindazonáltal engedelmeséget fogadott a férjének, és köteles vele lakni. Ennek fényében vajon igazságos és erkölcsös-e a feleséget, aki a férje által ellopott dolgot a *hitvesi házban* elrejtette, megszégyenítő büntetéssel^{LXV} sújtani? Nem kellene-e inkább azt gondolnunk, hogy a dolgok elrejtésével ő csupán a férje ellen szóló tárgyi bizonyítékokat akarta eltüntetni, vagy hogy csupán a házastársi kötelezettségét teljesítette? Nem alkalmazható-e itt a 248. cikk szerinti kivétel, amely szerint aki a bűncselekményt elkövető

¹⁸² Ez az értelmezés nagyon pontosnak tűnik, és csupán annyit lehet hozzátenni, hogy a polgári jogban a birtoklás jellege már megkezdése pillanatában megítélhető (2269., 2279. cikk). Miért lenne ez másként a büntetőjogban? Mindazonáltal a Legfelsőbb Bíróság ezzel ellentétes álláspontot szentesített az 1878. augusztus 10-i ítéletében; Bull., n. 187; S. 78.1.385.

¹⁸³ Cass., 7 fév. 1834, *Journ. du. dr. crim.*, 1834, 77.

¹⁸⁴ Cass., 13 mars 1821, Bull. n. 134, illetve 14 octobre 1826, Bull. n. 207.

házastársát rejti el, mentesül minden büntetés alól? Köteles tehát a feleség feljelenteni a férjét annak terhe mellett, hogy részesnek tekintik? Mindamellettt néhány szerzővel egyetemben nem fogadhatjuk el, hogy a házastársi minőség (amellyel a férj hatalma alatt áll) eleve kizárja a feleség részesi felelősségét a férje által ellopott dolgok elrejtése miatt.¹⁸⁵ A Polgári törvénykönyv 217. és 1421. cikkei nem alkalmazhatók a büntetőjogban; ezek a házassági együttélés polgári jogi oldalát szabályozzák, és nem azt a törvényes felelősséget, amely ezeket nem mint házastársakat, hanem mint személyeket terheli. Azonban a feleség részesi felelősségéhez önmagában nem elegendő, hogy a férje által ellopott dolgok a hitvesi házban vannak elrejtve, hanem az szükséges, hogy a lopott dolgokat a feleség maga rejtse el, méghozzá tudatosan és szándékosan.¹⁸⁶ Ez utóbbi feltételek megtétele leginkább az esküdtszékre van bízva.

311. A 62. cikk szerinti szabály alól kivételt jelent a csődbüntettett esete; a kereskedelmi törvény 597. cikke csak azokat tekinti részesnek, „akik abban a meggyőződésben cselekszenek, hogy *megegyeztek* a csődbejutottal az ingatlan vagy ingó javak egészének vagy egy részének elrejtésében vagy eltüntetésében”. Márpedig, e rendelkezésből azt kell levonni, hogy önmagában a bűncselekményből származó dolgok elrejtése nem minősül részességnek, hanem az szükséges, hogy az elrejtés az alapcselekmény tettese és ennek részese közötti csalárd megegyezés következménye legyen. Az általános szabály alóli ezen kivételt számos ítélet elismerte.¹⁸⁷

Ez a gyakorlat azonban a csődről szóló, 1838. május 28-i törvény kihirdetésével megváltozott. E törvény két jelentős újítást vezetett be. Az egyik a bűncselekményből származó dolgok elrejtése általi részességet érintette, s tisztán meg is jelent abban az ítéletben, amely kimondta, hogy „az 1838. május 28-i törvény előtt a tényleges vagyon elrejtését illetően a csődbüntettett miatti részesség a kereskedelmi törvény régi 597. cikke szerint akkor valósult meg, ha a részes megegyezett a csődbüntettett elkövetőjével az ingó vagy ingatlan javak egészének vagy egy részének elrej-

¹⁸⁵ Legraverend: *Lég. crim.* 1. kötet, 246; Bourguignon: *Jurisp. des Codes crim.* 3. kötet, 67.

¹⁸⁶ Lásd ugyanígy: Cass., mars, Bull. n. 80.

¹⁸⁷ Cass., 22 janv. 1830, illetve 17 mars 1831, Journ. du dr. crim., 1830, 160. p., illetve 1831, 183.

tésében vagy eltüntetésében. A részesség tehát kizárólag az elkövetővel való megegyezésből származhatott. Ebből szükségszerűen következik, hogy amennyiben a csődbüntettel vádolt személyt felmentették, nem lehetett bűnösnek tekinteni azt sem, akit azzal vádoltak, hogy a tettessel megegyezett a dolgok elrejtésében, mivel ez a két döntés ellentmondó, és egymással összeegyeztethetetlen lett volna. Viszont az 1838-as törvény 593. cikke ettől eltérő rendelkezést vezetett be, s ma már elegendő, hogy a csődbüntett elkövetőjének ingatlan és ingó dolgait az ő érdekében rejtsek el vagy tüntessék el ahhoz, hogy az elrejtőt a csődbüntett büntetésével lehessen sújtani. A törvény tehát nem követeli meg a csődbüntett elkövetője és a részes közti megegyezést.¹⁸⁸ Így tehát csak akkor lehet szó részességről a bűncselekmény esetén, amennyiben megállapítást nyer, hogy az elrejtés a csődbejutott érdekében történt,¹⁸⁹ tekintet nélkül arra, hogy a csődbejutott bűnös volt-e ebben vagy sem.¹⁹⁰ Azonban, ha az elrejtés nem a csődbejutott érdekében történt, a cselekmény a kereskedelmi törvény 594. cikke szerint lopásnak minősül, és a lopás büntetésével büntetendő. Ha a cselekmény betöréssel történik, akkor erre – és ennél fogva a részességre is – a 381. cikk¹⁹¹ alkalmazandó. Nem ez az egyetlen törvényi újítás a bűncselekményből származó dolgok elrejtésével megvalósuló részességre vonatkozóan; a csődbüntettben való részesség többi módját illetően a törvény tisztán és világosan a 60. cikkre hivatkozik:¹⁹² e cikk alkalmazásának egyedüli feltételei a következők: 1. A csődbejutott ismerje a kereskedői minőséget.¹⁹³ 2. A részesség törvényi feltételei fennálljanak.¹⁹⁴

312. Abból, hogy a bűncselekményből származó dolgok elrejtését a bűncselekmény részesének tekintjük, az következik, hogy ugyanaz a büntetés fenyegeti, mint a tettet: így a minősített lopásból származó dolog

¹⁸⁸ Cass., 2 mai 1840, Bull. n. 125.

¹⁸⁹ Cass., 18 mars 1852, Bull. n. 97; 13 janv. 1854, Bull. n. 9; 21 déc. 1854, Bull. n. 352.

¹⁹⁰ Cass., 3 juin 1843, Bull. n. 131.

¹⁹¹ Cass., 13 mai 1841, Bull. n. 144.

¹⁹² Cass., 21 déc. 1854, Bull. n. 352; 9 fév. 1855, uo. n. 38.

¹⁹³ Cass., 18 oct. 1842, Bull. n. 282; 21 déc. 1837, uo. n. 436.

¹⁹⁴ Cass., 6 oct. 1854, Bull. n. 494.

elrejtője is e bűncselekmény miatt vonható felelősségre;¹⁹⁵ és ha a dolgokat csalás segítségével szerzik meg, a részes is úgy büntetendő, mint a csaló.¹⁹⁶ Továbbá ahhoz, hogy a részt a súlyosabb büntetés érje, nem szükséges az, hogy tudjon a büntett minősítő körülményeiről, elegendő, ha arról tud, hogy a dolgok büntetből származnak.¹⁹⁷ Így szükségtelen az esküdtszéknek vizsgálni, hogy a vádlott – a dolgok elrejtésének pillanatában – tudott-e a minősítő körülményekről,¹⁹⁸ mivel minden esetben a tettesi büntetést kell vele szemben is alkalmazni.

313. Azonban e szabály alól is vannak kivételek. A törvényhozó meghátrált a saját maga által hozott rendelkezés következetes alkalmazása elől, amikor a tettest halál-, vagy életfogytig tartó büntetés fenyegeti: mintha a büntetés természete módosíthatná a szabály igazságtalanságát; mintha ugyanaz az ok, amely megszünteti a tettes és a részes büntetésének egyenlőségét, amikor a büntetés halál vagy életfogytig tartó, nem szüntetné meg akkor, amikor a büntetés határozott idejű!

Az első kivétel tehát a halálbüntetéssel kapcsolatos. A Semmítőszék a büntető kódex hatálybalépése előtt számos esetben úgy döntött, hogy a lopással együtt járó emberölésből származó dolog elrejtője nem büntetendő halálbüntetéssel, tekintettel arra, hogy a lopott dolog elrejtésével a részes az emberölésben tette magát bűnössé, és nem gyilkosságban.¹⁹⁹ A törvény hatályba lépését követően számos esküdtszék fenntartotta e joggyakorlatot, a Semmítőszék azonban szakított vele.²⁰⁰ A kérdés végül az Államtanács elé került, amely úgy döntött (ezt 1813. december 18-án hagyták jóvá), hogy amennyiben a lopást emberölés segítségével vagy emberölés folytán követték el, a lopott dolgok elrejtője – amennyiben tud a lopást megelőző emberölésről – az emberölés részeseként büntetendő. Nem hagyhatjuk azonban szó nélkül e döntés túlságos szigorát, amely egy szörnyű fikcióval azt feltételezi, hogy az elrejtő azokban a cse-

¹⁹⁵ Cass., 7 fév. 1834, Dall. 34.1.182.

¹⁹⁶ Cass., 16 mai 1828, Dall. 28.1.247.

¹⁹⁷ Cass., 23 juin. 1812, 10 juill. 1817, 22 août 1819, Jurisp. gén., 3.663. Cass., 2 août 1873; Bull. n. 217; 29 juin 1867; Bull. n. 150.

¹⁹⁸ Cass., 25 fév. 1819, Jurisp. gén., 3.667.

¹⁹⁹ Cass., 17 frim. an IX, Bull. n. 9.

²⁰⁰ Cass., 12 avril 1813, Bull. n. 193.

lekményekben, azokban a körülményekben működött közre, amelyeket csak a büntett elkövetése után és az elrejtés időpontjában ismert meg. Az 1832. április 28-i törvény implicit módon szakított az Államtanács ezen álláspontjával, mikor a 63. cikk 1. bekezdését megfogalmazta. E cikk szerint: „A halálbüntetés viszont, amennyiben a büntett tettesével szemben azt kellene alkalmazni, a bűncselekményből származó dolgok elrejtője tekintetében életfogytig tartó kényszermunkára változik.”

314. A második kivétel az életfogytig tartó kényszermunkával és száműzetéssel^{LXVI} kapcsolatos. Ezekre a törvény 63. cikk 2. bekezdése tartalmaz rendelkezést, mely szerint e büntetések semmi esetben sem (és következetes módon abban az esetben sem, amikor az életfogytig tartó kényszermunka a halálbüntetést helyettesíti) alkalmazhatók a bűncselekményből származó dolgok elrejtőivel szemben, csak amennyiben bizonyítást nyer, hogy cselekményük pillanatában tudtak azokról a körülményekről, amelyeket a törvény megkövetel. Ellenkező esetben csak határozott ideig tartó kényszermunka szabható ki rájuk. Szükséges tehát, hogy az esküdtszék kifejezetten megállapítsa, hogy a minősítő körülményeket az elkövető az elrejtés pillanatában ismerte-e, vagy sem. Azaz nem elég többé annak kijelentése, hogy az elrejtő tudatosan cselekedett.²⁰¹ Mindazonáltal talán nem haszontalan felhívni a figyelmet arra, hogy az alaphüntett megvalósulása a részesség egyik leglényegesebb feltétele. Ha tehát a tettest arra való tekintettel mentik fel, hogy a lopást nem kárt okozó szándékkal követte el, vagy azért, mert a lopás – valamely belső körülmény miatt – nem minősül büntettnak vagy vétségnek, az ebből származó dolgok elrejtőjének büntethetősége szintúgy megszűnik.²⁰² LXVII Ez annak a szabálynak az alkalmazása, amit az előzőekben már említettünk, és amely szerint csak akkor lehet részesség, ha van alaphüntecselekmény. Azonban ez a szabály itt szűkebben alkalmazandó, mivel a 62. cikk értelmében az elrejtés csak *büntett vagy vétség segítségével* megszerzett dolgok tekintetében lehetséges. Ezen elv miatt ítélték úgy, hogy ha a dolgokat Franciaország területén franciák rejtik el, de a dolog külföldi személy által külföldi személy sérelmére elkövetett lopásból származik, ez nem lehet tárgya büntető ügynek

²⁰¹ Cass., 21 mai 1812, Jurisp. gén., 3.664.

²⁰² Cass., 7 vend. an VII, Jurisp. gén., 2.383.

Franciaországban, mivel itt a büntetőeljárás törvény^{LXVIII} 5., 6., és 7. cikke értelmében nem lehet eljárni az ilyen lopás miatt, tekintettel arra, hogy a lopott dolgok tudatos elrejtése szükségszerűen a lopáshoz kapcsolódik, és nem létezhet nélküle, továbbá arra, hogy a francia bíróságoknak nincs hatáskörük a lopott dolgok elrejtőire ugyanazt a büntetést alkalmazni, amit a külföldi bíróság a tettesre alkalmazott.²⁰³

315. A bűncselekményből származó dolgok elrejtését a lopás részesi magatartásának tekintő fikciónak van egy másik kikezdhető pontja is, amely szintén a dolgok természetéből fakad. A törvény valójában nem tudta e tényt a lopástól függetlennek és a lopást követőnek betudni, s azonosan kezelni a segítségnyújtással vagy az együttműködéssel. Ennek több következménye van. Egyrészt a részesség általában a büntettek vagy vétségek súlyosító körülményét képezi, mivel a szövetség, amit feltételez, súlyosítja a büntettet vagy vétséget. Azonban e körülmény nem tekinthető többé súlyosítónak, amikor a két részes egyfelől a büntett tettese, másfelől a dolgok elrejtője, mivel ebből a részességből egyáltalán nem következik, hogy a bűncselekményt többen követték el. A Semmítőszék is ennek megfelelően döntött, amikor két elkövetőt, akik közül az egyik éjjel lopást követett el, a másik pedig elrejtette a lopott dolgokat, csak a lopás alapesetének büntetésével büntette.²⁰⁴

Másrészt, ha harmadik személy a lopást a háziúr ellen követi el, és az ebből származó dolgot a cseléd elrejt, ez utóbbi csak a lopás alapesete szerint büntethető, amennyiben a lopáshoz nem kapcsolódott egyéb minősítő körülmény, mivel a lopás utáni elrejtés nem változtathatja meg az alapbűncselekmény jellegét, és a cselédi minőség – amely a dolgok elrejtőjének személyes minősége – nem gyakorolhat semmilyen hatást az alapcselekmény tettesére.²⁰⁵

Végül meg kell jegyezni, hogy a bűncselekményből származó dolgok elrejtése önmagában nem minősül oszthatatlan erkölcsi ténynek, amely ugyanazon lopás vonatkozásában ne újulhatna meg. Ez tehát egy anyagi tett, amit a szándék határoz meg, s amely különböző cselekményekkel

²⁰³ Cass., 17 oct. 1834, *Journ. du dr. crim.* 1834, 343.

²⁰⁴ Cass., 11 sept. 1828, Bull. 378. p.

²⁰⁵ Cass., 16 avril 1818, Bull. 136. p.; 22 juin 1832, Dall. 32.1.401.

valósulhat, illetve ismétlődhet meg. A Semmítőszék joggal dönthetett úgy, hogy a lopásnak az abból származó dolgok elrejtése általi részese, miután felmentették e vád alól, újból vizsgálati fogságba helyezhető, ha a felmentés után az ugyanezen lopásból származó dolgokat elrejtette.²⁰⁶ Valójában, ha az újbóli eljárás az ugyanazon lopáshoz kapcsolódó elrejtésen alapul, ez nem alapulhat azon a cselekményen, amely a korábbi eljárás tárgya volt, hanem az előbbi tárgyalás utáni cselekményhez és az előbbi tárgyalást követő felmentéshez kapcsolódik. E két cselekmény egymástól elkülönül és független: a vádlottat felmenthetik az első alól, ez azonban nem eredményezi azt, hogy ne lehetne bűnösnek nyilvánítani a második miatt.

Ezek voltak a problémás esetei a bűncselekményből származó dolgok elrejtése általi részességnek. E téma túl fontos volt ahhoz, hogy ne hagyassuk ki bármely részletét. A fejezet zárásaként még két szabályt tekintünk át, amely a részesség minden esetére vonatkozik.

316. Az első, hogy a részesség általános jellemzői – amit a törvény 59., 60., 61. és 62. cikkei határoznak meg, illetve amiket e fejezetben már megvizsgáltunk – csak a bűntettekre és vétségekre alkalmazhatók, a kihágásokra azonban, a csendháborítás kivételével, nem. Ez kifejezetten a törvény szövegéből következik, és a joggyakorlat is érvényesíti.²⁰⁷ Az utolsó szabály végül, hogy a büntető törvénykönyv részességgel kapcsolatos szabályai a büntetendőség minden nemére alkalmazandók, azokra is, amit különböző büntető törvények határoznak meg, még a Btk. utániakra is, mivel – a Semmítőszék szavaival élve – „a természetjog és a közjog is megköveteli, hogy a büntett vagy vétség részeseit, amennyiben bűnösök, büntetéssel kell sújtani”.²⁰⁸ Ez az elv mindaddig érvényesül, amíg egy törvény meg nem szünteti; ez alkotja azt a közös alapot, ami minden törvénykezést ural, kivéve ha írott kivétel érvényesül. A joggyakorlat ezt a szabályt a sajtóvétségekre,²⁰⁹ a rendszeres uzsorá-

²⁰⁶ Cass., 29 déc. 1814, Bull. n. 47.

²⁰⁷ Cass., 21 avril 1826, Bull. n. 80; Cass., 11 sept. 1846, Bull. n. 240, *Journ. du dr. crim.* 1846, 297, 4017. cikk.

²⁰⁸ Cass., 14 oct. 1826, Bull. n. 207.

²⁰⁹ Cass., 31 janv. 1817, Bull. n. 8, Cass., 25 avril 1844, Bull. n. 152.

ra,²¹⁰ az 1825. április 10-i törvényben szabályozott, a hajóskapitány vagy a legénység által szándékosan okozott kárra,²¹¹ az 1790. április 30-i törvény által szabályozott vadászati vétségekre,²¹² a szabad árajánlat akadályozásának vétségére²¹³ is alkalmazza. Ezzel szemben kifejezett kivételt találunk a találmányi szabadalmakról szóló, 1844. július 5-i törvény 40., 41. és 43. cikkében.²¹⁴

Az utolsó kérdés végül az, hogy a részesség szabályai alkalmazandók-e a vétségi kihágásokra is, azokra a kihágásokra, amelyek tisztán anyagi természetűek, és a súlyukra tekintettel a pénzbüntetésnél súlyosabb büntetéssel büntetendők? (Ezeket egyébiránt pontatlanul vétségi kihágásoknak hívják) E kérdésre nemleges választ kell adnunk. A részesség bűnös szándékot feltételez, mivel egyetértést, egy előző megegyezést tételez fel. Semmilyen esetben nem állhat fenn részesség a tisztán materiális cselekményekkel kapcsolatban, azaz amit a törvény a tettes szándékától függetlenül rendel büntetni, mivel ellentmondó lenne egyrészt azt feltételezni, hogy az egyik oldalról létezik szándék, a másik oldalról viszont nem. A büntetés súlya semmit sem változtathat ezen a szabályon, amely a dolgok természetéből következik. Az 59. cikk, amely a részesség büntetendőségét a vétségekre korlátozza, a szándékos vétségekre vonatkozik, ezt bizonyítja, hogy a Büntető törvénykönyv első megfogalmazásának idején a vétségi kihágásokat – legalábbis többségében – nem tették törvényhozás tárgyává. Ezenkívül a joggyakorlatban is ez érvényesül.²¹⁵

²¹⁰ Cass., 14 oct. 1826, Bull. n. 280; 14 déc. 1838, Bull. n. 384, *Journ. du dr. crim.* 1839, 79. p., 234. cikk; 10 janv. 1845, Bull. n. 10; *Journ. du dr. crim.* 1845, 185, 3786. cikk.

²¹¹ Cass., 16 sept. 1836, Bull. n. 300.

²¹² Cass., 6 déc. 1839, Bull. n. 374.

²¹³ Cass., 8 janv. 1863, Bull. n. 8.

²¹⁴ Cass., 26 juil. 1850, Bull. n. 237; 21 nov. 1851, uo. n. 492.

²¹⁵ Cass., 11 avril 1856, Bull. n. 140; 18 déc. 1866, *Journ. du dr. crim.*, n. 8375. De ez a joggyakorlat, amelyet már korábban is támadtunk (lásd a l'Intention en matière pénale című cikkünket, in: *France Judiciaire*, 1876. november 1.; a *Précis du droit criminel* 3. kiadását, 126.; és a Cass., 28 janv. 1876-hoz (S. 76. 1. 89. 76 és 179), illetve a 11 fév. 1876-hez (S. 76. 1. 233, 76., ill. 547) írt megjegyzéseinket), úgy tűnik, mára teljesen megszűnt. A bíróság az 1884. február 23-i ítéletében (S. 86. 1. 233. és a jegyzet) szentesítette azt az elvet, hogy „a Code pénal 1. cikke értelmében, vétségnek minősül az a bűncselekmény, amit a törvények vétségi büntetéssel rendelnek büntetni, illetve ez az általános szabály a speciális területekre is mindaddig vonatkozik, amíg kifejezett rendelkezés ettől el nem tér”. E szabály tehát a gyógyszerészeti törvények elleni bűncselekmények részességére is vonatkozik, „tekintettel,

...

...

...

hogy ezek az egyszerű kihágásoknál súlyosabb pénzbüntetéssel büntetendők, azaz vétségnek minősülnek". A bíróság, kimondva, hogy a részesség általános szabályait alkalmazni kell a gyülekezési jogról szóló törvényt sértő bűncselekményekre is, tovább erősítette e gyakorlatot (Cass., 28 février 1885; Bull. v. 73; S. 1887, 1 és a jegyzeteink). Lásd még a Fin des délits-contraventionnels című cikkünket, *France Judiciaire*, 1886, 365.

UTÓSZÓ

BŰNCSELEKMÉNY-FOGALOM ÉS ELKÖVETŐK A 19. SZÁZADI FRANCIA BÜNTETŐJOGBAN

1. Az 1810-es Code pénal részességi rendelkezései, részességi jogintézmények

A 19. századi francia büntetőjog elkövetőket érintő eredményeinek bemutatását az elkövetők törvényi szabályozásával kapcsolatban ismeretes alapvető megkülönböztetéssel, nevezetesen a monista és dualista rendszerben való elhelyezéssel érdemes kezdeni (Nagy: 2004, 287). A *monista* rendszerben a törvény az elkövetők között nem differenciál, hanem minden közreműködőt tettesnek tekint, és ugyanolyan büntetéssel fenyeget, azaz differenciálásra csupán a büntetéskiszabás során van lehetőség. A *dualista* rendszer törvényi szinten megkülönbözteti a bűncselekmény központi alakját, a tettetést a részestől. Ez az alapvetésül állított megkülönböztetés azonban kétségtávol korrekcióra szorul, és erre épp a francia büntető törvénykönyv miatt is van szükség. A dualista rendszeren belül ugyanis további két csoportot lehet megkülönböztetni. Az ún. *valódi dualista* rendszer az, ahol az elkövetők között nemcsak elnevezésbeli, hanem konkrét, a büntetőjogi felelőséget is érintő differenciálás történik. Ilyen volt például hazai viszonylatban a Csemegi-kódex, illetve az 1867-es belga Code pénal. Az ezzel szembeni ún. *áldualista* rendszerre példa a francia Code. Ez ugyanis elvileg ismerte (és máig ismeri) a tettesek és részesek megkülönböztetését, azonban a büntetésük tekintetében előírt szigorú parifikáció miatt gyakorlatilag asszimilálja őket.

A bűncselekmény elkövetőire az 1810-es Code pénal (továbbiakban ACP) 59–63. cikkei tartalmaztak rendelkezéseket. Ennek keretében a törvény alapvetően a tetteseket (*les auteurs*) és a részeseket (*les complices*) különböztette meg. E két kategória értelmezési nehézségeire a későbbiekben Chauveau és Hélie részességi elmélete kapcsán térek vissza.

Az ACP 59. cikke szerint a büntett vagy vétség részesei ugyanazzal a büntetéssel büntetendők, mint az adott büntett vagy vétség tettesei, kivéve, ha a törvény eltérően rendelkezik. Ez a cikkely mindenekelőtt a tettesek és részeseik büntetésének szigorú parifikációs szabályát rögzítette. (A *parifikáció* a tettség-részesség vonatkozásában a bűncselekmény elkövetőinek azonos büntetési tétel alá vonását jelenti. Franciaországban mind a mai napig ez érvényesül. Az ezzel szembeni megoldás a *differenciált büntetési elv*, amely az elkövetők között különbséget téve, csupán a felbujtót rendeli a tettesi bűncselekmény büntetési tételének maximumával büntetni, a bűnsegédekre azonban a törvény rendelkezése folytán ennél kötelezően enyhébb büntetés az irányadó. A német megoldásra a 19. századtól kezdve ez jellemző. Hazai viszonylatban az 1843. évi Deák-féle büntetőjogi törvényjavaslat és a Csemegi-kódex is a differenciált büntetési elv talaján állt, ezen az 1950. évi II. törvény (Btá) változtatott, s napjainkban is a parifikációs megoldás érvényesül.) Az idézett rendelkezésből több fontos dolog következett, egyrészt a részesség járulékosságával kapcsolatban (*systeme de l'emprunt absolu de la criminalité, illetve système de l'emprunt absolu de la pénalité*), másrészt a személyes körülmények megítélése tekintetében.

1.1. A „système de l'emprunt absolu de la criminalité” elve

Az 59. cikkel kapcsolatos első fontos elv szerint az elkövetők között csupán a tettes (és a társtettes) rendelkezik saját büntetendőséggel, a részeseik ellenben cselekményük büntetendőségét a tettestől kölcsönzik (Bouzat-Pinatel: 1963, 614). Ebből következően a részes nem a saját cselekménye szerint büntetendő, hanem a tettes cselekménye szerint (Stefani-Levasseur-Bouloc: 1997, 242). Így viszont a részesi cselekmény is csak ugyanúgy minősülhet, mint a tettes cselekménye, azaz ha a tettesi alapcselekmény

lopás, a részes is csak lopás miatt felelhet, továbbá ez alapozza meg végső soron a minősítő körülményekért való felelősséget is.

1.2. A „système de l'emprunt absolu de la pénalité” elve

A járulékoság előbb említett szabályából további probléma származott. Ez az 59. cikk „ugyanazzal a büntetéssel” (*de la même peine*) kitételéből eredt. Ebből következett ugyanis a „système de l'emprunt absolu de la pénalité” elve, amely szerint a részesre a tettesre megállapított büntetést kellett alkalmazni. Azonban az elmélet és a gyakorlat is mindinkább egységessé vált abban, hogy e cikkely szó szerinti értelmezése igazságtalan lenne (Bouzat–Pinatel: im. 615), ezért e rendelkezés valójában nem az ugyanolyan tartalmú büntetés kiszabását jelenti a részesekre, hanem csupán az ugyanazon büntetési nem, illetve az ugyanazon bűncselekmény miatti tételkeret alkalmazását (Garçon: 1956, 174). Később már a büntetési nemnek sem kellett azonosnak lennie. Megemlítendő végül, hogy 1832-ben, a Code pénal reformjakor Rossi nyomán felmerült egy javaslat arra nézve, hogy a részesek büntetését a törvény általánosan enyhítse, ám ezt végül elvetették (Bouzat–Pinatel: i.m. 615–616).

1.3. A „complicité corespective” elmélete

Az előzőekben bemutatott két elmélet, illetve voltaképp a megtorlás érdeke alapozta meg a francia bíróságok azon gyakorlatát, hogy a részeset gyakran társtettesnek, a társtettet pedig részesnek tekintették. Mindkét eset elvvé rögzült, s mindkettő alapja egy-egy 19. század eleji bírósági ítélet volt.

A társtettet azért volt „szükséges” részesnek tekinteni, mert az 59. cikk csupán a tettes és a részes viszonyáról szólt: a tettesi cselekmény büntetendőségét kölcsönzi a részes. A társtettes cselekménye ellenben, tettes lévén, önálló büntetendőséggel bír. Így azért, hogy az egyik társtettet a másiknál fennálló minősítő körülményért is felelőssé tehessék, részesnek minősítették. Az elméleti alapja e megoldásnak az ún. *comp-*

licité corespective elmélete volt. Ez egy 1848-as ítéleten alapult, amely kimondta, hogy „a büntett társtettese szükségképpen segíti a másik elkövetőt a végrehajtási cselekményekben, és a dolgok természetéből következően, annak részesévé válik” (Bouzat–Pinatel: im. 618; Teillot–Urbansky 2002: 106). Ez azonban valójában fikció volt, és csupán a praktikusság indokolta. Ezzel az elmélettel tehát a Semmitőszék a valójában társtettesi minőségű extraneusra (részesként kezelve) kiszabhatta az intraneus tettest fenyegető súlyosabb büntetést. Mivel ugyanis a tettes különleges körülményeiért a részes (lévén cselekményének büntetendősége kölcsönzött) felelősséggel tartozott, a társtettes azonban nem (lévén cselekményének büntetendősége önálló), ezért ha a társtettest nem tekintették volna részesnek, akkor rá csak a saját büntetését lehetett volna alkalmazni. Mivel viszont részesnek tekintették, így alkalmazni lehetett rá a tettes különleges körülménye miatti súlyosabb büntetést.

A másik oldalról, ha a részeshez kapcsolódott olyan körülmény, amely az ő felelősségét megalapozta, vagy a büntetését súlyosbította volna akkor, ha tettesként működik közre, a bíróság a részt azért tekintette társtettesnek, hogy lehetővé váljon a súlyosabb büntetés alkalmazása (Stefani–Lévasseur–Bouloc: im. 244). Ha ugyanis csupán részesnek minősült volna, az enyhébb tettesi cselekménytől nyerte volna a büntetendőségét, társtettesként viszont saját büntetendőséggel rendelkezett. Ennek a megoldásnak az alapja egy 1827-es bírósági döntés, melynek értelmében „aki segítséget nyújt a tettesnek az elkövetési cselekményekben, szükségképpen együttműködik a bűncselekmény végrehajtásában, méghozzá társtettesi minőségben” (Pradel: im. 474). Előfordult az is, hogy a lopás esetén azért tekintették a részt társtettesnek, hogy meg lehessen állapítani a csoportos elkövetést mint a tettesi cselekmény minősítő körülményét.

1.4. A minősítő és személyes körülmények kérdése

A személyes körülmények kérdésére (a bűncselekményt elkövetők egyikeének személyes tulajdonsága érinti-e, illetve mennyiben a többi elkövető büntetőjogi felelősségét), szemben a kortársnak tekinthető büntetőtörvényekkel, a francia Code nem tartalmazott semmilyen rendelkezést. Ennek következtében a francia jogtudomány a törvény 59. cikkére volt

kénytelen hagyatkozni, illetve különböző kategóriákat fölállítani a minősítő körülmények között. Ebből az a szigorú következmény származott, hogy a joggyakorlat a részest felelőssé tette a tetteshez kapcsolódó minősítő körülményekért is. A Semmítőszék abból kiindulva, hogy az 59. cikk általános, és alkalmazása nem függ attól, hogy a részes részt vesz-e a minősítő körülmény megvalósításában, felelőssé tette a részest még abban az esetben is, ha nem vett részt e körülmény realizálásában, illetve még ha nem is tudott róla. Ez érvényesült mind a bűncselekmény tényállási elemét képező, mind a tettes személyes körülményei tekintetében. A joggyakorlat tehát következetesen alkalmazta a *complicité corespective* teóriáját, és nem átalított az egyik társtetteset részesnek tekinteni azért, hogy felelőssé tegye a másik társtettes minősítő körülményéért. A *système de l'emprunt absolu de la criminalité* pedig azzal a következménnyel járt, hogy a joggyakorlat a részesnél fennálló személyes körülményt magánál a részesnél sem vehette figyelembe, csak akkor, ha társtettesnek tekintette. Ezt az álláspontot azonban, mint láttuk, Chauveau és Hélie nem tette magáévá.

Mint említettem, az ACP 59. cikke gyakorlatilag asszimilálta a részeket a tettesekkel. Ez a tétel azonban valamelyest pontosításra szorul. A tettesség és részesség megkülönböztetése valójában mégis szerephez jutott három területen. Egyrészt, mint láttuk, a tettesi cselekmény minősítése határozza meg a részesi cselekmény minősítését, ez fordítva lehetetlen. Másrészt, az elkövető részeskénti felelősségre vonásához a tettesi cselekményen túl meg kellett állapítani a részesség tényállási elemeit is. Harmadrészt, a részességnek csak a büntettek és vétséget esetén lehetett helye, a kihágások esetén nem (Chauveau–Hélie: 1887, 493).

1.5. A részesi magatartások

Az ACP – a korszak hagyományainak megfelelően – nem határozta meg sem az önálló, sem a társtettesesség fogalmát. Ennek megfelelően ehelyütt a részesség jellemzőire kell hangsúlyt fektetni. Az ACP 60–62. cikkei határozták meg a részesség eseteit. Ide lényegében a felbujtó vagy utasítást adó, a tettesi cselekmény előkészítésében vagy végrehajtásában közre-

működő bűnsegédek, végül az orgazdák, illetve személyi bűnpártolóik bizonyos csoportjai tartoztak.

■ Kiemelést a 60. cikk 1. bekezdése szerinti felbujtás igényel. Ez ugyanis taxatív módon határozta meg azokat az elkövetési módokat, amelyek fennállása esetén valósul meg csak és kizárólag a felbujtás (ajándékkal, annak ígéretével, fenyegetéssel, hatalommal vagy tekintéllyel való visszaéléssel, bűnös mesterkedéssel vagy fondorlattal történő rábírás). Ez a megoldás a 19. században nem volt idegen, tekintettel, hogy az 1871-es német StBG (48. §), az 1867-es belga Code (66. cikk 4. bek.), illetve az 1843-as hazai javaslat (51. §) is hasonló módon járt el. Az 1843-as javaslatból azonban nem lett törvény, a Csemegi-kódex pedig nem vette át ezt a megoldást. A német törvényben hosszú ideig, a belga és a francia Code-ban pedig a mai napig érvényesül a részességi módok felsorolása. Fel kell azonban hívni a figyelmet a német és a francia megoldás közti alapvető különbségre. Míg a német StGB a felbujtás módjainak felsorolását a „vagy más eszközzel” kitételrel zárta, feloldva ezzel a taxációt, a francia Code mindvégig megmaradt a taxációnál. A német mintával szemben az hozható fel, hogy a taxáció feloldásával a felbujtás bizonyos módjainak kiemelése tulajdonképpen értelmetlenné vált, mivel semmilyen jogi hatás nem kapcsolódott ahhoz, ha a felbujtás nem ezen módokkal valósult meg. A francia rendszerben azonban csak akkor valósult meg a felbujtás, ha a rábírás a törvényben meghatározott módok valamelyikével járt együtt, ellenkező esetben nem lehetett szó részességről.

■ A 60. cikk 3. bekezdése egy kivétel állításával egy fő szabályt deklarált, mely szerint csak akkor valósul meg a felbujtás, amennyiben eredményes. A kivétel a politikai és a sajtó útján elkövetett bűncselekmények esetén érvényesült (1881. július 29-i törvény 23., és 24. cikkei), ahol az eredménytelen felbujtás is büntetendőnek minősült, azonban nem részesi magatartásként, hanem külön bűncselekményként.

■ Végül, a törvény 61. és 62. cikkei büntetni rendelték a bűncselekmény utáni közreműködés bizonyos fajtáit is. E körben a bűncselekmény elkövetése utáni bűvőhely nyújtásával kapcsolatban azt kell kiemelni, hogy ez csak akkor minősült részesi magatartásnak, amennyiben rendszeresen nyújtották, és csak a cikkben megjelölt bűncselekmények elkövetőinek,

e bűncselekményről tudva történő elrejtése esetén. A törvény 248. cikke külön vétségként büntette a testi büntetéssel büntetendő bűncselekményt elkövető szökött foglyok elrejtőit. Később a 248. cikk szerinti rendelkezés át került a 61. cikk 2. bekezdése alá, a 248. cikk helyébe pedig új rendelkezés került. A 61. cikk első bekezdése azonban változatlanul hatályban maradt egészen 1994-ig, az új Code pénal (továbbiakban NCP) hatálybalépéséig. A bűncselekmény elkövetésével megszerzett dolgok elrejtőivel kapcsolatban pedig az érdemel említést, hogy e magatartás egészen 1915-ig maradt részesi magatartások között, ezután külön bűncselekményként nyert szabályozást. Azonban a törvény tett egy kivételt ezen részesek vonatkozásában, és a büntetésüket, amennyiben halálbüntetést kellett volna alkalmazni, életfogytig tartó kényszermunkára változtatta, továbbá az életfogytig tartó kényszermunkát és a száműzetést csak akkor tette velük szemben alkalmazhatóvá, amennyiben a cselekményük kifejtésekor tudomással bírtak azon körülményekről, amit a törvény e büntetések alkalmazásához megkíván.

2. Bűncselekmény-fogalom és részesség Chauveau Adolphe és Faustin Hélie rendszerében

A tettesség-részesség 19. századi általános törvényi és gyakorlati ismertetését követően a korszak két kiemelkedő alakjának részességtanát szeretném bemutatni. Mivel az elkövetők teóriája alapvetően rendszerszemléletet igényel, előbb a szerzőpáros bűncselekménytanának, különösen a bűncselekmény-fogalmának alapjait ismertetem, s ezután, a bemutatott rendszerben, arra építve ismertetem a részességre kialakult főbb elveiket.

2.1. Bűncselekmény-fogalmi alapok

Chauveau és Hélie művét, az adott időszakban készült hasonló, nagyobb terjedelmű munkákhoz hasonlóan (lásd például Carrara „programmját”) a büntetési jog alapjainak meghatározásával kezdi, azonban ezektől elté-

rően nem határozza meg külön a bűncselekményfogalmát. A szerzők e tekintetben az ACP formális bűncselekményfogalmát veszik alapul, amely szerint az a bűncselekmény, amit a törvények pénzbüntetéssel büntetnek kihágásnak, amit vétségi büntetéssel, vétségnek, végül amit büntetti (szó szerint: testi vagy megalázó) büntetéssel büntetnek, büntettnek minősül (ACP 1. cikk). A bűncselekmény különböző típusainak megkülönböztetése tehát aszerint történik, hogy a törvény a cselekményt milyen jellegű büntetéssel rendeli büntetni. A két szerző bűncselekmény-fogalmi elemeire egyrészt a büntetőjog eredetére, alapjára felállított teóriájukból, másrészt a törvény általi kategóriák tárgyalásából, végül a büntethetőségi akadályrendszerükből lehet következtetést levonni.

A büntetőjog alapjának eredetét végső soron a társadalom fennmaradásának szükségességében, ezzel összhangban a büntetőjog feladatát a külső rend fenntartásában és a társadalmi érdekek védelmében látták. Nem tagadták azonban az erkölcsi törvény szerepét sem a büntetőjogban, azt a bűncselekménnyé nyilvánítás és a büntetés feltételeként, korlátjaként állították. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a bűncselekménynek mindenképpen elemének tekintettek valamely, a társadalmi renddel szemben álló tevékenységet vagy mulasztást.

A bűncselekmény elemei vizsgálatának másik kiindulópontja a vétségeken belül, más szerzők által felállított kategóriák kritikai megközelítése lehet. A vizsgált korszakban számos büntetőjogász a vétségi kategória alá tarozónak tekintette egyrészt az ún. morális vétségeket (*délits moreaux*), melyeknek a bűnös szándék szükséges elemük, másrészt az ún. materiális vétségeket (*délits matériels*), amelyek mindenfajta bűnös szándék nélkül, pusztán ez elkövetés ténye által büntetendők. Ez utóbbit nevezték ún. *délit contraventionnelnek*, s e kategóriát a Semmitűszék is egyre inkább átvette és alkalmazta (Chauveau–Hélie: im. 36). A *délit contraventionnel* tulajdonképpen az a vétség, amely a kihágások azon jellegét viseli, hogy teljesen materiális formában is büntetendő. Megjegyzendő, hogy ez a kategória végül az NCP hatálybalépésével szűnt teljesen meg (Pradel: im. 521). Chauveau és Hélie azonban már majd 150 évvel korábban kritika tárgyává tette e kategória létjogosultságát, és felhívta a figyelmet, hogy az nincs összhangban a törvény szövegével sem.

Végeredményben arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a bűncselekmények közül a büntettek és a vétségek a büntetendőségüket a cse-

lekmény moralitásából, az elkövető szándékából nyerik, a kihágások azonban pusztán az elkövetéssel vagy a mulasztással valósulnak meg, függetlenül az elkövető szándékától. (Megjegyzendő, hogy a tisztán materiális bűncselekmények kategóriája az NCP hatálybalépésével elvileg megszűnt.)

Míndezekből az következik, hogy általános bűncselekmény-fogalmat, tehát olyat, ami a bűncselekmények mindhárom fajtájára alkalmazható lenne, Chauveau-ék rendszerében nem lehet alkotni. Annyi szögezhető csupán le, hogy a büntetteknel és a vétségeknél megkövetelik mind a materiális elemet, azaz a társadalommal ellentétes cselekményt vagy mulasztást, mind az erkölcsi elemet (szándékot), a kihágásoknál azonban csupán a materiális elemet. A jogellenesség kérdése külön problémát vet fel, ezt a következőkben vizsgálom meg.

2.2. A büntetőjogi felelősség alapjai

Az általános elvek és a büntetések ismertetése után, új témakörként tárgyalják a büntetendő cselekmények erkölcsi értékének és a felelősség mértékének megítélését, azaz a büntetés igazságos mértékének meghatározását. Ezen belül a kísérlet, a részesség, az ún. mentességek és a jogellenességet kizáró okok kérdéseiről van szó. A tettesség-részesség tanát a későbbiekben részletesebben bemutatom, s a bűncselekménytani/fogalmi alapok tekintetében az utóbbi két témakör bír jelentőséggel. Ezen belül megkülönböztetik az enyhítő körülményeket és a mentességeket (jogellenességet kizáró okokat).

Az *enyhítő körülményeket* (*les circonstances atténuantes*) a törvény a mentességektől eltérően nem szabályozta, s ez alá azok a körülmények vagy motívumok tartoztak, amelyek vagy az elkövető bűnösségét (*la culpabilité de l'agent*) vagy a cselekmény büntetendőségét (*la criminalité de l'acte*) csökkentették. Ezzel kapcsolatban két fontos dolgot emeltek ki, egyrészt, hogy mivel törvényen kívüliek, megítélésük az esküdtszékre vagy a bíróságra tartozik, másrészt, hogy minden büntett vagy vétség esetén hivatkozási alapul szolgálhatnak (Chauveau-Hélie: im. 497).

Az ún. törvényi mentességeket (*les excuses légales*) két részre osztották: a tulajdonképpeni mentességekre és a jogellenességet kizáró okokra.

A tulajdonképpeni mentességeken (*les excuses proprement dites*) olyan körülményeket értettek, amelyek nem zárják ki a büntetőjogi beszámíthatóságot (*l'imputabilité pénale*), hanem azt vagy csökkentik, vagy legfeljebb részben törlik el. A mentességek tárgyalása kapcsán a törvény 65. cikkéből indultak ki, mely szerint semmilyen büntett vagy vétség nem menthető, illetve büntetése nem enyhíthető, csak azokban az esetekben és azon körülmények esetén, amikor a törvény a cselekményt menthetőnek nyilvánítja, vagy kevésbé szigorú büntetés alkalmazását teszi lehetővé. A mentességi okok között megkülönböztettek *általános* okokat, mint például az elkövető fiatal kora vagy a részegség állapota (Chauveau–Hélie: im. 498), illetve *speciális* mentességi okokat, amelyek csak az adott bűncselekmény vonatkozásában érvényesültek. Ez utóbbira szolgált például az emberölés vagy testi sértés esetén, ha azt az elkövető provokáció hatására követte el (Garçon: im. 140). A mentességekkel kapcsolatban végül kijelentették, hogy azok nem csupán a büntettekre és a vétségekre, hanem általánosan, azaz az egyszerű kihágásokra is alkalmazhatók.

Mielőtt továbbhaladnánk, fontos kiemelni egy terminológiai problémát. A „fait justificatif” a mai francia büntetőjogban jogellenességet kizáró okot jelent. Mint ahogy Jean Pradel utal rá, a jogellenességet kizáró okok objektív jellegűek, és függetlenek az elkövető akaratától (Pradel: 1995: 367). Chauveau és Hélie azonban ezt a kategóriát a maitól eltérő értelemben használta. Szerintük a *les faits justificatifs* körébe tartozó okok, szemben a mentességekkel, kizárnak minden bűnös szándékot (*excluent toute intention criminelle*), ezáltal az elkövető ártatlanságát eredményezik, ezáltal kizárják mindenfajta büntetés alkalmazását. Azaz, ezek nem csupán csökkentik a büntett súlyát, hanem kizárják annak megvalósulását. A jogellenességet kizáró okok is kétféleképpen lehetnek. Az *általános* jogellenességet kizáró okok tárgyalása során a törvény 64. cikkéből indultak ki, mely szerint nem valósul meg sem büntett, sem vétség, ha a vádlott a cselekmény elkövetése pillanatában őrültség vagy olyan kényszer hatása alatt állt, aminek nem tudott ellenállni. A fogalomból következően tehát az általános okok az őrültség és a kényszer. Ezzel szemben *speciálisak* azok, amelyek csak valamely konkrét bűncselekmény esetén voltak

alkalmazhatók. Ilyennek minősült például a jogos védelem az emberölés és a testi sértés esetén (Garçon: im. 155). A törvény szövegéből és Chauveau-ék megállapításából következően ilyenkor nem valósul meg büntett vagy vétség. Ennek oka pedig – idézve a törvény indokolását –, hogy minden büntett és vétség cselekményt és bűnös szándékot feltételez, márpedig az őrültség és a kényszer esetén az elkövető részéről nem létezik bűnös szándék, mivel az első esetben az elkövető nem rendelkezik erkölcsi képességgel, a másik esetben pedig csupán a kényszer az, ami irányítja a fizikai erő használatát (Chauveau–Hélie: im. 549). A kényszer fizikai változatánál a passzív cselekmény nem beszámítható (*n'est point imputable*), mivel nem szándékos, az erkölcsi változatánál pedig a szándékot a fenyegetés igázza le, és valójában egy természetes ösztön az, ami a fenyegető veszély elkerülésére ösztönöz (Chauveau–Hélie: im. 594–595). Bármiképp legyen is, a lényeg az, hogy ezen okok az elkövető szándékát, így a bűncselekmény megvalósulását zárják ki.

Összegezve, mentességről akkor lehetett szó, ha az adott körülmény csupán csökkentette a büntetendőséget, de magát a büntettet nem tüntette el, azonban ha e körülmény lerombolta a büntettet, jogellenességet kizáró okkal állunk szemben. Az első esetben megvalósul a bűncselekmény, a másodikban nem. Chauveau és Hélie azonban felhívta a figyelmet arra, hogy néha egy adott körülmény megítélése nem egyszerű, így például ha a gyermek felismerési képesség nélkül cselekszik, akkor, mivel nem beszélhetünk bűnös szándékról, jogellenességet kizáró ok írható a javára, ellenben ha felismerési képességgel rendelkezik, csupán mentesség.

Mindezeket az alábbi táblázat szemlélteti:

CHAUVEAU ÉS HÉLIE BŰNCSELEKMÉNYTANA

Bűncselekmény			
	Büntett	Vétség	Kihágás
Elemei	(Tényállászerű) cselekmény	(Tényállászerű) cselekmény	(Tényállászerű) cselekmény
	Szándék	Szándék	

Felelősségi rendszer			
	Enyhítő körülmény	Tulajdonképpeni mentesség	Jogellenességet kizáró okok
Esetei	A törvény nem szabályozza.	A törvény szabályozza, lehet: – általános: például fiatalkor, részegség. – speciális: például emberölés esetén a provokáció.	A törvény szabályozza, lehet: – általános: a) örültség b) kényszer – speciális: pl. emberölés esetén a jogos önvédelem
Hatása	Az elkövető bűnösségét vagy a cselekmény büntetendőségét csökkenti, de nem érinti a bűncselekmény megvalósulását, bármely büntetetre vagy vétségre vonatkozhat.	A bűncselekmény megvalósul, a beszámíthatóságot nem zárja ki teljesen, hanem azt vagy csökkenti, vagy részben törli el, és csak a büntetést csökkenti. Vonatkozhat büntetetre, vétségre és kihágásra is.	Kizárják a bűnös szándékot, így nem valósul meg büntett vagy vétség, az elkövető nem büntethető.

2.3. Chauveau és Hélie részességtana

2.3.1. A bűncselekmény elkövetőinek felosztása

A következőkben a felvázolt rendszerben igyekszem elemezni a két szerző részességről vallott nézeteit. A részességi fejezetet négy részre osztva, előbb a részesség általános szabályait tekintik át, e részen belül került ismertetésre az általuk javasolt rendszer, majd a törvény rendelkezéseit mutatják be. Ezt követően a törvényi szabályok gyakorlat általi alkalmazását ismertetik, végül a bűnelkövetők és a bűncselekményből származó dolgok elrejtőivel foglalkoznak. Témánk szempontjából a saját rendszerük ismertetése voltaképp a meghatározó. E tekintetben a legfontosabb jellemzőjük az ACP szigorú parifikációs szabályával való szembehelyezkedés, amely a bűncselekmény összes elkövetőjét azonos büntetéssel rendelte büntetni (59. cikk). Chauveau és Hélie legfőképp az igazságosság elvére, de ezen túlmenően társadalmi, illetve kriminálpolitikai érdekekre is alapítva azt állította követelményül, hogy a különböző fokban bűnös elkövetők között különbséget kell tenni. Így az igazságosság elvének megfelelően a bűncselekményben közreműködőket két fő csoportra osztották: főközreműködőkre, azaz bűnszerzőkre (*les auteurs*), és mellékes közreműködőkre, azaz segédekre (*les complices*). A törvényi rendelkezések bemutatásánál ugyanezen kategóriák alatt a tettest és a részest értettük. Ezért itt kell felhívni a figyelmet egy fontos terminológiai problémára. Kibúdulásként azt kell megjegyezni, hogy a 19. században Tittmann nyomán (Carrara: 1878, 287–288), illetve főként német hatásra az elkövetőket előszeretettel osztották bűnszerzőkre (Urheber) és segédekre, az előbbieket alatt összefoglalva a tulajdonképpeni tettest és a felbujtót. Bár később a német Mittermaier, az olasz Carrara (im. 287–288), és Csemegei Károly (Edvi Illés–Gyomai: 1904, 139) majd Wlassics Gyula (Wlassics: 1885, 6) is felhívta a figyelmet e kategória problémáira, Chauveau és Hélie még a bűnszerzőség tanának hatása alatt írta művét. Ebből adódik az a terminológiai probléma, amelyre az előbb utaltam. Az ACP (és később az új Code pénal is), illetve a francia büntetőjogi irodalom az elkövetők megjelölésére az „auteur” és a „complice” kifejezéseket használták. Az utóbbi általános értelemben „részest”-t, de más vonatkozásban „segéd”-et jelent, az előbbi pedig egyaránt jelenthet „(bűn)szerző”-t és „tettes”-t. A Code

pénal 59. cikke a „complice”-t az „auteur”-rel azonosan rendelte büntetni. A következő cikk azonban „comme complices” büntette a felbujtókat és a bűnségeket. A törvény szövegében tehát a „auteur” kifejezés a tulajdonképpeni tettet, a „complice” pedig a részeseket – mint felbujtókat és segédeket – jelenti. Chauveau és Hélie viszont a törvénytől eltérő rendszert épített fel, s ebben főközreműködőnek az „auteurs”-t tekintette, amely kategória tartalmilag a tettesre és a felbujtóra vonatkozik. Ezzel szemben a „complice”, mint mellékes közreműködő, a tulajdonképpeni segédi kategóriára redukálódik. Ennek megfelelően a szerzők az elkövetőket – terminológiailag is – bűnszerzőkre és segédekre osztották.

A két fő kategória elhatárolására az ún. *okozatossági teóriát* alkalmazzák, melynek lényege, hogy bűnszerzőnek az minősül, aki a bűncselekménynek az okát vagy egyik okát szolgáltatja, segédnek pedig, aki ezeknek anélkül nyújtott segítséget, hogy a bűncselekmény elkövetésére meghatározó befolyást gyakorolt volna.

Összegezve, a bűnszerzők közé azokat javasolták sorolni, akik

- a) a hatalmuk alatt állónak parancsot adnak a bűncselekmény elkövetésére,
- b) ajándék, ígéret vagy fenyegetés segítségével bujtanak fel mászt a bűncselekmény elkövetésére,
- c) bármely azonnali és közvetlen módon működnek közre a bűncselekmény végrehajtásában.

Ezzel szemben segédnek tekintenék azokat, akik:

- a) a bűncselekményre mászt ajándék, annak ígérete vagy fenyegetés nélkül bujtanak fel,
- b) előkészítik a bűncselekmény elkövetéséhez szükséges fegyvereket és eszközöket, de nem vesznek részt a végrehajtásban,
- c) csupán közvetett vagy járulékos módon vesznek részt a bűncselekmény végrehajtásában.

Ezeztől az elkövetőktől elkülönülten kezelik, és külön bűncselekmény elkövetőinek tekintik azokat, akik

- a) menedéket nyújtanak a bűnösöknek,

b) az alapbűncselekményről tudva elrejtik a lopott dolgokat, vagy osztoznak azokon.

Az elkövetők büntetésével kapcsolatban, ami kapcsán többször illeték kritikával a törvény szigorú parifikációs megoldását, olyan megoldást javasolnak, hogy csak a bűnszerzőket fenyegetse a bűncselekményre rendelt büntetés teljes mértéke, a segédekét ezeknél enyhébb, végül a bűncselekményhez utólag járulókat egy külön bűncselekmény miatti büntetés. Véleményük szerint így a büntetés mértéke a bűncselekmény súlyához igazodna, a bűncselekmény súlya pedig az elkövető bűnösségéhez és az okozott kárhoz.

Ezzel a rendszerrel véleményük szerint be lehet sorolni mindenfajta, a korszakban általánosan ismert közreműködést, legyen az a bűncselekmény elkövetése előtti, alatti vagy utáni, e két fő részvételi és a harmadik, valójában nem részesi kategória alá.

A végrehajtás előtti közreműködés eseteinek a parancsot, megbízást, a tanácsot és a bűncselekmény előkészületében való közreműködést tekintették.

A *parancs* lényegét a hatalomban és engedelmességben látták (vö. Carrara szerint a parancs „a büntett elkövetésére adott olyan megbízás, melyet a fellebbvaló, tekintélyével való visszaélés mellett ad alantas közegének” im. 296), azaz ez a mód az ACP „hatalommal vagy tekintéllyel való visszaéléssel” fordulataival hozható kapcsolatba (60. cikk. 1. bek.) A parancsot adót bűnszerzőnek tekintették, mivel ő a közvetlen oka a bűncselekménynek. Amennyiben a parancs nem determináló hatású, vagy nem büntetendő, vagy legfeljebb megbízásnak vagy tanácsnak minősülhetett. Kiemelték azonban, hogy a parancsot végrehajtót is társ-bűnszerzőnek kell tekinteni. Azonban ha a bűncselekmény végrehajtója félelem miatti kényszer hatására cselekedett, akkor ő valójában eszköznek tekintendő, s a törvény 64. cikke szerint az ő vonatkozásában nem valósult meg bűncselekmény. Ez azonban nem érinti a parancsadó bűnszerzői felelősségét. Itt azonban ki kell emelni, hogy e felosztás eltér az elkövetők törvény általi felosztásától. A parancsadót Chauveau és Hélie bűnszerzőnek tekintette, és a parancsot

végrehajtót is. Abban az esetben, ha a végrehajtó kényszer hatása miatt nem követett el bűncselekményt, lévén azt jogellenességet kizáró okként fogták fel, a parancsadót bünszerzőként továbbra is felelősséggel tartozónak tekintették. Arról nem szóltak, hogy (közvetett) tettesként vagy felbujtóként, csupán azt rögzítették, hogy bünszerzőként.

*Megbízás*on a bűncselekmény elkövetésére való utasítás, illetve az elkövető cselekményének meghatározását szolgáló ajándék adását vagy ennek ígéretét értették (60. cikk 1. bek. vö. Carrara megbízás [mandato] azt értette, amikor „a kizárólag saját számunkra és hasznunkra szolgáló bűntett elkövetését másra bízuk”. im. 295). Ebből következően a megbízás és a parancs közötti különbséget abban látták, hogy a megbízó semmilyen hatalommal nem rendelkezik a megbízott felett, hanem ilyenkor mintegy két szabad fél „szerződik” a bűncselekmény elkövetésére. E különbség ellenére azonban végső soron arra jutottak, hogy mind a parancsadó, mind a megbízó tevékenysége lényegében ugyanolyan, mindkettő a bűncselekmény okát szolgáltatja, így mindkettőt a bünszerzők közé sorolták. Az igazságosság elvére hivatkozva minden bünszerzőt a törvény által a bűntettre rendelt büntetés egész súlyával rendeltek büntetni (Chauveau-Hélie: im. 437). A megbízás kapcsán utaltak arra, hogy amennyiben az nem lelt egyetértésre, a cselekmény csupán előkészületnek tekintendő, és így nem büntetendő, illetve itt tárgyalták az önkéntes visszalépés és a túllépés esetét is. Az előbbivel kapcsolatban a végső konklúziójuk az, hogy amennyiben a megbízó még akkor vonta vissza megbízását, amikor a bűncselekmény végrehajtása még nem kezdődött meg, a felbujtó nem felelős, mivel nincs bűncselekmény. Amennyiben a bűncselekmény mégis megvalósult, akkor, amennyiben a tettes tudomást szerzett a megbízás visszavonásáról, és ennek ellenére követte el a bűncselekményt, a részesség felbomlik, és egyedül a végrehajtó tartozik felelősséggel. Ha viszont a megbízott nem szerzett tudomást a visszavonásról, akkor a megbízó továbbra is felelős marad.

A túllépéssel kapcsolatban arra az álláspontra helyezkedtek, hogy amennyiben a kérdéses körülmény, amely a súlyosabb bűncselekményt alapozza meg, valószínűsíthető következménye a megbízásnak, akkor ezért a megbízó felel. Így például, ha a megbízás testi sértésre vonatkozott, de a sértett ennek következtében életét veszti. Azonban ha a megbízott olyan

új bűncselekményt valósít meg, amely nem tekinthető a megbízott által szándékozott bűncselekmény természetes következményének, akkor ezért a megbízó nem tartozik felelősséggel. Így például ha a megbízás személyi szabadságtól való megfosztásra irányult, a megbízót azonban a sértettet meg is öli. A megbízó ilyenkor csak a személyi szabadságtól való megfosztás miatt vonható felelősségre (Chauveau–Hélie: im. 439).

A *tanács*on annak a cselekményét értették, aki a bűncselekményre való rábírás érdekében sem hatalmát, sem ajándékot, illetve annak ígéretét nem használta fel. A tanács lényege továbbá, hogy míg a parancs és a megbízás elsősorban a parancsot adó vagy a megbízó érdekét szolgálja, addig a tanács csak annak az érdekét, akinek azt adták, azaz a bűncselekmény végrehajtójáét (vö. Carrara szerint a tanács „máshoz azon célból intézett egyenes felhívás, hogy ez kizárólag saját számára és hasznára szolgáló büntetést kövesen el”, im. 297). A tanáccsal kapcsolatban kettős korlátot támasztottak. Egyrészt elismerték Rossi azon nézetét, hogy a tanács csak akkor érdemel büntetést, ha csalárd volt, és ez szolgáltatta a bűncselekmény egyik okát (a törvény nem is tekintette részesi cselekménynek az egyszerű tanácsot!). Másrészt, a tanácsadó befolyása a bűncselekményre nem olyan súlyú, mint a parancsé vagy a megbízásé. Ennek megfelelően, amennyiben a tanács volt a bűncselekmény egyik oka, büntetést érdemel, azonban a tanácsadót nem tekintették bűnszerzőnek, és enyhébb büntetéssel javasolták büntetni (Chauveau–Hélie: im. 441).

A *bűncselekmény előkészületében való közreműködéssel* azaz a bűncselekmény előtti segítségnyújtással kapcsolatban szembeszállnak Rossival, aki társbűnszerzőnek tekintett mindenkit, aki bármily segítséget nyújt. Végeredményben arra jutottak, hogy igazságtalanság volna az álkulcsot készítőt azonosan kezelni az azt felhasználó tolvajjal, így az ilyen közreműködés valójában másodlagosnak tekintendő (Chauveau–Hélie: im. 443).

A *végrehajtás alatti közreműködéssel* kapcsolatban elvetették mind Rossi szigorú álláspontját, aki minden ilyen jellegű közreműködőt társtettesnek (társbűnszerzőnek) tekintett, mind azon álláspontot, amely szerint itt csupán mellékes közreműködésről lenne szó. Valójában a bűncselekmény közvetlen végrehajtói között is különböző fokozatokat lehet felállí-

tani, és amennyiben ezen cselekmények egyikét is a büntetendőség különböző foka jellemez, nem lehet a többivel azonosként kezelni. Kiemelték azonban, hogy lehetetlen volna minden egyes részvételi cselekményt külön vizsgálni, és megállapítani, hogy milyen jellegű volt. Ezért javasolták azt, hogy csupán két kategóriát kell megkülönböztetni, az együttműködést vagy társtettségét és a segítségnyújtást (Chauveau–Hélie: im. 445).

A *bűncselekmény elkövetése utáni közreműködéssel* kapcsolatban a törvényből kiindulva kiemelték, hogy az egyszerű segítségnyújtás nem minősül és nem is minősülhet részesi magatartásnak. A törvény az elkövetőknek utólagosan és rendszeresen nyújtott menedéket tekinti csak részesi magatartásnak, azzal az indokkal, hogy ez esetben az elkövető célja a bűncselekményt elkövetőnek az igazságszolgáltatás előli elrejtése, továbbá hogy a rendszeresség valójában a bűncselekmény elkövetése előtti bűnös szövetség fennállását közvetíti.

2.3.2. A részesség tan főbb tételei

2.3.2.1. Alapcselekmény és járulékoság

A részesség járulékoságának kérdése koránt sem problémamentes, s ennek tisztázása érdekében volt szükség a bűncselekmény-fogalmi alapok bemutatására. Mint említettem, egységes bűncselekmény-fogalmat a bűncselekmények hármasságának felosztása és a büntettek/vétségek esetén a morális elem megkövetelése, míg a kihágások kapcsán annak negligálása miatt nem lehetett alkotni. A részesség azonban csak a büntettek és a vétségek területén jöhetett szóba, ahol általánosan megkövetelték a materiális és az erkölcsi elem fennállását. A bűncselekmény miatti felelősséget Chauveau és Hélie szerint a jogellenességet kizáró okok zárják ki, tekintettel arra, hogy azok a bűnös szándékot, így a bűncselekményt eliminálják. Ezek az okok pedig általánosan az örültség és a kényszer, bizonyos bűncselekmények esetén pedig a jogos védelem, illetve a törvényi és hatósági parancs voltak.

A részesség megállapításához szükséges büntetendő alapcselekmény (*fait principal*) kérdését a törvény rendelkezéseinek gyakorlatban való

alkalmazása alatt tárgyalták. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne talál-nánk részükről értékelő momentumokat e címszó alatt is. A fő problémát e helyütt az jelenti, hogy a részesség (*complicité*) kifejezést itt nem az ál-taluk korábban alkalmazott jelentéstartalommal ruházták fel, hanem azt a törvény szerinti értelemben használták, és a tág értelemben vett részes-séget értették rajta. A részesség alá eszerint a felbujtó, az utasítást adó és a bűnsegéd tartozik (Mint láttuk, a törvény szerinti felbujtót és a végrehaj-tásban közreműködőt a bűnszerzők köré sorolták.). Éppen ezért kü-lönösen nehéz a részesség járulékoságának kérdésére adott válaszukat feltárni. Korábban a parancs esetén láttuk, hogy a saját rendszerükben amennyiben a parancsot végrehajtó (aki egyébként bűnszerzőnek minő-sülne) nem valósít meg bűncselekményt a törvény 64. cikkére tekintettel, a parancsadó továbbra is bűnszerzőként tartozik felelősséggel. Azt nem részletezik azonban, hogy a bűnszerzői minőség a (közvetett) tettesi vagy a felbujtói minőségen alapul-e.

Az alapcselekmény kérdését tehát kifejezetten a törvényi rendszer gyakorlati alkalmazása keretében tárgyalják, s a törvénynek megfelelően a „complice” fogalmát tág értelemben, a felbujtóra, bűnsegédekre kiterjedően használják. A részesség megvalósulásával kapcsolatban azt állították követelményül, hogy legyen egy főcselekmény (*fait principal*), amelyhez a részesség kapcsolódhat.

E főcselekményt megszünteti, s így kizárja a részesség fennállását a cselekmény közkegyelemben részesülése (Chauveau-Hélie: im. 469), s szintén nem valósul meg a szükséges alapcselekmény az öngyilkosság esetén sem.

A tettes személyéhez kapcsolódó mentességi okok, amelyek, mint lát-tuk, nem zárják ki a bűncselekmény megvalósulását, nem érintik a részes részeskénti felelősségét. Ezt azzal indokolták, hogy az anyagi cselekmény ennek ellenére fennmarad. Szintén nem érintik a részesség fennállását, ha a tettes ismeretlen, meghalt, vagy szökésben van.

Problémás volt azonban annak megítélése, ha a tettetést nem nyilvánították bűnösnek. E helyütt tettek egy fontos megkülönböztetést, amelynek alapja az tettes felmentését eredményező két különböző aktus. A felmen-tésnek korábban két esetét különböztették meg: az ún. *acquittementot*,

amely a büntetőjogi felelősség kizártsága esetén jött szóba, és az ún. *absolution*, amely esetben az elkövető büntetőjogi felelőssége érintetlen maradt, azonban a büntetés alól mentesült. Az előbbi tehát a büntetőjogi felelősség alól mentesít, az utóbbi pedig a büntetés alól (Stefani–Levasseur–Bouloc: im. 294).

A tettes felmentése (*acquittement*) esetén, ha ez a tettes jóhiszeműségén vagy a bűncselekményről való tudomása hiányán alapult, s amikor a tettes lényegileg eszköznek tekinthető, a szerzők szerint e tisztán személyes kiváltság miatti kedvezmény nem írható a részes javára. A részes tehát továbbra is és részesként tartozik felelősséggel, s ennek indoka, hogy a bűncselekmény (objektív) tényállási eleme nem tűnik el (Chauveau–Hélie: im. 472). Ezen álláspontjuk alátámasztásul hivatkoznak a Semmítőszék egy ítéletére is, melynek lényege, hogy a bíróság megteheti azt, hogy a tettet nem nyilvánítja bűnösnek, a részt az azonban igen (Cass., 8 vend. An VIII. in: Chauveau–Hélie: im. 473).

Amennyiben viszont a tettes felmentését (*acquittement*) az indokolja, hogy nem valósul meg büntett vagy vétség, akkor nem állhat fenn részeség sem. E helyütt azt a példát idézik, amely szerint a hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítást csak hivatalos személy követheti el, s ha a tettes nem hivatalos személy, akkor a bűncselekmény nem valósul meg, s így nem lehet szó részeségről sem (Cass., 3 sept. 1863. In: Chauveau–Hélie: im. 473). Azaz itt tulajdonképpen a tényállásszerűség hiányáról van szó.

A mentesülés (*absolution*) esetén is alkalmazták e megkülönböztetést. Így amennyiben az elkövető gyermeket bűjt fel emberölésre, a részes nem húzhat hasznot ez utóbbi büntetés alóli mentesüléséből, továbbá amennyiben a tettes azért nem sújtható büntetéssel, mert csupán gondatlanul cselekedett, ez sem érinti az ártó szándékkal közreműködő részes részesként történő büntetéssel sújtását. Azonban ha a cselekmény nem törvény által büntetni rendelt, akkor nem valósul meg tettesi alapcselekmény, így részeség sem.

A vizsgálat szempontjából problémát a jogellenesség kérdése, illetve a jogellenességet kizáró okok (*fait justificatif*) értelmezése jelent. A kérdés az, hogy a „*fait justificatif*” Chauveau és Hélie rendszerében tartalmilag is jogellenességet kizáró okot jelentett-e. A szerzők ezen va-

lójában a kényszert, az őrülséget, és a jogos védelmet, illetve a törvényi és hatósági parancsot értették, s csupán a parancs esetén utaltak arra, hogy a végrehajtó kényszer és a fenyegetés alatt állása (ami kizárja a bűncselekményt az ő vonatkozásában) nem érinti a parancsadó bűnszerzői felelősségét. Bár a későbbi francia jogtudomány a fajt justificatíot egyértelműen olyan felelősséget kizáró oknak tekintette, amely a cselekmény büntetendőségét zárja ki, Chauveau és Hélie ezzel szemben olyan oknak, amely nem a cselekmény büntetendőségét, hanem az elkövető bűnösségét zárja ki (Vö. Chauveau–Hélie 1887: 498., illetve IV. kötet, 187). Az ő rendszerükben tehát ezen okok, bár formailag jogellenességet kizáró okokként szerepelnek, valójában bűnösséget kizáró okként is értelmezhetők.

Ez a megállapítás rendkívül fontos lehet abban, hogy a szerzők tanait elhelyezzük a részesség járulékoságára kialakult elméletek egyikében. Mindebből ugyanis az következik, hogy Chauveau és Hélie részességta-
na az ún. *minimális járulékoságra* épül: a részesség fennállásához olyan büntetendő tettesi alapcselekményt követelnek meg, amelynél csupán a bűncselekmény objektív tényállásszerűsége a szükséges elem. Azonban nem maradhat figyelmen kívül az alábbiakban részletesen bemutatásra kerülő minősítő körülmények kérdésével kapcsolatos megállapításuk, melynek értelmében a tettes cselekményéhez kapcsolódó minősítő körülmény szükségképpen kihat a részes cselekményének a minősítésére. Ez ugyanis az ún. *hiperjárulékoság* érvényesítését alapozza meg. Végeredményben arról van tehát szó, hogy a részesi cselekmény járulékoságának alsó korlátja a tettesi cselekmény objektív tényállásszerűsége, felső korlátja pedig a tettesi cselekmény minősítése.

2.3.2.2. A részesi magatartás mint tevékenység

A második fontos jellemző, hogy a részességet csak ún. tevése magatartás által ismerték el. Ebből következően a nemtevést vagy a bűncselekmény le nem leplezését nem tekintették részesi magatartásnak. Ennek oka az, hogy a nemtevést vagy a le nem leplezés nem segíti, és nem idézi elő a bűncselekmény elkövetését. Kiemelték azonban, hogy e magatartások lehetnek büntetendők, de csak *sui generis* tettesi bűncselekményként. Ebből

következően Chauveau és Hélie nem ismerte, illetve nem fogadta el az ún. mulasztásos bűnsegély teóriáját.

2.3.2.3. Az eredményesség követelménye

További követelményül támasztották, tulajdonképpen a törvényre alapozva, hogy a felbujtás csak akkor büntetendő, amennyiben eredményes. Ha ez a feltétel nem valósul meg, a cselekmény vagy pusztán előkészületi magatartásnak minősül, vagy sui generis bűncselekményként válhat büntetendővé.

Az önkéntes visszalépés kérdéséről a megbízás bemutatása kapcsán volt szó.

2.3.2.4. A minősítő és személyes körülmények kérdése

Talán legfontosabb megállapításaik a minősítő és a személyes körülmények kérdésével kapcsolatban merülnek föl, mivel talán itt szálltak szembe legélesebben a törvény szellemével, az igazságosság elvére hivatkozva. A francia törvény nem rendelkezett kifejezetten a személyes körülmények kérdéséről, így ezt a joggyakorlat a szigorú parifikációt előíró 59. cikket alapul véve próbálta megoldani. Az elméleti igényű szerzők, így Chauveau és Hélie is, különböző kategóriákat állítottak fel az ún. különleges körülményeken belül. Így megkülönböztették egyrészt a büntetben rejlő súlyosító körülményeket, s a kizárólag a tettes személyes súlyosító körülményeit. E két kategóriát azonban eltérően ítélték meg a büntetés tekintetében, szembehelyezkedve ezzel a törvény szigorú asszimilációs elvével és az arra épülő joggyakorlattal. A tethoz kapcsolódó minősítő körülmények tekintetében a törvény szövegéhez hűen azt az álláspontot fogadták el, hogy ezek akkor is érintik a részesek felelősségét, ha nem is tudnak róluk. Csupán azt követelték meg, hogy tudjanak arról, hogy a tettes bűncselekményében működnek közre, a tettesi cselekmény minden körülményéről való tudomást azonban nem. A személyes körülmények tekintetében viszont eltávolodtak a törvény szigorú szövegétől és az azt érvényesítő gyakorlattól. Ez utóbbi ugyanis a törvény szövegére támasz-

ková minden esetben felelőssé tette a részeseket a súlyosító (minősítő) körülményekért, akár személyes jellegű az, akár nem. Chauveau és Hélie azonban arra hívták fel a figyelmet, hogy a tettes személyes körülményeiért, mint például az atyai, gyámi minőség, a részes nem tartozhat felelősséggel, mivel igazságtalan volna valakit olyan kötelezettség megszegéséért felelősségre vonni, amely nem terhelte. Végeredményben arra jutottak, hogy nem lehet a törvény szövegét szó szerint értelmezni. A törvény a részeseket csupán úgy akarta tekinteni, mintha tettesek lettek volna (és nem úgy, mintha ők lettek volna a tettesek, ami azt eredményezné, hogy a részesek szükségképpen azt a büntetést érdemlik, ami a tettest éri), ebből következően a részeseknek nem kell felelniük a tettes személyes minőségéből eredő minősítő körülményekért. Ez lényegében az ún. *le système de l'emprunt absolu de la criminalité* elvének az érvényesítését jelenti. Ugyanis, amennyiben a tettes cselekményének a büntetendősége súlyosbodik, ez a részes felelősségére is kihat, mivel a részes a tettes cselekményétől nyeri a büntetendőségét. A tettes felelősségét személyileg érintő körülmény viszont, ami tehát nem a cselekmény büntetendőségét érinti, nem hat ki a részes felelősségére, tekintve, hogy a részes csupán a tettesi cselekmény büntetendőségét kölcsönzi. Ami újdonság Chauveau és Hélie rendszerében, az az, hogy a részes személyes minősítő körülményét magánál a részesnél figyelembe veendőnek tekintették. Ezt korábban és később sem ismerték el jó ideig (Garçon: im. 174).

Zárógondolatok

Chauveau és Hélie fő művét, s azon belül is bűncselekmény- és részeségtanát a kettősség jellemzi. Ez abból adódhat, hogy elméleti igényrel, sokszor filozofikus szemszögből próbálták megközelíteni a büntetőjogi intézményekkel kapcsolatos kérdéseket, azonban mindketten gyakorlati szakemberek, jogalkalmazók voltak. A büntetőjog eredetére, alapjára vonatkozó elméletük természetjogi elemeket is tartalmaz, azonban a büntetőjog értelmezése témakörben erőteljesen ragaszkodnak a nullum crimen, nulla poena sine lege, illetve a bíró szigorú törvényszöveghez kötésének elvéhez. A természetjogias szemlélet húzódik meg amögött, hogy számos esetben az igazságosság eszméjére hivatkozva igyekeztek eltávolodni

a törvény rendelkezéseitől, azonban emellett magának a törvény szövegének magyarázatát is nyújtják. E kettősség figyelhető meg az elkövetők törvénytől elszakadó felosztásában, ahol az elkövetőket a törvény kategóriáitól eltérően bűnszerzőkre és segédekre osztották. Ez a fajta felosztás, bár szerintük az igazságosság követelményén alapul, valójában bizonyos fokú elmaradottságot jelez. A bűnszerzőség tanát a kortárs jogtudósok ugyanis már kritikával illették.

Mindezek azonban nem változtatnak azon a tényen, hogy rendkívül alaposan dolgozták fel a 19. század közepi francia büntetőjogot, bemutatva az egyes jogintézmények történeti előzményeit, a különböző jogrendszerek megoldásait. Ezen túl számos olyan haladó eszmét vetettek fel, amelyek később nyertek elfogadást. Nemzetközi, így hazai idézettségüket tekintve méltán tekinthető a *Théorie du Code pénal* a 19. századi francia büntetőjogi irodalom egyik legjelentősebb alkotásának.

Mészáros Ádám

JEGYZETEK

¹ A részességről szóló fejezet egyes részeinek magyar fordítása megtalálható Wlassics Gyula elkövetőkről szóló monográfiájában (*A bűnkíséret és a bevezített bűncselekmény. A tettesség és részesség tana*. Budapest, MTA, 1885), Csemegi Károly interpretációjában az 1878. évi V. törvénycikk anyaggyűjteményében (Lőw Tóbiás (szerk.): *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről és teljes anyaggyűjteménye*. Budapest, Pesti Könyvnyomda Rt., 1880), illetve Angyal Pál műveiben (például: *A személyes tulajdonságok és körülmények tana*. Budapest, Singer és Wolfner kiadása, 1902). E fordítások, tekintettel arra, hogy tulajdonképpen kortársakról van szó, jobban visszaadják az eredeti szöveg hangulatát. Ezért ahol van rá lehetőség, ezeket is idézem. A felvezető mondat Wlassics fordításában a következőképp hangzik: „A részesség elmélete egyike a büntetőtörvénykönyv legtovisebb tárgyainak.” Lásd: Wlassics Gyula: im. 15. Ugyanez Csemegi szerint: „A complicitás teoriája egyike a büntető törvénykönyv legtovisebb tárgyainak, mely egyszersmind a legélénkebben ösztönözte a criminalistákat az elmélkedésre. Egy roppant probléma vár még megoldásra: a büntetések fokozatos megállapítása az ugyanazon bűntett elkövetésében részes személyek ellen, azon arány szerint, a melyben mindegyik a bűntett létrehozatalára közreműködött.” Lásd Lőw Tóbiás (szerk.): im. 448.

² A „justice absolue” tulajdonképpen az erkölcsi törvény elsődleges érvényesítését jelenti a büntetőjogban, kizárva minden hasznossági elvet. Lásd bővebben Bouzat, Pierre – Pinatel, Jean: *Traité de droit pénal et de criminologie*. Tome I. Paris, Dalloz, 1963. 47.

³ „Segítséggel és tanáccsal”.

⁴ „Aki lopásra adott tanácsot, nem kell elfogni, csak ha tanácsát kivitelezte”.

^v „Aki lopásra csak tanácsot adott és arra bujtogatott, nem vádolható lopással”.

^{vi} Más terminológiát alkalmazva: a bűnszerzőket és a segédeket.

^{vii} Az angol büntetőjogban érvényesülő részességi elméletek áttekintésére lásd: Ashworth, Andrew: *Principles of criminal law*. Second edition. Oxford, Clarendon Press. 1995. 409–441.

^{viii} „...les auteurs principaux, les complices, l'accessoires.”

^{ix} E helyütt tehát az „auteurs principaux” kifejezés a tettest jelenti, a „complice” pedig a felbujtót és a bűnségedet.

^x Mivel a brazil törvény az „auteurs” kifejezés alatt tulajdonképpen a tettest és az ún. közvetett tettest érti, ezért itt is helyesebb e kifejezést tettesnek fordítani, és nem bűnszerzőnek. Ennek megfelelően a „complice” itt részesi értelemben szerepel.

^{xi} „Les recéleurs”. A francia jogi terminológia egy kifejezés alatt egyesíti a bűncselekmény elkövetőinek, illetve a bűncselekményből származó dolgoknak az elrejtését, illetve elrejtőit. Más vonatkozásban az orgazdaság és a személyi bűnpártolás eseteit.

^{xii} A 19. századi olasz büntetőjog részességi rendszerét lásd: Carrara, Francesco: *A büntető jogtudomány programja*. I. kötet. Budapest, MTA, 1878. 285-340.

^{xiii} Belgiumban ma is az 1867. június 8-i büntető törvénykönyv van – módosításokkal – hatályban. Ennek a részességre vonatkozó – változatlan – rendelkezéseit a VII. fejezetben belül a 66–69. cikkek tartalmazzák. Lásd *Code pénal*. 5. édition. Bruxelles, Bruylant, 2003. 156–157. (A vonatkozó büntetőjogi jogszabályokat összegyűjtötte: Beernaert, Marie-Aude, Tulkens, Françoise és Vandermeersch, Damien.)

^{xiv} Az „auteur” és „complice” kifejezések ez esetben, tartalmukra tekintettel, bűnszerzői és ségedi értelemben szerepelnek.

^{xv} Ezt az elkövetői kategóriát a 19. században az ún. fősegéd elnevezés alatt ismerték. Az 1843. évi magyar büntetőjogi törvényjavaslat is ismerte, és azt a bűnségedet értette alatta, aki segítsége nélkül a bűntettet nem lehetett volna elkövetni (70. §). A javaslat az elkövetők büntetése tekintetében alapvetően a differenciált büntetési elvet érvényesítette, azaz a tettest és a felbujtót azonos büntetési tételkeret alá vonta, a bűnségedet azonban ezeknél kisebb büntetéssel fenyegette (53. § illetve 69. §). Ez alól az egyedüli kivétel a fősegéd esete volt, amely a tettesi bűncselekmény egész súlyával volt büntetendő (70. §). Megjegyezendő továbbá, hogy nemcsak az idézett olasz, de a belga Btk. is ismerte a fősegédi kört, bár nem nevesítette, és a bűnszerzők között helyezte el, azaz velük azonosan rendelte büntetni. Lásd 66. cikk 2. bek.

^{xvi} Németországban napjainkban is ugyanez a szabály érvényesül, lásd StGB 26.–27. §§-it. In: *Strafgesetzbuch*. 38. Auflage. Deutscher Taschenbuch Verlag. München, 2002. 20. A részességről szóló német elméleteket lásd: korábban: Mez-

ger, Edmund: *Strafrecht*. München und Leipzig, Verlag von Duncker & Humboldt, 1931. 410–455. Napjainkban pedig: Gropp, Walter: *Strafrecht*. Allgemeiner Teil. 2. Auflage. Springer, 2001. 325–379.

^{xvii} Csemegi fordításában: „Ha a törvények szigorúbban büntetnék a bűntett végrehajtóit, mint a bűntársakat, sokkal nehezebben találnának a bűntett kigondolói oly emberre, a ki azt végrehajtaná, mert ez utóbbi többet veszélyeztetne, mint amaz, minthogy büntetése súlyosabb a felbujtóénál. Lásd: Lőw Tóbiás (szerk.): im. 482. Madarász Imre pedig ekként fordította az idézett részt: „Amikor több ember egyesül bizonyos kockázatban, minél nagyobb lesz az, annál inkább törekednek arra, hogy mindenki számára egyenlő legyen; nehezebb lesz tehát olyat találni, aki szívesen lesz végrehajtó, nagyobb kockázatot vállalva a többi bűntársnál.” Lásd Cesare Beccaria: *A bűnökről és a büntetésekről*. (ford. Madarász Imre). Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 1998. 58.

^{xviii} Rossi, Pellegrino Luigi Odoardo (1787-): grófi származású neves olasz büntetőjogász. Előbb büntetőjogot (1812, Bologna) majd római jogot oktatott (1819, Genf), de jelentős sikereket ért el az alkotmányjog területén is (ő volt az 1832-es alkotmánytervezet kidolgozója). Több kitüntető cím mellett a párizsi jogakadémia tanára (1834). Főbb munkái: *Traité du droit pénal* (Párizs, 1829), *Traité de droit constitutionnel française* (Párizs, 1836).

^{xix} „Immédiate ou secondaire”

^{xx} Wlassics fordításában: „A gondolattól, szótól távol áll – úgymond – a tett. A szó meggondolatlanul, könnyelműen ki van ejtve, és a tett csak lassú léptekkel követi a szavat”. In. Wlassics Gyula: im. 138.

^{xxi} Csemegi fordításában: „...hogya a tettes, a ki arany vagy ígéretek által félrevezetve, a bűntett végrehajtására vállalkozik, nagyobb merészséget és szemtelenebb romlottságot tanusít, mint maga a felbujtó, a ki talán a szenvedély hatása alatt cselekszik. Ez utóbbi előtt bizonytalan és zavart a határ, mely a bűnös tervet magától a bűntettől elválasztja: ötet illetőleg minden csupán szóbeli nyilatkozatára szorítkozik. Ellenben a tettes már azért is bűnös, mert a felhívásra beleegyezését adta, és mégis – csupán a végrehajtási cselekmények miatt büntettetik. És minthogy az eszme megfogalmazásától annak végrehajtásáig, a szótól a cselekvésig igen messze út van: a szó gondatlan és könnyű, míg a cselekmény csak hosszú léptekkel követi azt, s megfontolással halad, mielőtt végrehajthatná.” Lőw Tóbiás (szerk.): im. 482.

^{xxii} Bár a szerzők itt a „complice” kifejezést használják, ami az eddigiekből kitűnően részest vagy segédet jelent, ehelyütt értelemszerűen a tettesre gondoltak.

^{xxiii} „Par aide et assistance”.

^{xxiv} A bűncselekményre parancsot adó tulajdonképpen közvetett tettesnek tekinthető.

xxv „A lex Aquilia arról szól, aki parancsot adott, amennyiben volt jogköre a parancs kiadására. Hogyha ezzel nem rendelkezett, azzal van dolgunk, aki tette.”

xxvi „Ha akár a (rabszolgatartó) úrnak, vagy ilyenek helyettesének, mint például gondnokoknak vagy gyámoknak, felügyelőknek.”

xxvii „Nem feltételezhető akaratlagosság olyanról, aki atyja vagy ura parancsának engedelmeskedik.”

xxviii Carmignani, Giovanni Alessandro Francesco (1768-1847): neves olasz büntetőjogász, a pisai egyetem tanára, Fő művei: *Teoria delle leggi della sicurezza sociale*. I–IV. Pisa, 1831; illetve *Juris criminalis elementa*. 1807.

xix Muryart de Vouglans, Pierre-François (1713-1791): Az egyik leghíresebb XVIII. századi büntetőjogász, fő műve: *Institutes au droit criminel*. Paris, 1757.

xxx Legraverand, Jean-Marie-Emmanuel: 19. sz. közepi belga jogtudós. Fő műve: *Traité de la législation criminelle en France*.

xxxi „Látszólag tanácsot ad, aki meggyőz, valamire rávesz vagy felkészít valakit.”

xxxii „A tanács tekintettel van a vétkes előnyére és hasznára, valamint a megbízó megbízására.”

xxxiii „Akinél lehetősége volt valaminek a megakadályozására, és nem tette, el kell fogni, viszont nem követ el bűnt, aki nem tud valamit megakadályozni [képességénél fogva].”

xxxiv Rossinak a társtettségéről alkotott felfogását lásd bővebben: Wlassics Gyula: im. 140–141.

xxxv „Une peine secondaire”. A francia büntetőjog a büntetéseket két nagy csoportra osztja: főbüntetésekre („*les peines principales*”) és mellékbüntetésekre („*les peines secondaires*”). Ez utóbbi kategória alá korábban két alcsoport tartozott: a tulajdonképpeni értelemben vett mellékbüntetések („*les peines complémentaires*”), és az új Code pénal hatályba lépésével megszűnt, ún. járulékos büntetések („*les peines accessoires*”). Ez utóbbiakat azért nevezték járulékosnak, mivel kötelező velejárási voltak a főbüntetésnek, a bírónak nem is kellett kifejezetten említene az ítéletben. Lásd: Teillot, Line – Urbansky, Pascale: *Droit pénal général*. Bréal, 2002. 147. Ilyen volt korábban az rendelkezés, amely az ún. polgárjogi halált („*la mort civile*”) írta elő bizonyos bűncselekmények elkövetése esetén.

xxxvi Vö. 276. szakasz!

xxxvii „La coopération et l’assistance.” E két kategória a szerzők felfogása értelmében a bűnszerzői és a segédi kört jelenti.

xxxviii „Nem vétkes lopásban, aki a menekülőnek utat mutat.”

xxxix „Azokra, akik azzal, hogy eltitkolták valaki más bűnének az elkövetőit, s az elkövető vagy elkövetendő bűnének részesévé váltak, ugyanaz a büntetés vár, mint az elkövetőkre.”

xl „A büntetben a megbízás megerősítésnek (helybenhagyásnak) számít”.

^{xli} Az „auteur” vagy „auteur principal” kifejezést tehát Chauveau és Hélie a saját részesség-tanukban bünszerző értelemben használják, míg a „complice”-t segédi értelemben.

^{xlii} Az enyhítő körülmények rendszere 1994-ig, az új Code pénal hatálybalépéséig érvényesült. Ezt azonban több kritika érte, mivel eszerint egyrészt a bíró nem szabhatta ki a büntetési tétel felső határát, és köteles volt egy fokkal lejjebb szállítani a büntetést. Másrészt viszont az életfogytig tartó szabadságvesztés alatti következő büntetés a húsz évig tartó szabadságvesztés volt, s előfordult, hogy bár az esküdtszék úgy gondolta, hogy az elkövető nem szolgált rá az életfogytig tartó büntetésre, azonban kevésnek találta a húsz évig tartó szabadságvesztést is, s ezért eltekintett az enyhítő körülmények figyelembevételétől. Lásd Teillot–Ur-bansky: im. 198.

^{xliii} A Code pénal részességre vonatkozó szabályai a következők voltak:

Art. 59: Les complices d'un crime ou d'un délit seront punis de la même peine que les auteurs mêmes de ce crime ou de ce délit, sauf les cas où la loi en aurait disposé autrement. *[A büntett vagy vétség részesei ugyanazzal a büntetéssel büntetendők, mint az adott büntett vagy vétség tettesei, kivéve, ha a törvény eltérően rendelkezik.]*

Art. 60: Seront punis comme complices d'une action qualifiée crime ou délit, ceux qui, par dons, promesses, menaces, abus d'autorité ou de pouvoir, machinations ou artifices coupables, auront provoqué à cette action ou donné des instructions pour la commettre. *[A büntett vagy vétség részeseiként büntetendők, akik ajándékkal, ígérettel, fenyegetéssel, hatalommal vagy tekintéllyel való visszaéléssel, bűnös mesterkedéssel vagy fondorlattal mást e büntett vagy vétség elkövetésére bujtanak fel, illetve az elkövetéshez utasításokat adnak.]*

Ceux qui auront procuré des armes, des instruments, ou tout autre moyen qui aura servi à l'action, sachant qu'ils devaient y servir *[A kik fegyvereket, eszközöket vagy a bűncselekmény elkövetéshez bármely más dolgot szolgáltatnak, amennyiben tudnak arról, hogy ezeket bűncselekmény elkövetésére fogják használni.]*

Ceux qui auront, avec connaissance, aidé ou assisté l'auteur ou les auteurs de l'action, dans les faits qui l'auront préparée ou facilitée, ou dans ceux qui l'auront consommée, sans préjudice des peines qui seront spécialement portées par le présent code contre les auteurs de complots ou de provocations attentatoires à la sûreté de l'État, même dans le cas où le crime qui était l'objet des conspirateurs ou des provocateurs n'aurait pas été commis. *[Végül azok, akik a bűncselekmény tettesének vagy a tetteseknek tudatosan nyújtanak segítséget a bűncselekmény előkészítésében vagy megkönnyítésében, illetve a végrehajtási cselekményben, azon büntetések sérelme nélkül, amelyeket e törvény az összeesküvés vagy az állam külső*

vagy belső biztonsága elleni bűncselekményekre való felbujtás tetteseire ír elő, még abban az esetben is, ha a bűncselekményt, amire a felbujtás vagy az összeesküvés vonatkozott, nem is követték el.]

Art. 61: Ceux qui, connaissant la conduite criminelle des malfaiteurs exerçant des brigandages ou des violences contre la sûreté de l'État, la paix publique, les personnes ou les propriétés, leur fournissent habituellement logement, lieu de retraite ou de réunion, seront punis comme leurs complices. [Akik az állam, a társadalmi béke, a személyek vagy a tulajdon elleni rablást vagy erőszakot elkövetőknek rendszeresen lakást, búvóhelyet vagy gyülekezési helyet szolgáltatnak, ezek részeseiként büntetendők, amennyiben tudnak ezen elkövetők bűnös magatartásáról.]

Art 62: Ceux qui sciemment auront recélé, en tout ou en partie, des choses enlevées, détournées ou obtenues à l'aide d'un crime ou d'un délit, seront aussi punis comme complices de ce crime ou délit. [Akik a büntett vagy vétség által ellopt, kicsalt, vagy megszerzett dolgok egészét vagy egy részét erről tudva elrejtik, az alapbüntett vagy vétség részeseiként büntetendők.]

Art 63: Néanmoins la peine de mort, lorsqu'elle sera applicable aux auteurs des crimes, sera remplacée, à l'égard des recéleurs, par celle des travaux forcés à perpétuité. Dans tous les cas, les peines des travaux forcés à perpétuité ou de la déportation, lorsqu'il y aura lieu, ne pourront être prononcées contre les recéleurs qu'autant qu'il seront convaincus d'avoir eu, au temps du recélé, connaissance des circonstances auxquelles la loi attache les peines de mort, des travaux forcés à perpétuité et de la déportation; sinon ils ne subiront que la peine des travaux forcés à temps. [Amennyiben a büntett tettesére halálbüntetést kellene alkalmazni, a dolgok elrejtőire nézve ez életfogytig tartó kényszermunkára változik. Az életfogytig tartó kényszermunka vagy a száműzetés azonban, ha ennek lenne helye, mindig csak annyiban szabható ki a dolgok elrejtőjével szemben, amennyiben bizonyítást nyer, hogy az elrejtés időpontjában tudott azokról a körülményekről, amelyeket a törvény a halálbüntetéshez, az életfogytig tartó kényszermunkához, vagy a száműzetéshez megkíván; ellenkező esetben csak határozott tartamú kényszermunka szabható ki.]

^{xliv} „L'orateur du gouvernement”, Wlassics fordításában: a kormány képviselői. In: Wlassics Gyula: im. 289.

^{xlv} Itt nyilvánvalóvá válik a „complice” szó eltérő jelentése a törvényi és az elméleti rendszerben, lásd: „L'art 60 considère comme complices ceux qui, par dons, promesses [...] auront provoqué à une action qualifiée crime ou délit, ou donné des instructions pour la commettre”. Azaz a törvény a felbujtót és a bűnségédet vonja a „complice” kifejezés alá, ami tehát részességet jelent.

^{XI VI} E törvényt Csemegi akként értékelte, hogy az, lényegét illetően, csaknem valamennyi európai ország Btk.-ját meghatározta, így hazai viszonylatban az 1848. évi XVIII. t. cz. 13., illetve 33. §-ait is. Lásd: Lőw Tóbiás (szerk.): im. 166.

^{XI VII} Hazai viszonylatban is az állapítható meg, hogy hasonló esetben büntetendő volt a nem eredményes felbujtás mint sui generis előkészületi bűncselekmény. A Csemegi-kódex előkészítéskor felmerült a kérdés, hogy az ilyen cselekményeket külön törvény (lásd Franciaországban az 1819-es sajtótörvény) vagy maga a büntető törvénykönyv szabályozza-e. Végül az az álláspont győzedelmeskedett, amely a Btk. egységes szerkezetét kívánta megteremteni, illetve nem tartották szükségesnek, hogy ugyanazt a cselekményt két külön törvény szankcionálja aszerint, hogy azt sajtó útján vagy más módon követték-e el. Lásd: Lőw Tóbiás (szerk.): im. 165-166, illetve 38. E bűncselekmény tehát végül a büntető törvénykönyvben, „Az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy a hatósági közegek elleni izgatás” című fejezetben nyert szabályozást a következők szerint: „Aki valamely gyülekezeten nyilvánosan vagy aki nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által, büntett vagy vétség elkövetésére egyenesen felhív, ha a büntett vagy vétség elkövetett: mint felbújtó büntetendő. Ha pedig a felhívás eredménytelen maradt – amennyiben az a jelen törvény külön rendelkezései alá nem esik; két évig terjedhető államfogházzal és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő” (1878. évi V. t. cz. 171. §).

^{XI VIII} A 248. cikk „A fogolyszökés és a bűnelkövetők elrejtése” című fejezet alatt nyert elhelyezést, „A szökött foglyok elrejtése” címen. E cikk azokat, akik olyan személyeket rejtnek vagy rejtetnek el, akikről tudják, hogy olyan büntetett követtek el, amely testi büntetéssel büntetendő, legalább háromhavi és legfeljebb kétévi szabadságvesztéssel rendelte büntetni. A 61. és 248. cikk közti különbség tehát a szerzők szerint a következő: a 61. cikk az utólagos segítségnyújtást és a helyiség nyújtását bünteti, azaz a gonosztevők számára szolgáló búvóhelyekre akart kiterjedni, ahol ezek mindig menedékre lelnek, illetve azokat akarta büntetni, akik menedéknyújtással foglalkoznak azért, hogy részesüljenek a rablásból. Ezeket a törvény a főbüntett részeseinek tekinti és akként is bünteti. A 248. cikk abban különbözik ettől, hogy ez nem magát az elrejtést, hanem egy ettől különböző cselekményt büntet, amely nem a már elkövetett büntett részesi magatartásnak minősül, hanem külön vétségnek. Végül a 248. cikk nemcsak egy bizonyos bűncselekmény elkövetőinek elrejtőire vonatkozik, hanem a bármely bűncselekmény elkövetők elrejtőire (Chauveau–Hélie: 3. kötet, 226–227). A 248. cikk szövegét az 1945. június 25-i törvény módosította, s áthelyezte a 61. cikk alá, a 248. cikk eredeti helyébe pedig az 1948. július 7-i törvény új rendelkezést vezetett be. Lásd Garçon, Émile: *Code pénal annoté*. Paris, Sirey, 1952. 891–892.

^{XLIX} A lábjegyzetekben a bírósági döntések megjelölése során a francia hivatkozási módszert hagytam meg. A „Cass.” rövidítés a Semmíftőszék ítéletére utal, az azt követő dátum pedig az ítélet keltére.

^L Carnot, Joseph François Claude (1752–1835): Fő műve: *Commentaire sur le Code pénal*. I-II. Paris, 1823–24.

^{LII} Dalloz, Désiré (1795–1869): híres francia jogász, a Semmíftőszéknél eljáró ügyvéd, illetve királyi tanácsadó (1823), 1824-ben kezdte kiadni a *Jurisprudence Générale du Royaume*-ot. Fivérével bírósági iratok kiadására specializálódott kiadót alapított, melynek híres kiadása a *Les petits Codes DALLOZ*.

^{LIII} Itt az „avec connaissance” [tudatosan] kifejezést a „sachant que” [tudva arról, hogy] helyettesíti.

^{LIII} E bekezdés lényege, hogy a segítségnyújtás megnyilvánulhat a tettesi cselekmény előkészítésében, illetve a tettesi bűncselekmény elkövetésében. Azonban az öngyilkosságban közreműködés esetén részesi magatartás (amely itt nem büntetendő) csak az lehet, amely az öngyilkosság előkészítését segíti elő, mivel az öngyilkosság végrehajtásában való segítség már emberölésnek minősül. Továbbá a régi Code pénal nem tartalmazott rendelkezést az öngyilkosságban közreműködésről, így az öngyilkossághoz nyújtott részesi magatartás tettesi alapcselekmény hiányában nem volt büntetendő. Az 1994. március 1-jén hatályba lépett új Code pénal azonban ismeri az öngyilkosságra rábírás tényállását. A 223–13. cikk értelmében: aki más öngyilkosságra rábír, 3 évig terjedő börtönnel és 45 000 euró pénzbüntetéssel büntetendő, ha a rábírás hatására az öngyilkosságot elkövették, vagy megkísérelték. A büntetés 5 évig terjedő börtön és 75 000 euró, ha a bűncselekmény sértettje 15 év alatti személy.

^{LIV} „Ugyanúgy jónak látszott, hogy azt, aki fiának, szolgájának vagy feleségének lopás elkövetésében nyújt segítséget, lopás vádjával fogják perbe, még akkor is, ha a lopás elkövetése közben személyes kapcsolatban nem álltak”.

^{LIV} Ezek más megfogalmazásban: a büntetettben rejlő súlyosító körülmények (amelyek a büntett tényálladéknak egy részét képezik), illetve amelyek a tettesek egyikének személyében lelik forrásukat. Lásd: Wlassics: im. 287.

^{LVI} Wlassics fordításában: „Vajjon tudva vesz-e a részes valamely büntetettben részt, midőn a legszilárdabbul meg van arról győződve, hogy vétséget segít elő?”. Lásd: Wlassics: i.m. 286. p.

^{LVI} „Le défaut de connaissance partielle de certaines circonstances...” Wlassics ezt a súlyosító körülmények részletes hiányának fordította, azonban a „partielle” inkább részbenit vagy részlegest jelent. Lásd: Wlassics: im. 287.

^{LVIII} Azaz ha a minősítő körülmény a bűncselekmény része.

^{LXIX} Wlassics fordításában: „Az 59. szakasz nem vonatkozik a bűnszerzőkre, hanem a részesekre, a bűnszerzőkhöz való viszonyukra tekintettel.” Lásd: Wlassics: im. 288.

^{LX} Angyal fordításában: „Igazságtalanság lenne [...] a részest, ki hivatali kötelességét nem szegte meg úgy büntetni, mint a sikkasztó közhivatalnokot, – azt, ki a természeti érzések legszentebbike ellen nem vétett egyenlően sújtani az apayilkossal, vagy azt, ki nem volt hűtlen gazdájához ugyanolyan mérték szerint fenyíteni, mint a hűséget szegő cselédet.” Lásd Angyal Pál: im. 62.

^{LXI} A szerzők szerint tehát a részes személyes tulajdonságait a részes terhére figyelembe kellene venni!

^{LXII} „A legrosszabb az orgazdák fajtája.”

^{LXIII} „Éppen olyan bűn maga a rablás, és az, ha olyasvalaki, aki tudatában annak, hogy rablás útján szerzett dolgot birtokol, azt megtartja.”

^{LXIV} A törvény 380. cikke két fontos szabályt fektetett le. Az első bekezdés a meghatározott rokonsági kapcsolatban állók között elkövetett lopás esetében kizárta a büntetőeljárás indításának lehetőségét. Ez a megoldás korábban általánosan elfogadott volt, illetve csak a sértett fél magánindítványára volt lehetőség az eljárás megindítására. Ez utóbbi megoldást alkalmazta a Csemegi-kódex is, lásd a törvény 342. §-át. A Code pénal 380. cikkének második bekezdése szerint az első bekezdés alá tartozó személyek kivételével azok, akik a *saját hasznukra* rejtik el vagy használják a lopott dolgok egészét vagy egy részét, lopásban bűnösök. A 62. cikkből is az következik, hogy aki lopásból származó dolgot rejt el, a lopás részeseként felel. (Az 1915. május 22-i törvény megváltoztatta a 380. cikk rendelkezését annyiban, hogy az elkövető nem lopás, hanem a szintén e törvénnyel módosított 460., illetve 461. cikk szerinti orgazdaság szerint felel. A 460. cikk tényállása szó szerint megegyezett a régi 62. cikk szövegével.)

^{LXV} A „la peine infamante” szó szerint megalázó (negatív erkölcsi megítéléssel járó) büntetést jelent. Tartalmilag azonban a büntett miatti büntetést jelentette. Vö. a Code pénal 1. cikkének 3. bekezdésével, amely szerint az a bűncselekmény, amit a törvények testi vagy „megalázó” büntetéssel rendelnek büntetni, büntetnek minősül. E büntetés alá az ország területéről való kitiltás és a polgári és politikai jogoktól (közügyektől) eltiltás tartozott. (C. P. 8. cikk).

^{LXVI} A „la déportation” száműzetést és kitelepítést is jelent.

^{LXVII} Mindkét esetben az elkövető felmentéséről van szó, azonban a felmentő ítélet alapja eltérő a két esetben. Az „acquittement” lényegében a bűncselekmény hiányából való felmentést jelenti, azaz amikor a felmentés a büntetőjogi felelősség hiányán alapul. Erre Franciaországban a 64. cikk alkalmazása esetén kerülhetett sor, mely szerint nem valósul meg büntett vagy vétség, ha a vádlott a cselekmény elkövetése pillanatában kóros elmeállapotban volt, vagy ha ellenállhatatlan kényszer hatására cselekedett. Az „absolution” esetén ezzel szemben az elkövető felelőssége érintetlen maradt, s csupán a büntetés alól mentesült.

^{LXVIII} „Code d'Instruction Criminelle”

HIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE

- BOUZAT, Pierre – PINATEL, Jean: *Traité de droit pénal et de criminologie*. Tome I. Paris, Dalloz, 1963.
- CARRARA, Francesco: *A büntető jogtudomány programja*. (Ford. Beksics Gusztáv). Budapest, MTA, 1878.
- CHAUVEAU, Adolphe – Fastin Hélie: *Théorie du Code pénal*. Paris, 1887.
- EDVI Illés Károly – Gyomai Zsigmond: *Csemegi Károly művei*. Második kötet. Budapest, Franklin-társulat, 1904.
- GARÇON, Émile: *Code pénal annoté*. Paris, Sirey, 1956.
- NAGY Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest, Korona, 2004.
- PRADEL, Jean: *Droit pénal général*. Paris, Cujas, 1995.
- STEFANI, Gaston – Levasseur, Georges – Bouloc, Bernard: *Droit pénal général*. Dalloz. Paris, 1997.
- TEILLOT, Line – Urbansky Pascale: *Droit pénal général*. Bréal, 2002.
- WLASSICS Gyula: *A bűnkíséreltet és a bevégzett bűncelekmény. A tettesség és részesség tana*. Budapest, MTA, 1885.

FÜGGELÉK

Az ELTE Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszékének kiadványai

JOGTÖRTÉNETI ÉRTEKEZÉSEK

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem
Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszékének kiadványa
(alapította: Kovács Kálmán)

1. Révész Tamás: A központi állami ellenőrzés szervezetének kialakulása Magyarországon 1867 után. Budapest, 1971.
2. Buzás József: Székesfehérvár és Fejér vármegye közigazgatása az 1918–1919. évi polgári demokratikus forradalom idején. Budapest, 1971.
3. Máthé Gábor – Révész Tamás: Az esti- és levelező tagozatú oktatás fejlődése az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán (1945–1970). Budapest, 1972.
4. Rác Lajos: A polgári házasság intézményének megvalósulása Magyarországon. Budapest, 1972.
5. Buzás József: Veszprém vármegye közigazgatása az 1918–1919. évi polgári demokratikus forradalom első két hónapjában. Budapest, 1973.
6. Rechtsgeschichtliche Studien zum Zivilrecht, Studienband. (Szerk. és előszó Kovács Kálmán.) Budapest, 1974.
7. Nagyné Szegvári Katalin: A jogtörténettudomány kutatási eredményei és perspektívái a felszabadulás után (helyzetelemzés). Budapest, 1975.
8. Degré Alajos: A magyar gyámsági jog kialakulása a dualizmus korának gyámsági kódexéig. Budapest, 1977.
9. Révész T. Mihály: A sajtópolitika egyes kérdései Magyarországon a kiegyezés után. Budapest, 1977.
10. A tanács hatalom jogpolitikája 1919-ben, tanulmánykötet. (Szerk. és előszó Kovács Kálmán.) Budapest, 1979.
11. Mezey Barna: A Rákóczi szabadságharc országgyűlései. Budapest, 1981.
12. A magyar politikai és jogi gondolkodás történetéből, XVIII–XIX. század. Tanulmánykötet (Szerk. és előszó Kovács Kálmán) Budapest, 1982.
13. Az állami és jogintézmények változásai a XX. század első felében Magyarországon. Tanulmánykötet (Szerk. és előszó Kovács Kálmán.) Budapest, 1983.

14. A jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében. Tanulmánykötet. (Szerk. és előszó Kovács Kálmán.) Budapest, 1984.
15. A jogalkotás és a jogalkalmazás egyes kérdései Magyarországon, 19–20. század. Tanulmánykötet (Szerk. és előszó Kovács Kálmán.) Budapest, 1986.
16. Zu den gegenwärtigen rechtsgeschichtlichen Forschungen, Studienband. (Szerk. és előszó Kovács Kálmán – Révész T. Mihály.) Budapest, 1987.
17. Mezey Barna: A magyar polgári büntönügy kezdetei. Budapest, 1995
18. Pomogyi László: Cigánykérdés és cigányügyi igazgatás a polgári Magyarországon. Budapest, 1995
19. Hatalommegosztás és jogállamiság. Tanulmánykötet. (Szerk. Mezey Barna.) Budapest, 1998.
20. A magyar büntönügy kutatásának alapjai. Tanulmánykötet. (Szerk. Bódiné Beliznai Kinga – Mezey Barna) Budapest, 1997 (2. kiadás Budapest, 2000).
21. Strafrechtskodifikation im 18. und 19. Jahrhundert. Studienband. (Szerk. Bódiné Beliznai Kinga-Mezey Barna) Budapest, 1997.
22. Tanulmányok a magyar büntönügy történetéből. Tanulmánykötet. (Szerk. Bódiné Beliznai Kinga.) Budapest, 1998.
23. Gönczi Katalin: Magyarok az amerikai Legfelsőbb Bíróság előtt. Budapest, 2000.
24. Pomogyi László: Szegényügy és közösségi illetőség a polgári Magyarországon. Budapest, 2001.
25. Föglein Gizella: Államforma és államfői jogkör Magyarországon 1944–1949. Budapest, 2001.
26. A praxistól a kodifikációig. Csemegi Károly emlékére (1826–1899). (Szerk. Mezey Barna.) Budapest, 2001.
27. Strafrechtsgeschichte an der Grenze des nächsten Jahrtausendes. Studienband (Red. Barna Mezey.) Budapest, 2003.
28. Eckhart Ferenc emlékkönyv. (Szerk. Mezey Barna.) Budapest, 2004.
29. Hajnal Hugó: Csemegi Károly. Budapest, 2003.
30. Képes György: A tökéletesebb unió: az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya. Budapest, 2003.
31. Ünnepi tanulmányok Kovács Kálmán egyetemi tanár emlékére. (Szerk. Mezey Barna), Budapest, 2005
32. Paolo Becchi – Kurt Seelmann: Gaetano Filangieri és az európai felvilágosodás. Budapest, 2005.
33. Horváth Attila: A magyar magánjog történetének alapjai. Budapest, 2006.
34. Ladányi Andor: Törekvések, kísérletek a jogászképzés reformjára 1890–1944. Budapest 2007.

RECHTSGESCHICHTLICHE VORTRÄGE

Publikation der Rechtsgeschichtlichen Forschungsgruppe
der Ungarischen Akademie für Wissenschaften
an dem Lehrstuhl für Ungarische Rechtsgeschichte
Eötvös Loránd Universität Budapest

1. Kurt Seelmann: Hegels Versuche einer Legitimation der Strafe in seiner Rechtsphilosophie von 1820. Budapest, 1994.
2. Wolfgang Sellert: Der Beweis und die Strafzumessung im Inquisitionsprozeß. Budapest, 1994.
3. Wilhelm Brauner: Grundrechtsentwicklung in Österreich. Budapest, 1994.
4. Barna Mezey: Kerker und Arrest (Anfänge der Freiheitsstrafe in Ungarn). Budapest 1995
5. Reiner Schulze: Die Europäische Rechts- und Verfassungsgeschichte – zu den gemeinsamen Grundlagen europäischer Rechtskultur. Budapest 1995
6. Kurt Seelmann: Feuerbachs Lehre vom „psychologischen Zwang“ und ihre Entwicklung aus Vertragsmetaphern des 18. Jahrhunderts. Budapest, 1996.
7. Kinga Beliznai: Gefängniswesen in Ungarn und Siebenbürgen im 16–18. Jahrhundert (Angaben und Quellen zur Geschichte des ungarischen Gefängniswesens). Budapest, 1997.
8. Michael Köhler: Entwicklungslinien der deutschen Strafrechtsgeschichte. Budapest 1998
9. Attila Horváth: Die privatrechtliche und strafrechtliche Verantwortung in dem mittelalterlichen Ungarn. Budapest, 1998.
10. Allan F. Tatham: Parliamentary Reform 1832–1911 in England. Budapest, 1999.
11. Arnd Koch: Schwurgerichte oder Schöffengerichte? C.J.A. Mittermaier und die Laienbeteiligung im Strafverfahren. Budapest, 2002.

12. Strafrechtliche Sanktionen und Strafvollzug in der deutschen Rechtsgeschichte Die Entwicklung des Strafsystems und der Straftheorie in Europa Deutsch-ungarisches strafrechtsgeschichtliches Seminar I. Budapest, 2002.
13. Strafrechtliche Sanktionen und Strafvollzug in der ungarischen Rechtsgeschichte Die Entwicklung des Strafsystems und der Straftheorie in Europa Deutsch-ungarisches strafrechtsgeschichtliches Seminar II. Budapest, 2002.
14. Markus Hirte: Poenae et poenitentiae – Sanktionen im Recht der Kirche des Mittelalters. Budapest, 2003.
15. Werner Ogris: W. A. Mozarts Hausstandsgründung. Budapest, 2003.
16. Hoo Nam Seelmann: Recht und Kultur. Budapest, 2003.
17. Arnd Koch: Die Abschaffung der Todesstrafe in der DDR. Budapest, 2003.
18. Kurt Seelmann: Gaetano Filangieri. Budapest, 2003.
19. Elisabeth Koch: Die historische Entwicklung der Kodifikation des Privatrechts. Budapest, 2003.
20. András Karácsony: Relationship between state-, political- and legal sciences in education of law. Budapest, 2004.
21. Barna Mezey: The history of the harmonisation of law and the legal education in Hungary. Budapest, 2004.
22. Gizella Föglein: Conceptions and Ideas about National Minorities in Hungary 1945–1993. Budapest, 2004.
23. József Ruzsoly: István Csekey und die ungarische Verfassung. Budapest, 2004.
24. Attila Horváth: Rechtswissenschaft in den sowjetischen Staaten. Budapest, 2004.
25. Mária Homoki-Nagy: Die Kodifikation des ungarischen Zivilrechts im 19. Jahrhundert. Budapest, 2004.
26. András Karácsony: On legal culture. Budapest, 2004.
27. Gernot Kocher – Barna Mezey: Juristenausbildung in der österreichischen und ungarischen Geschichte. Budapest, 2004.
28. Markus Steppan: Die Grazer Juristenausbildung von 1945 bis zur Gegenwart. Budapest, 2004.
29. Harald Maihold: „Ein Schauspiel für den Pöbel“ Zur Leichnamstrafe und ihrer Überwindung in der Aufklärungsphilosophie. Budapest, 2005.
30. Barna Mezey: Vier Vorträge über den Staat in der Zeit des Rákóczi-Freiheitskampfes. Budapest, 2005.
31. Zoltán Szente: The Issue of Superiority: National versus Community Legislation. Budapest, 2005.
32. Günter Jerouschek: Skandal um Goethe? Budapest, 2005.

33. József Szalma: Haupttendenzen im ungarischen (Deliktrecht) Haftpflichtrecht. Budapest, 2005.
34. Georg Ambach: Die strafrechtliche Entwicklung der Republik Estland in der ersten Seite des zwanzigen Jahrhunderts. Budapest, 2005.
35. Gábor Máthé: Der bürgerliche Rechtsstaat in Ungarn. Budapest, 2005.
36. Paolo Becchi: Hegel und der Kodifikationsstreit in Deutschland am Anfang des 19. Jahrhunderts. Budapest, 2005.
37. Hinrich Rüping: Anwaltsgeschichte als Juristische Zeitgeschichte. Budapest, 2005.
38. Masakatsu Adachi: Entwicklung der Nationalstaaten im 19. und 20. Jahrhundert aus japanischer Sicht. Budapest, 2006.
39. Georg Steinberg: Aufklärerische Tendenzen im ungarischen Strafrecht. Budapest, 2006.
40. Viktor Illés: Die Rolle der Nationalkommissionen in der Aufstellung der Volksgerichte bis Februar 1945. Budapest, 2006.
41. Gábor Máthé: Die Bedeutung der Lehre von der Heiligen Stephanskronen für die ungarische Verfassungsentwicklung. Budapest, 2006.
42. Hinrich Rüping: Politische und rechtliche Schuld nach Systemumbrüchen in Europa des 20. Jahrhunderts. Budapest, 2006.
43. Attila Barna: Der wahre Diener des Staates – Verwaltungsreformen von Joseph II. in den ungarischen Komitaten. Budapest, 2006.
44. Attila Horváth: Geschichte des Strafrechts in Ungarn während des sowjetisch geprägten Sozialismus, mit besonderem Hinblick auf die Schauprozesse. Budapest, 2006.
45. István Stipta: Die Herausbildung und die Wirkung der deutschen Verwaltungsgerichtsbarkeit auf den ungarischen Verwaltungsrechtsschutz. Budapest, 2006.
46. Gábor Máthé: Moments of making fundamental law in the Hungarian Parliament in the dualistic era. Budapest, 2006.
47. Petronella Deres: The criminal substantial law's evaluation of crimes committed under the influence of alcohol in the criminal code's general section. Budapest, 2007.
48. Magdolna Szigeti: Die Grundrechte und deren Geltung in dem sozialistischen Ungarn. Budapest, 2007.
49. Gábor Béli: Die Verjährung (praescriptio) und die Ersitzung (usucapio) im alten ungarischen Recht. Budapest, 2007.
50. Jubiläumsband. Budapest, 2007.
51. Karl Borchart: Ungarn und Rothenburg ob der Tauber: Ein Überblick historische Kontakte. Budapest, 2007.
52. Der österreichisch-ungarische Ausgleich 1867. Budapest, 2008.

53. Tamás Nótári: Show Trials and Lawsuits in Early-Medieval Bavaria. Budapest, 2008.
54. Günter Jerouschek: „Wer Menschenblut vergießt, des Blut soll auch durch Menschen vergossen werden.“ Überlegungen zu peinlicher Strafe, Fehde und Buße im mosaischen Recht. Budapest, 2008.
55. Markus Hirte: „non iuris necessitate sed importunitate petentis“ Innozenz III. als Richter und Schlichter im Umfeld der Besetzung des Erzbistums Esztergom. Budapest, 2008.
56. Paolo Becchi: Juristische Aufklärung, deutscher Idealismus und das Problem der Legitimation der Strafe. Budapest, 2008.
57. Magdolna Szigeti: Die verfassungsrechtlichen Änderungen der politischen Wende in Ungarn. Budapest, 2008.
58. Christian Neschwara: Zwischen Staatsgründung und Anschluss: Die Entstehung der Verfassungsordnung der Republik Österreich 1918–1938. Budapest, 2008.

UNGARISCHE RECHTSHISTORIKER

Publikation der Rechtsgeschichtlichen Forschungsgruppe
der Ungarischen Akademie für Wissenschaften
an dem Lehrstuhl für Ungarische Rechtsgeschichte
Eötvös Loránd Universität Budapest

- Gábor Máthé: Die Problematik der Gewaltentrennung. Budapest, 2004.
István Stipta: Die Vertikale Gewaltentrennung. Budapest, 2005.

TANULMÁNYKÖTETEK

DIE ELEMENTE DER UNGARISCHEN VERFASSUNGSENTWICKLUNG

Studien zum Millennium

Herausgeber/Gábor Máthé, Barna Mezey

33. Deutscher Rechtshistorikertag, Jena

Budapest–Jena, 2000

MÁTHÉ, G.: *Die Lehre der Ungarischen heiligen Krone – Paraphrase*; MEZEY, B.: *Vom consuetudo zum Gesetzesrecht*; RÁCZ, L.: *Beiträge zur Entwicklung der staatsrechtlichen Beziehungen zwischen Österreich und Ungarn*; RUSZOLY, J.: *„Eine neue Verfassung für Ungarn“ Zur Einfügung der Institutionen Parlamentarismus und Volksrepräsentation In Ungarn und in dem mit ihm wiedervereinigten Siebenbürgen im Jahr 1848.*; RÉVÉSZ, T.: *Pressevergehen im ungarischen Recht der dualistischen Zeit*; NAGY SZEGVÁRI, K.: *Die Gesetzgebung bezüglich der Lage der stellungslosen Akademiker in Ungarn während der großen Wirtschaftskrise*

VON DEN STÄNDEVERSAMMLUNGEN BIS ZUM PARLAMENTARISCHEN REGIERUNGSSYSTEM IN UNGARN

Studien zur Parlamentarismusgeschichte
Herausgeber/Gábor Máthé, Barna Mezey
Budapest–Graz, 2001

BRAUNEDER, W. Vorwort; BÉLI, G.: *Die Versammlung zu Gran 1267 und die Vorereignisse deren*; KAJTÁR, I.: *Europäische Rechtskultur im ungarischen Parlament des 19. Jahrhunderts*; MÁTHÉ, G.: *Problems of codification during the Austro-Hungarian dual Monarchy*; MEZEY, B.: *Die Ausgestaltung des parlamentarischen Regierungssystems in Ungarn im Jahr 1848*; RÁCZ, L.: *Public-law pact: limitation of the supreme authority at the national assemblies of the principality of Transylvania*; RÉVÉSZ, T. M.: *Der liberalen Presserechtesetzung*; RUSZOLY, J.: *Es war das erste seiner Art in Europa*; STIPTA, I.: *Vertikale Gewaltentrennung: Die Rolle zum Verfassungsschutz der ungarischen Komitate*; SZALMA, J.: *Parlament und Zivilgesetzgebung in Ungarn*; SZIGETI, M.: *Das duale Mediensystem in Ungarn und dessen rechtliche Hintergründe*

VON DEM VORMÄRZ BIS ZUM 20. JAHRHUNDERT

Tradition und Erneuerung in der ungarischen Rechtsentwicklung
Studien zu den Reformen in den 19–20. Jahrhunderten
Herausgeber/Gábor Máthé, Barna Mezey
34. Deutscher Rechtshistorikertag, Würzburg
Würzburg–Budapest, 2002

BALOGH, E.: *Ein wenig bekannter Strafgesetzentwurf von 1829/30*; KAJTÁR, I.: *Tradition und Reform (Politische Argumentation in den Jahrzehnten des ungarischen Reformzeitalters)*; MÁTHÉ, G.: *Die Fragen der Kompetenzregelung zwischen der Verwaltung und dem Justizwesen in den ersten Jahren des Dualismus*; MEZEY, B.: *Eine spezielle Regierungsform in der ungarischen Rechtsgeschichte*; NAGY SZEGVÁRI, K.: *Feministische und Antifeministische Traditionen in Ungarn. Der Kampf um das Wahlrecht der Frauen in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts*; RÉVÉSZ, T. M.: *Erläuterungen zur ungarischen Geschichte der*

Preßpolizei; RUSZOLY, J.: *Verfassung und Volksvertretung Lajos Kossuth über die öffentlich-rechtlichen Reformen auf den Kolumnen der Pesti Hírlap (1841–1843)*; STIPTA, I.: *Der Kampf von Lajos Kossuth für das Selbstverwaltungssystem Im Jahre 1848*

VON DEN STÄNDEVERSAMMLUNGEN BIS ZU DEN MODERNEN PARLAMENTEN

Studien über die Geschichte des ungarischen Parlaments
Herausgeber/Gábor Máthé, Barna Mezey
Barcelona–Budapest, 2003

RÉVÉSZ, T. MIHÁLY: *Vorwort*; BALOGH, ELEMÉR: *Strafgesetzentwürfe als Ergebnisse der Kodifikationstätigkeit deputationum regnicolarum (1790–1830)*; MÁRIA, HOMOKI-NAGY: *Das Schicksal der zivilrechtlichen Gesetzesentwürfe der Landtage während des Reformzeitalters*; MÁTHÉ, GÁBOR: *Nationalversammlung und Rechtsgebung (1944–1949)*; MEZEY, BARNA: *Die Ständeversammlungen von Ferenc Rákóczi II. in Siebenbürgen*; RÁCZ, LAJOS: *Instruments of Governments: Royal Council and National Assembly during Middle Ages in Hungary*; RÉVÉSZ, T. MIHÁLY: *Das Parlament und die Finanzielle Kontrolle nach dem Ausgleich In Ungarn*; RUSZOLY, JÓZSEF: *Zensus und Gesellschaft Zur Frage qualificatio in den ungarischen parlamentarischen Wahlgesetzen von 1848*; STIPTA, ISTVÁN: *Die Verfassungskonzeption von Lajos Kossuth aus dem Jahre 1859, mit besonderer Hinsicht auf den Parlamentarismus*; SZABÓ, ISTVÁN: *Die Auflösung des Parlaments in der Verfassungsentwicklung Ungarns in der Zeit nach 1848*; SZENTE, ZOLTÁN: *Ständige (oder Fach-) Ausschüsse im ungarischen Öffentlichen Recht von den Anfängen bis 1990*; VÖLGYESI, LEVENTE: *Historische Hintergründe der Arbeit des ungarischen Landtags außerhalb der Plenarsitzungen*

NATIONALSTAAT – MONARCHIE – MITTELEUROPA

– zur Erinnerung an den „Advokaten der Nation“, Ferenc Deák
Herausgeber/Gábor Máthé, Barna Mezey
Budapest, 2004

KIRÁLY, T.: *Ferenc Deák*; BÁRÁNDY, P.: *Ferenc Deák, der Justizminister*; KAJTÁR, I.: *Deák und die Modernisierungsprozesse des 19. Jahrhundert*; MEZEY, B.: *Ferenc Deák und das ungarische Gefängniswesen gegen Mitte des 19. Jahrhunderts*; RÁCZ, L.: *Staat und Kirche zur Zeit von Ferenc Deák*; RÉVÉSZ, T. M.: *Deák und die freie Presse*; RUSZOLY, J.: „Vom Standpunkte der Geschichte des ungarischen öffentlichen Rechts“; STIPTA, I.: *Die strafrechtlichen Ansichten von Deák*; SZABÓ, B.: *Deák und das Privatrecht*; SZABÓ, I.: *Die Vorstellungen von Ferenc Deák von der Regelung der Nationalitäten*; MÁTHÉ, G.: *Beurteilung des öffentlichrechtlichen Meisterwerks*

UNGARISCHE RECHTSGESCHICHTE

Einige Abschnitte aus einem Lehrbuch der ungarischen Staats- und Rechtsgeschichte
Herausgeber/Gábor Máthé, Barna Mezey
Halle–Budapest, 2006

HOMOKI-NAGY, M.: *Das Pfand als Vertragssicherung und als selbständiger Vertragstyp*; MÁTHÉ, G.: *Die gesetzgebung in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts in Ungarn*; MEZEY, B.: *Die ersten Schritte zu einer Rechtsordnung in Ungarn*; RÉVÉSZ, T. M.: *Freiheitsrechte in Ungarn (1848–1914)*; STIPTA, I.: *Die Entwicklung des Verfahrensrechts in Ungarn bis 1526*

RECHTSGESCHICHTLICHE STUDIEN

Beiträge zur Institutionsentwicklung
in der ungarischen Rechtsgeschichte
Herausgeber/Gábor Máthé, Barna Mezey
Passau–Budapest, 2008

HOMOKI-NAGY, MÁRIA: *Der Fuhrvertrag*; MÁTHÉ, GÁBOR: *Formation of the Hungarian Royal Supreme Court of Justice in the bourgeois era*; MEZEY, BARNA: *Richter und Gerichtshöfe (Jahrhunderte des ungarischen Gerichtssystems)*; RUSZOLY, JÓZSEF: *Ein Leben für die Rechtsgeschichte. Zum Lebenswerk von György Bónis (1914–1985)*; STIPTA, ISTVÁN: *Diskussionen über den Inhalt des Verwaltungsrechtsschutzes in Ungarn (1848–1896)*

ISBN 978 963 693 181 0

9 789636 931810